

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

ANALIZA BANČNIH POSOJIL

Ljubljana, junij 2002

JOŽEF RECEK

IZJAVA

Študent JOŽEF RECEK izjavljam, da sem avtor tega diplomskega dela, ki sem ga napisal pod mentorstvom prof. dr. IVAN RIBNIKARJA, in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne 20. 06. 2002.

Podpis:

KAZALO

1. UVOD	1
2. BANČNI SISTEM	1
2.1. Bančni sistemi v svetu	2
2.2. Bančni sistem v Sloveniji	2
2.2.1. Število poslovnih bank	3
2.2.2. Tržna koncentracija slovenskih poslovnih bank v letu 2000	3
2.3. Poslovne banke kot del bančnega sistema	5
2.3.1. Vloga poslovnih bank kot finančnih posrednikov	5
2.3.2. Razvoj slovenskega bančnega sistema z vidika poslovnih bank	8
2.3.3. Posebnosti našega bančnega sistema	9
2.3.4. Sanacija bank	10
2.3.5. Sanacija bank v Sloveniji	11
2.3.6. Privatizacija bank v Sloveniji	13
2.3.7. Združevanje bank	13
2.3.7.1. Kriteriji za združevanja bank	14
2.3.7.2. Izkušnje z združevanjem bank v tujini	14
2.3.7.3. Potreba po združevanju bank pri nas	15
2.4. Centralna banka kot del bančnega sistema	16
2.4.1. Zgodovinski razvoj centralnih bank	16
2.4.2. Monopol centralnih bank nad izdajanjem denarja	16
2.4.3. Vloga prvih centralnih bank pri razvoju bančništva	17
2.4.4. Obveza zamenljivosti bankovcev za zlato	17
2.4.5. Dva konflikta v delovanju centralnih bank v 19. stoletju	18
2.4.6. Najpomembnejša funkcija centralne banke	19
2.4.7. Vloga centralne banke danes	19
2.4.8. Instrumenti centralne banke za doseganje končnih ciljev denarne politike	20
2.4.9. Banka Slovenije in instrumenti denarne politike	20
2.4.10. Zakonska ureditev in naloge Banke Slovenije	21
3. SPLOŠNO O BANČNIH POSOJILIH	22
3.1. Razmejitev pojmov kredit in posojilo	22
3.2. Zgodovina kreditiranja	23
3.2.1. Pojav kredita v Evropi	23
3.2.2. Potrošniški kredit	23
3.3. Pomen kreditiranja za posameznika nekoč in danes	24
3.4. Pomen kreditiranja za gospodarstvo	24
3.5. Prvotne vrste kreditnih poslov	25
3.6. Vrste kreditnih poslov danes	25
3.7. Kratkoročni krediti	26
3.8. Dolgoročni krediti	27
3.9. Kreditno tveganje poslovnih bank	28
3.10. Zavarovanje kredita	28
3.10.1. Presoja kreditne sposobnosti kreditojemalca	28
3.10.2. Limitiranje kredita in kreditna izpostavljenost banke	29
3.10.3. Nadziranje kredita	30
3.10.4. Zavarovanje kreditnih tveganj	30
3.11. Oblikovanje rezervacij	30
3.12. Načelo likvidnosti	31
4. OBSEG IN STRUKTURA KREDITIRANJA V SVETU IN PRI NAS	32
4.1. Značilnosti kreditiranja v razvitih tržnih državah	32

4.2. Značilnosti kreditiranja v tranzicijskih državah	36
4.3. Značilnosti kreditiranja v Sloveniji	37
5. OBSEG IN STRUKTURA BANČNIH POSOJIL V SLOVENIJI	39
5.1. Obseg bančnih posojil v celotnem bančnem sistemu med letoma 1991 in 2000	39
5.2. Struktura posojilojemalcev v slovenskih poslovnih bankah	41
5.3. Ročnost bančnih posojil	42
5.4. Bančna posojila v domači in tuji valuti	43
5.5. Ponudba bančnih posojil	44
5.5.1. Obrestna mera	44
5.5.2. Stroški zavarovanja posojila	45
5.5.3. Provizija	46
5.5.4. Administrativni stroški	46
5.5.5. Sodelovanje z banko	46
5.5.6. Efektivna obrestna mera kot sintetični kazalec »cene« posojila	47
5.6. Privlačnost bančnih posojil doma in v tujini	47
5.7. Povpraševanje po bančnih posojilih in gospodarska aktivnost	48
5.7.1. Povpraševanje po posojilih	48
5.7.2. Povpraševanje prebivalstva po bančnih posojilih	49
5.7.3. Povpraševanje podjetij po bančnih posojilih	51
5.7.4. Agregatno povpraševanje po bančnih posojilih	52
5.7.5. Gospodarska aktivnost	53
6. SKLEP	54
7. LITERATURA	56
8. VIRI	58

SLOVARČEK SLOVENSKIH PREVODOV TUJIH IZRAZOV

PRILOGE

1. UVOD

Naloga mojega diplomskega dela je, analizirati bančna posojila v Sloveniji. Kot vemo, je delež bančnih posojil med vsemi posojili v nekem finančnem sistemu, tudi v slovenskem, daleč največji. To govori v prid pomembnosti bančnih posojil, ki sem jih analiziral z različnih vidikov. Obravnaval sem tako ponudbo kot povpraševanje po bančnih posojilih.

Bančna posojila imajo pomemben delež v bilančni vsoti poslovnih bank, ki sestavljajo bančni sistem. Prav zato sem podrobneje analiziral bančni sistem v Sloveniji, ki je sestavljen iz centralne banke, kar je pri nas Banka Slovenije, poslovnih bank, hranilnic in hranilno-kreditnih služb. Ker gre za analizo bančnih posojil, sem upošteval pri analizi bančnega sistema samo poslovne banke in Banko Slovenije, nisem pa upošteval hranilnic in hranilno-kreditnih služb. Prikazal sem splošne značilnosti bančnega sistema v Sloveniji, sanacijo bank, trend združevanj poslovnih bank v zadnjih letih in morebitne posebnosti našega bančnega sistema.

V nadaljevanju sem opisal oba ključna dela, ki sestavljata naš bančni sistem. To so poslovne banke in Banka Slovenije kot centralna banka. Opisal sem naloge, ki jih opravlja Banka Slovenije za izvajanje denarne politike, in instrumente, ki jih pri tem uporablja. Še prej sem prikazal zgodovinski razvoj centralnih bank, njihovo vlogo ter pomen nekoč in danes.

V tretjem delu je opisan razvoj kreditiranja od zametkov prvih kreditnih kupčij do modernih vrst kreditnih poslov, ki jih poznamo danes. Prikazane so različne oblike kreditnih poslov, s katerimi se danes ukvarjajo moderne poslovne banke. V nadaljevanju sledi tudi razmejitve med kratkoročnimi in dolgoročnimi krediti kot pomembna postavka za nadaljnjo analizo bančnih posojil. Predstavljam tudi kreditno tveganje, s katerim se srečujejo poslovne banke v vsakdanji praksi pri odobravanju posojil, in različne možnosti zavarovanja teh kreditnih tveganj.

Četrty del zajema analizo obsega in strukture kreditiranja v svetu in Sloveniji. Obravnaval sem značilnosti kreditiranja v nekaterih razvitih državah sveta in v treh tranzicijskih državah. Tako je bila tudi lažja primerjava Slovenije s temi državami glede kreditiranja. Skušal sem ugotoviti, ali je Slovenija primerljiva z razvitimi državami glede obsega in strukture kreditiranja.

V petem poglavju sem analiziral bančna posojila v Sloveniji od leta 1991 do vključno leta 2000. Opisal sem tematiko bančnih posojil z različnih vidikov, npr. kdo so posojilojemalci, bančna posojila po ročnosti, privlačnost bančnih posojil doma in na tujem, povpraševanje po bančnih posojilih v povezavi z gospodarsko aktivnostjo in drugih vidikov. Pomembna vidika sta vsekakor gospodarska aktivnost in morebiten vpliv bančnih posojil na to aktivnost.

Diplomsko delo sem zaključil s sklepom, v katerem sem povzel splošne ugotovitve v zvezi s posojilno aktivnostjo v Sloveniji.

2. BANČNI SISTEM

Vsak bančni sistem je sestavljen iz poslovnih bank in centralne ali izdajateljske banke. Za uspešno delovanje bančnega sistema je pomembno, kako so poslovne banke med seboj povezane in kakšna je njihova organiziranost. Prav tako je pomembna povezava poslovnih

bank s centralno banko, ki nadzira delovanje poslovnih bank in z različnimi ukrepi vpliva na njih.

2.1. Bančni sistemi v svetu

V svetu obstajata dva bistveno različna bančna sistema: sistem bank brez podružnic in sistem bank s podružnicami. Za sistem bank brez podružnic («unit banking») je značilno veliko število bank, za sistem bank s podružnicami («branch banking») pa je značilno majhno število bank, vendar pa ima vsaka banka mnogo podružnic (Ribnikar, 1997, str. 208).

V bančnem sistemu brez podružnic, ki je značilen za ZDA, se na ravni povprečne banke ne more uveljaviti zakonitost velikih števil, ker je mnogo majhnih bank in je standardni odklon od pričakovanih dogajanj ali vrednosti velik. Variabilnost sredstev posamezne banke je namreč tem večja, čim manjša je banka. Zaradi manjšega števila komitentov v posamezni banki tudi ne moremo govoriti o pravi diversifikaciji komitentov (Ribnikar, 1997, str. 208).

Vse to sili banke k medsebojnemu povezovanju, saj se tako lahko zagotovi tisto, kar je nujno za normalno delovanje banke; prek velikega števila komitentov zakonitost velikih števil in diversifikacija komitentov. Te banke se med seboj povezujejo tako, da sestavljajo določeno piramido, kjer so na dnu posamezne majhne banke. Nad njimi so banke iz večjih krajev, pri katerih imajo banke z dna relativno velik del svojih sredstev in na katere lahko prenesejo svoje prenosne naložbe. Končno imajo vse banke neposredno in posredno svoja sredstva pri bankah v New Yorku in Chicagu, na banke iz teh finančnih centrov pa lahko neposredno ali posredno prenesejo tudi svoje prenosne naložbe. Verjetno je to edini način, da lahko obstaja majhna banka kot samostojna banka. Ker obstaja takšen bančni sistem že dalj časa, opravlja enake ali vsaj zelo podobne bančne funkcije kot bančni sistem s podružnicami. Takšen bančni sistem verjetno ne bi obstal, če bi bil slabši od sistema bank s podružnicami (Ribnikar, 1997, str. 208).

V bančnem sistemu s podružnicami, ki je značilen za Veliko Britanijo, so velike banke, ki imajo dosti podružnic, in v okviru takšne velike banke prihajajo praviloma do izraza vse zakonitosti velikih števil¹. Variabilnost sredstev posamezne banke je majhna. Komitenti so diversificirani² in jih je tudi veliko. Podružnica je samo del tega velikega sistema, ki ga tvori velika banka z vsemi podružnicami (Ribnikar, 1997, str. 209).

2.2. Bančni sistem v Sloveniji

Za bančni sistem v Sloveniji³ velja, da vsebuje značilnosti obeh zgoraj omenjenih bančnih sistemov. Po eni strani imamo dosti majhnih poslovnih bank, ki so sicer precej samostojne, po drugi strani pa imamo za naše razmere tudi nekaj velikih poslovnih bank s podružnicami. Kot del našega bančnega sistema moramo poleg poslovnih bank upoštevati tudi centralno banko, Banko Slovenije, ki jo lahko imenujemo tudi banka bank⁴.

---

¹ Do izraza pridejo povprečja ali pričakovane vrednosti, standardni odklon je relativno majhen.

² Banka ima praviloma podružnico v vsakem velikem kraju.

³ Obravnavam samo poslovne banke, hranilnic in hranilno-kreditnih služb pa ne obravnavam zaradi vzrokov, omenjenih v uvodu diplomskega dela.

⁴ Značilnosti BS in predvsem njene naloge in ukrepi, ki jih izvaja za vodenje denarne politike in politike deviznega tečaja, so opisani pri poglavju o vlogi centralne banke danes.

2.2.1. Število poslovnih bank

Za normalno delovanje bančnega sistema je ena od pomembnih postavk tudi število bank na določenem prostoru in s tem povezana konkurenca med temi bankami. V slovenskem bančnem prostoru je bank kar precej, zato ni mogoče govoriti o pomanjkanju konkurence, vprašanje pa je, ali ne gre mogoče za preveliko razpršenost in premajhno tržno koncentracijo tako z vidika bilančne vsote kot tudi z vidika posojil. Treba pa je poudariti, da ima vsak bančni prostor svoje posebnosti, zato ni mogoče uvesti univerzalnega pravila glede števila bank in tržne koncentracije v nekem bančnem prostoru.

V Sloveniji se število bank v letih, ki jih obravnavam, zmanjšuje (glej tabeli v prilogi 3). Leta 1995 je tako pri nas poslovalo 31 bank, leta 2000 le še 24. Vzroke za to najdemo v nekaterih pripojitvah bank, združitvah bank pa tudi v likvidacijah bank. Leta 1996 je prišlo do pripojitve Banke Noricum k Banki Celje, v Komercialni banki Triglav je bil 05. 07. 1996 uveden likvidacijski in kasneje še stečajni postopek, tudi LB Posavska banka Krško leta 1996 ni več poslovala. Tako je poslovalo leta 1996 le 28 bank.

Leta 1997 ni prišlo do spremembe števila bank. Le banke, ki so bile še leta 1996 pod okriljem NLB, so postale banke z več samostojnosti. To so Banka Domžale, Banka Velenje, Banka Zasavje, Koroška banka in Pomurska banka. Splošna banka Koper se je 01. 05. 1997 preimenovala v Banko Koper.

Leta 1998 je prišlo spet do zmanjšanja števila bank v slovenskem bančnem prostoru. Ne poslujejo več Hipotekarna banka Brežice, Hmezad banka Žalec in UBK banka, združili pa sta se Creditanstalt in Bank Austria. Poslovalo je 24 bank.

Leta 1999 M Banka ni več poslovala. Nova banka v našem bančnem prostoru je Hypo Alpe Adria banka. Tako ostaja število bank, ki so poslovale, enako.

Leta 2000 ni bilo nikakršnih sprememb glede na leto 1999. Poslovale so iste banke kot leta 1999.

V obravnavanih letih je pri nas opazen trend zmanjševanja števila bank. To je mogoče povezati s konsolidacijo slovenskega bančnega prostora, ki je povezana s sanacijo⁵ in združevanjem bank, v letu 2000 in 2001 pa intenzivneje tudi s privatizacijo ali vsaj poskusi privatizacije državnih bank.

2.2.2. Tržna koncentracija slovenskih poslovnih bank v letu 2000

Za lažji odgovor na prej zastavljeno vprašanje o koncentriranosti slovenskega bančnega prostora z vidika bilančne vsote in odobrenih posojil strankam, ki niso banke, sem izračunal Herfindahl-Hirschmannov indeks za ugotavljanje tržne koncentracije. Vrednosti indeksa so rahlo precenjene zaradi neupoštevanja vseh finančnih institucij, ki tudi opravljajo bančne storitve, torej institucij, ki niso banke.

Herfindahl-Hirschmannov indeks se izračuna tako, da se seštejejo kvadrati deležev posameznih bank tako pri bilančni vsoti kot posojilih. Vrednosti indeksa se tako v skrajnem primeru lahko gibljejo med 0, kar pomeni popolnoma nekoncentriran trg, in 10000 (100%²),

---

⁵ Več o tem v poglavju o sanaciji bank.

kar pomeni popolnoma koncentriran trg. Potrebne podatke za izračun indeksa navajam v tabeli 1.

TABELA 1: Bilančna vsota in posojila strankam, ki niso banke, slovenskih poslovnih bank na dan 31. decembra leta 2000 v tisoč SIT ter deleži posameznih bank v celotni bilančni vsoti in vseh posojilih strankam, ki niso banke, v odstotkih

BANKE	Bilančna vsota	Delež banke v bilančni vsoti	Posojila	Delež banke v vseh posojilih
	31.12.2000		31.12.2000	
Abanka	188.133.089	5,91	102.125.628	6,28
Bank Austria Creditanst.	95.367.052	3,00	58.922.237	3,62
Banka Celje	185.182.211	5,82	101.684.753	6,25
Banka Domžale	45.692.942	1,43	22.916.290	1,41
Banka Koper	198.310.336	6,23	100.643.699	6,19
Banka Societe Generale	13.227.578	0,42	4.032.596	0,25
Banka Velenje	41.709.731	1,31	24.025.817	1,48
Banka Vipa	60.682.511	1,91	32.778.397	2,02
Banka Zasavje	30.258.010	0,95	17.653.809	1,09
Dolenjska banka	101.128.910	3,18	59.087.793	3,63
Factor banka	25.167.290	0,79	14.093.138	0,87
Gorenjska banka	159.137.485	5,00	88.825.342	5,46
Hypo Alpe Adria banka	23.486.720	0,74	15.419.440	0,95
Koroška banka	46.369.681	1,46	22.003.159	1,35
Krekova banka	66.304.714	2,08	38.666.123	2,38
Nova Kreditna b. Maribor	368.109.022	11,57	164.860.769	10,14
Nova Ljubljanska banka	918.828.409	28,87	443.079.953	27,25
Pomurska banka	74.051.839	2,33	28.206.199	1,73
Poštna banka Slovenije	58.884.478	1,85	24.432.516	1,50
Probanka	48.134.664	1,51	27.205.732	1,67
SKB banka	323.353.040	10,16	171.075.500	10,52
Slovenska invest. banka	30.054.233	0,94	18.773.681	1,15
Slov. zadružna kmet. b.	49.406.988	1,55	26.385.814	1,62
Volksbank-Ljudska b.	31.747.949	0,99	19.375.312	1,19
Skupaj	3.182.728.882	100,00	1.626.273.697	100,00

VIR: Finančni izkazi poslovanja bank v letu 2000 ter lastni izračuni.

Herfindahl-Hirschmannov indeks tržne koncentracije z vidika bilančne vsote znaša za slovenski bančni prostor v letu 2000 1253,8 indeksne točke. Za posojila pa znaša isti indeks 1161,0 indeksne točke.

Po merilih, ki veljajo v ZDA, je trg visoko koncentriran, če indeks presega vrednost 1800 indeksnih točk (Repanšek, 1994, str. 10). Merilo koncentracije trga, ki ga uporabljajo v ZDA, je mogoče uporabiti tudi v Sloveniji, če seveda zanemarimo majhnost našega trga v primerjavi z ameriškim. Glede na vrednosti indeksa, ki sem ga izračunal, je trg pri nas bolj koncentriran z vidika bilančne vsote kot z vidika posojil. Razlika med njima ni velika. Sicer pa obe vrednosti indeksa še vedno močno zaostajata za vrednostjo 1800 indeksnih točk, ki je merilo že visoke tržne koncentracije v ZDA. Glede na uporabljeni kazalec tržne koncentracije je mogoče trditi, da slovenski bančni prostor tako z vidika bilančne vsote kot tudi z vidika odobrenih posojil ni visoko koncentriran. Treba pa je poudariti, da izračunani vrednosti

indeksa pri nas prikrivata regionalno monopolizacijo, zato je treba jemati obe vrednosti indeksa z rezervo.

Banka z največjo bilančno vsoto leta 2000 je bila Nova Ljubljanska banka. Njena bilančna vsota predstavlja 28,87 odstotka bilančne vsote vseh bank skupaj. Skupni delež petih največjih bank po bilančni vsoti je znašal 62,74 odstotka bilančne vsote vseh bank skupaj. Te banke so poleg NLB še NKBM, SKB, Banka Koper in Abanka. Med večje banke po bilančni vsoti lahko štejemo še Banko Celje s 5,82% deležem in Gorenjsko banko s 5,00% deležem v bilančni vsoti vseh bank. Štiri banke so imele 2-5% delež, sedem bank pa je imelo 1-2% delež. Šest bank pa je imelo manj kot 1% delež v bilančni vsoti vseh bank skupaj. Najmanjši delež med vsemi bankami je imela Banka Societe Generale.

Iz tabele 1 je tudi razvidno, da je odobrila leta 2000 največ posojil strankam, ki niso banke, Nova Ljubljanska banka, in sicer 27,25 odstotka vseh odobrenih posojil vseh bank skupaj. Skupni delež petih največjih bank je znašal 60,44 odstotka. Te banke so poleg NLB še SKB, NKBM, Abanka in Banka Celje. Med bankami z veliko posojilno aktivnostjo v letu 2000 je treba omeniti še Banko Koper s 6,19% deležem in Gorenjsko banko s 5,46% deležem odobrenih posojil med odobrenimi posojili vseh bank skupaj. Štiri banke so imele 2-5% delež, deset bank pa 1-2% delež. Tri banke pa so imele v odobrenih posojilih vseh bank skupaj manj kot 1% delež. Najmanjši delež med vsemi bankami je imela spet Banka Societe Generale.

Treba je dodati, da se pojavljajo tako pri deležu v bilančni vsoti kot tudi pri deležu v odobrenih posojilih med bankami z velikimi deleži iste banke, a tudi med tistimi z majhnimi deleži se pojavljajo iste banke.

2.3. Poslovne banke kot del bančnega sistema

Najpomembnejša naloga poslovnih bank v nekem bančnem sistemu je opravljanje funkcije finančnega posrednika.

2.3.1. Vloga poslovnih bank kot finančnih posrednikov

Poslovne banke štejemo med finančne institucije. Finančne institucije so podjetja, ki se ukvarjajo s finančnimi posli v najširšem smislu. Prodajajo finančne oblike in/ali storitve. Od nefinančnih podjetij se razlikujejo npr. v tem, da imajo med aktivni svoje premoženjske bilance predvsem finančno premoženje in med pasivi predvsem dolgove. Čeprav je mogoče najti več različnih delitev finančnih institucij, jih ponavadi delimo na **finančne posrednike** in druge ali **agentske finančne institucije** (Ribnikar, 1999a, str. 192).

Finančni posredniki se vrivajo med končne posojilodajalce in končne posojilojemalce. Prek premoženjske bilance finančnih posrednikov gredo sredstva od končnih posojilodajalcev h končnim posojilojemalcem. V velikosti premoženjske bilance finančnih posrednikov se kaže obseg njihovega finančnega posredništva. To pa ne velja za **agentske finančne institucije**, kjer gre za neposredni pretok sredstev od posojilodajalcev na posojilojemalce in posredujejo finančne institucije le kot agenti. Tako se pomembnost teh finančnih institucij iz velikosti ali povečanja njihove premoženjske bilance ne vidi (Ribnikar, 1999a, str. 192).

Banke so najpomembnejši finančni posredniki, čeprav je njihova premoženjska bilanca manjša od premoženjske bilance vseh drugih finančnih posrednikov skupaj (Ribnikar, 1999a, str. 193). V nadaljevanju se zato omejujem samo na banke kot finančne posrednike.

Za banke kot finančne posrednike je značilno, da sprejemajo ali zbirajo vloge in se zadolžujejo še na druge načine, npr. z izdajanjem vrednostnih papirjev in sprejemanjem posojil. Sprejemanje vlog na vpogled, ki jih štejemo h knjižnemu denarju, je tisto, kar je specifično za banke. Na tej podlagi potem banke dajejo posojila, in sicer za svoj račun. Za banke je nadalje značilno, da imajo nasproti obveznostim s trdno nominalno vrednostjo, ki so lahko tudi variabilne, naložbe, ki so tvegane, kot sicer velja za večino naložb ali investicij. Vrednost naložb se lahko tudi zmanjšuje. Banke so kapitalske institucije in tveganje prevzemajo nase lastniki banke s svojim kapitalom, torej s premoženjem, ki so ga trajno vložili v banko. Tako se vlagatelji in drugi bančni upniki počutijo varne ali varneje. Ustrezna velikost kapitala banke in ustrezne naložbe so prva umetnost bančništva. Druga je skrb za likvidnost, to je sposobnost zoperstavljanja variabilnosti sredstev banke. Banke se ukvarjajo tudi s posli, ki ne puščajo sledov v njihovi premoženjski bilanci. Ti posli bank v svetu naraščajo (Ribnikar, 1999a, str. 205).

Bolj splošno povedano so banke finančni posredniki, ki se vrivajo ali postavljajo med končne varčevalce in končne posojilojemalce. Funkcija bank je, da na eni strani omogočajo končnim finančnim varčevalcem, da imajo namesto primarne finančne oblike finančno obliko, ki jo izdajajo banke, t. i. posredno ali sekundarno finančno obliko, kot so različne vloge in vrednostni papirji. Na drugi strani pa banke dajejo možnost končnim posojilojemalcem, da se zadolžujejo pri njih in ne iščejo končnega finančnega varčevalca sami (Ribnikar, 1997, str. 194).

Nastanek in obstoj finančnih posrednikov pomeni, da s svojim posredništvom ponujajo vsaj tako privlačne finančne oblike, kot jih ponujajo končni kreditodajalci neposredno, in da dajejo končnim kreditojemalcem vsaj tako ugodne kredite kot končni finančni varčevalci. Uvedba finančnih posrednikov pomeni ponudbo ugodnejših finančnih oblik na eni in ugodnejših kreditov na drugi strani. Posredne finance se bodo širile tako dolgo, dokler ne pride do enake privlačnosti posrednih in primarnih finančnih oblik, seveda z upoštevanjem preferenc posameznega končnega varčevalca (Ribnikar, 1997, str. 195).

Finančni posredniki torej znižujejo stroške finančnih tokov in prispevajo k boljši alokaciji prihrankov. Povečujejo tudi celotno narodnogospodarsko varčevanje, s tem da omogočajo finančne tokove, ki jih sicer ne bi bilo.

Finančni posredniki opravljajo naslednje naloge (Bain, 1981, str. 10):

- 1.) spodbujajo varčevanje in investiranje;
- 2.) spreminjajo dospelost sredstev;
- 3.) zmanjšujejo in razpršujejo tveganja pri posojilih;
- 4.) zmanjšujejo stroške poslovanja in stroške zbiranja informacij.

ad 1.) Finančni posredniki spodbujajo varčevanje s ponujanjem različnih sekundarnih oblik, kot so različne vloge, ki varčevalcem prinašajo obresti, ali vrednostni papirji. Investiranje pa spodbujajo s tem, da ponujajo finančna sredstva posojilojemalcem pod ugodnejšimi pogoji, kot bi jih dobili posojilojemalci neposredno od posojilodajalcev.

ad 2.) Kratkoročna likvidna sredstva, ki si jih finančni posredniki zagotavljajo od varčevalcev, spreminjajo v dolgoročne naložbe, ki bolj ustrezajo posojilojemalcem. Določen del depozitov je namreč stalno v banki in del teh sredstev lahko banka nameni za dolgoročna posojila.

ad 3.) Banke uspejo razpršiti tveganje pri dajanju posojil s tem, ko dajejo veliko število posojil, in je zato tveganje nevračanja posojil manjše, kot če bi banka odobrila samo eno posojilo in ji to ne bi bilo vrnjeno. To bi bilo podobno kot pri neposrednem prenosu finančnih sredstev med končnim varčevalcem in končnim posojilojemalcem.

ad 4.) Zaradi profesionalnosti finančnih posrednikov je za posameznika bolje, da prepusti ureditev določenih formalnosti v zvezi z različnimi pogodbami finančnim posrednikom. Ti delajo z velikimi zneski in so njihovi stroški manjši kot posameznikovi. Poleg tega imajo več informacij o delovanju npr. kapitalskega trga in je zato za posameznika bolje, če investiranje prepusti profesionalcem, torej različnim finančnim posrednikom.

Vprašanje, ki se mu pri obravnavani tematiki ne moremo izogniti, je, zakaj so finančni posredniki uspešnejši in cenejši pri prenosu finančnih sredstev od končnih varčevalcev na končne posojilojemalce, kot pa je neposreden prenos finančnih sredstev. Odgovor na to vprašanje je mogoče najti v dvojih stroških, ki se pojavijo pri prenosu finančnih sredstev. To so transakcijski stroški in stroški zbiranja informacij. Oboji so pri finančnih posrednikih dosti manjši, kot pa so za končne varčevalce in končne investitorje pri direktnem prenosu finančnih sredstev (Mishkin, 1995, str. 33).

Z razumevanjem **transakcijskih stroškov** in **stroškov zbiranja informacij** je mogoče tudi razumeti, zakaj so finančni posredniki in s tem posredne finance tako pomembne za financiranje podjetij in celotnega gospodarstva.

Z neposrednim prenosom sredstev med končnim varčevalcem in končnim posojilojemalcem ali investitorjem so povezani tudi stroški posojilne pogodbe. Ti stroški so dosti večji, kot jih ima npr. banka, ki posoja različnim posojilojemalcem in za to sestavi le eno pogodbo, ki jo potem lahko spreminja in prilagaja različnim potrebam posojilojemalcev. Strokovnost in prednosti ekonomije obsega so tisti aduti, s pomočjo katerih finančni posredniki zmanjšujejo transakcijske stroške. Zaradi velikih transakcijskih stroškov mogoče sploh ne pride do direktnega prenosa sredstev med varčevalcem in investitorjem in so finančni posredniki tisti, ki pridejo na pomoč (Mishkin, 1995, str. 34).

Zbiranje informacij finančnih posrednikov lahko zmanjša problem asimetričnosti informacij, ki se pojavi pri prenosu finančnih sredstev med posojilodajalcem in posojilojemalcem. Ponavadi ima posojilojemalec boljše informacije o mogočih izgubah ali dobičkih posla, ki se financira z izposojenim denarjem, ter tveganju, ki je povezano s poslom. Dostikrat se tudi zgodi, da ima posojilodajalec celo napačne informacije o predvidenem poslu. Iz asimetričnosti informacij izhajata tako dva problema, ki ju imenujemo narobe izbira («adverse selection») in moralno tveganje («moral hazard»). Osnovna razlika med njima izhaja iz časa, ko kateri od problemov nastopi. Problem narobe izbire se pojavi pred izvedbo transakcije ali posla, problem moralnega tveganja pa po izvedbi transakcije, npr. potem, ko je denar že posojen posojilojemalcu (Mishkin, 1995, str. 35).

Narobe izbira se pojavi takrat, ko posojilodajalec posodi denar takšnemu posojilojemalcu, ki bo denar najverjetneje zapravil. Takšen posojilojemalec bo tudi najbolj aktivno iskal posojilo, zato se bo verjetno posojilodajalec odločil, da denar posodi njemu. Ker lahko pride hitro do narobe izbire, se dostikrat zgodi, da potencialni posojilodajalec posojila ne odobri nikomur.

Moralno tveganje nastane po npr. posojenem denarju. Posojilodajalec denar nameni za druge naložbe, kot je bilo dogovorjeno. Posojilodajalec seveda ne more nadzorovati posojilodajalca in njegovega razpolaganja z denarjem. Posojilodajalec tako lahko ostane brez denarja. Tako tudi moralno tveganje odvrta potencialnega posojilodajalca od posojanja denarja, čeprav bi mogoče dobil denar vrnjen.

Finančni posredniki omenjena problema lahko ublažijo. Potencialni posojilodajalci tako denar naložijo v banki, banka pa denar lahko nameni za posojila ali ga kako drugače naloži. Finančni posredniki imajo višje dobičke pri investiranju, ker so bolj opremljeni za razločevanje med dobrimi in slabimi naložbami. S tem zmanjšujejo izgubo, ki bi lahko nastala zaradi narobe izbire. Zaradi svoje strokovnosti lahko tudi bolj nadzirajo posojilodajalce in s tem zmanjšujejo izgubo, ki bi lahko nastala zaradi moralnega tveganja (Mishkin, 1995, str. 37).

2.3.2. Razvoj slovenskega bančnega sistema z vidika poslovnih bank

Slovenski bančni sistem in v okviru tega poslovne banke je smiselno analizirati le za nekaj let nazaj, saj se je šele pred kratkim začela intenzivnejša konsolidacija bančnega sistema in v okviru tega tudi določena združevanja poslovnih bank ali vsaj poskusi združevanj. Še prej pa je bila zaradi posebnosti našega bančnega sistema, ki izvirajo še iz časov prejšnje države, potrebna sanacija bank.

Razvoj slovenskega bančnega sektorja je tako mogoče obravnavati v štirih časovnih fazah (Štiblar, 1999, str. 176):

1. Predosamosvojitveno in osamosvojitveno predsanacijsko obdobje (do leta 1992).
2. Sanacijsko obdobje prve faze samostojnosti (1992-1997/1).
3. Posanacijsko državno-lastniško obdobje (1997/2-200?).
4. Liberalno obdobje v povezavi z EU (od 200? naprej).

ad 1.) Predsanacijsko obdobje.

Slovenske banke so bile po osamosvojitvi v slabem stanju⁶. Delno so bili krivci za to objektivni razlogi, kot so npr. materialne posledice osamosvojitve Slovenije, delno pa subjektivni razlogi, kot so napačne odločitve pri vodenju bank v preteklosti in podrejenost političnim kriterijem poslovanja v prejšnji državi.

Ekonomske posledice transformacije in osamosvojitve Slovenije je nosil predvsem bančni sektor. Stare banke je prizadela neizterljivost dolgov slovenskega gospodarstva, Kreditno banko Maribor (KBM) in Ljubljansko banko (LB) še dodatno solidarnostna klavzula in devizne obveznosti do občanov, LB pa je prizadel še tretji element, izguba poslovalnic in neto terjatev (mreže) na področju drugih federalnih enot nekdanje Jugoslavije. Nove banke so tako nastale iz podružnic Ljubljanske banke združene banke (LB ZB), če so se izvile iz oklepa solidarne odgovornosti za njene izgube, npr. Slovenska komunalna banka (SKB), in iz podružnic drugih nekdanjih jugoslovanskih bank (Abanka). Nekatere pa so nastale povsem na novo. Bistvene prednosti novih bank so manjši presežki zaposlenih, nova tehnologija, rizično neobremenjen kreditni portfelj na začetku, ugodna likvidnost in veliki zaslužki s posojanjem na medbančnem trgu. Imajo pa te banke tudi slabosti, kot so majhnost ter s tem odsotnost ekonomije obsega in pomanjkanje klientele, manj »državne zaščite«, kadrovska manjka in druge.

---

⁶ Slaba posojila, nelikvidnost, izgube, nesolventnost.

ad 2.) Sanacijsko obdobje.

Teorija in praksa poznata tri sanacijske politike reševanja slabih terjatev bank do podjetij: prenos dolga podjetij na posebno ustanovo⁷, samoreševanje slabih dolgov v bankah in odpis dolga. Slovenija je izbrala kombinacijo prve in druge politike.

Vse stare banke so bile deležne sanacije v obliki zamenjave slabe aktive za državne obveznice, le tiste s kumuliranimi preteklimi bremenami so morale v postopek formalne sanacije. Primerjava z drugimi državami na prehodu daje prednost slovenski poti, ki je zgradila zdrav bančni sektor, odporen proti posledicam finančne krize. Za povečanje mednarodne konkurenčnosti slovenskega bančnega sektorja pa je potrebno njegovo nadaljnje preoblikovanje: privatizacija, konsolidiranje, modernizacija, vključno s prilagoditvami Evropski uniji.

ad 3.) Posanacijsko državno-lastniško obdobje.

Sanirane banke, ki ostajajo v državni lasti, kot sta Nova Ljubljanska banka in Kreditna banka Maribor, pomenijo le pol poti v preoblikovanju v konkurenčni bančni sektor. Privatizacija bi okrepila kapitalsko osnovo bank, saj bi si le-te lahko ustrezno povečale posojilne sposobnosti in moč na trgu. Vendar država odlaša s to privatizacijo zaradi lastnih interesov, saj bi izgubila del dohodkov⁸. V luči tega država in monetarne avtoritete tudi nimajo interesa za pridobitev dobrega strateškega tujega partnerja. Tuji partner je politično vprašljiv, hkrati pa ovira državo in monetarne avtoritete pri izvajanju njihovih strategij, ki običajno niso v najboljšem interesu banke same, zaradi razlik v ciljih na mikro in makro ravni. Privatizacija dveh omenjenih državnih bank je odločilnega pomena za nadaljnjo konsolidacijo slovenskega bančnega sektorja in njegovo konkurenčnost, ko bo postal trg EU naš notranji trg, zato je izbira načina privatizacije trd oreh, s katerim se bo morala Slovenija spopasti, ovira, ki se pojavlja, pa je preveliko vmešavanje politike.

ad 4.) Obdobje normalizacije bank v povezavi s približevanjem EU.

Pojavlja se vprašanje, ali bodo naše banke konkurenčne ob vstopu v EU. Konkurenca po eni strani izboljšuje kakovost in asortiman bančnih storitev, po drugi strani pa lahko vodi v preveliko prevzemanje tveganj oz. premočno zniževanje obrestnih mer, kar pelje v krizo bančnega sektorja. Potrebna sta dolgoročna vizija in strategija razvoja slovenskega bančništva, ki ju pri ekonomskih in monetarnih avtoritetah ni videti v preveč transparentni obliki. Konsolidiranje bančnega sektorja mora voditi ekonomski razum, ne pa politični pritiski vlade ali administrativni ukrepi monetarnih avtoritet. Vztrajanje pri določeni viziji⁹ vlade ali monetarnih oblasti kot kriteriju povezovanja in krepitve bank zato vodi v neoptimalne rešitve z ekonomskega vidika.

2.3.3. Posebnosti našega bančnega sistema

Določene posebnosti našega bančnega sektorja izvirajo še iz časov prejšnje države, ko smo imeli podjetja v družbeni lasti, ki jih niso poznali nikjer drugje, lastniki bank pa so bila prav ta podjetja. Družbena lastnina je pripadala vsem in hkrati nikomur. Za podjetja je veljalo delavsko samoupravljanje, v bankah pa to ni bilo mogoče zaradi neproizvodne narave dela zaposlenih v njih, zato so banke upravljali, torej opravljali lastniške funkcije, njihovi lastniki - podjetja. Banke so morale vedno dajati posojila podjetjem, za katerimi je stala država,

---

⁷ Banka slabih dolgov.

⁸ Davek na bilančno vsoto, država ne more več odvzeti dobička - dividend.

⁹ Če ni v skladu z ekonomskimi zakonitostmi.

formalno pa sicer delavci kot samoupravljalci. Po eni strani so bila podjetja bančni lastniki, po drugi strani pa največji bančni dolžniki. Podjetja so tako največ koristila sebi, če so obenem škodila banki, katere lastnik so bila¹⁰. Tako so nastala slaba posojila, saj je šlo za izjemno kreditno izpostavljenost bank v odnosu do podjetij (Ribnikar, 1999b, str. 155).

Drugi problem izhaja iz nenavadne finančne strukture podjetij, ki so imela okrog 5% nedolžniškega kapitala (»kvazi« lastniški oz. družbeni kapital), drugo pa je bil dolžniški kapital oz. bančna posojila. Taka podjetja so imela probleme z vračanjem posojil, zato so morala nujno spremeniti svojo finančno strukturo. Morala so sanirati dolgove in obenem povečevati nedolžniški kapital. Taka podjetja v normalnih tržnih gospodarstvih ne bi obstala, pri nas pa so obstala zaradi inflacije. Zaradi negativnih realnih obrestnih mer so se bremena dolgov podjetij zmanjševala, nedolžniški kapital v finančni strukturi podjetij pa povečeval. Čez nekaj časa so imela tako podjetja več nedolžniškega kapitala kot podjetja v tržnih gospodarstvih. Ker so se deponenti v bankah začeli zavedati, da zaradi inflacije izgubljajo svoje premoženje, so bile uvedene vloge v tujem denarju, katerih tečaj je sledil inflaciji (Ribnikar, 1999b, str. 160).

Banke so dajale po eni strani posojila v domačem denarju, po drugi strani pa so morale plačevati deponentom obresti, ki so bile vezane na tuji denar. Tako pridemo do problema negativnih tečajnih razlik, ki skupaj s problemom slabih posojil kažejo na to, da so bile banke največja »žrtev« družbene lastnine. Pojavlja pa se vprašanje, kdo je prispeval sredstva, da je lahko nastal družbeni kapital. K temu je prispeval vsak, ki je imel vloge v banki in ne zaposleni v podjetjih, kot je bila takrat uradna razlaga. Zaradi obeh problemov je moralo pozneje priti do sanacije bank, ki bi ji v enakem obsegu morala slediti tudi sanacija podjetij.

2.3.4. Sanacija bank

Bistvo saniranja bank je rešitev problema slabih terjatev bank do njihovih komitentov (gospodarstva) ali dolgov, ki jih imajo komitenti v gospodarstvu do bank. Slabe aktive bank¹¹ so torej vzrok, zakaj so banke nesolventne in nelikvidne. Možne so različne politike saniranja bank, torej očiščenja slabe aktive njihovih bilanc. Tri glavne možne politike, ki se pojavljajo v teoriji, so (Štiblar, 1998, str. 169):

- **prenos dolga gospodarstva do bank** (»debt transfer«, DT), kjer dolg ostane v bilancah podjetij, a je prenesen iz bilance bank na posebno »banko slabih dolgov«,
- **opora na lastne sile** (»self-reliance«, SR), kjer banka sama rešuje problem slabe aktive, pri čemer sta dve poti: refinanciranje (»roll-over«) ali intenzivna obdelava (»workout«), dolg ostane v bilancah bank in podjetij,
- **odpis dolga** (»debt cancellation«, DC), kjer je dolg izbrisan tako iz bilanc bank kot podjetij.

Okvir teoretične analize je dvostopenjska hierarhija med regulatorji, ki jih predstavljata vlada in centralna banka, poslovnimi bankami ter podjetji kot dolžniki. Vsaka stran, ki nastopa v sanaciji bank, ima svoje interese, ki so dostikrat nasprotni od interesov druge strani. Regulatorji ob izboru politike sanacije še ne poznajo resničnega deleža slabih terjatev v celotnih terjatvah bank do gospodarstva¹², doseči pa želijo maksimiranje pričakovanih vrednosti bank in podjetij skupaj (Štiblar, 1999, str. 170).

¹⁰ Dobivanje najbolj ugodnih kreditov, kar pomeni čim več kreditov po čim manjši obrestni meri.

¹¹ Slaba posojila, negativne tečajne razlike.

¹² Stopnjo neizterljivosti, nevračanja, zamujanja, izostanka.

Bančni menedžerji izberejo med pasivnim refinanciranjem (revolviranjem) dolga podjetij ali aktivno obravnavo (»workout«) dolžnikov, da bi izterjali čim večji delež problematičnih terjatev. Izbor politike s strani regulatorjev bo vplival na izbor pristopa s strani bančnih menedžerjev. Banke ne morejo mirno opazovati, kako menedžerji dolžniških podjetij zapravljajo premoženje podjetij, ki bi lahko bilo uporabljeno za prihodnja odplačila dolgov bankam. Če banka izbere intenzivno obravnavo, si sicer povzroči dodaten strošek za to aktivnost, vendar ima tako možnost, da upočasni ali zaustavi razsipanje premoženja dolžniškega podjetja. V nasprotnem primeru, če izbere refinanciranje (revolviranje, prevalitev), ne more vplivati na razsipanje premoženja podjetja. Strošek refinanciranja ni v aktivnosti kot pri intenzivni obravnavi, ampak v tem, da je povračilo iz problematičnih terjatev manjše kot bi bilo pri intenzivni obravnavi (Štiblar, 1999, str. 171).

Menedžerji podjetij pa izberejo takšno razsipanje¹³ premoženja, pri katerem maksimizirajo lastno koristnost. Njihova funkcija koristnosti vsebuje izbor (»trade-off«) med višjimi koristmi, ki jih menedžer pridobi iz razsipanja premoženja podjetja in potencialno manjšimi koristmi pri vodenju podjetja z nižjo vrednostjo premoženja. To razsipanje premoženja podjetja je odvisno tudi od izbire banke. Če bo banka le pasivno revolvirala dolgove, bo stopnja razsipanja premoženja podjetja s strani menedžerjev večja, kot če bo banka aktivno obravnavala dolgove. Z aktivno obravnavo lahko banka upočasni ali celo v celoti onemogoči razsipanje premoženja podjetij - banka kontrolira podjetje (Štiblar, 1999, str. 171).

Pri izbiri prave politike sanacije se srečujemo z mnogimi izbirami med temi politikami: če banka izbere intenzivno obravnavo, lahko v celoti zaustavi razsipanje premoženja podjetja, medtem ko je pri prenosu slabih terjatev na »banko slabih dolgov« del premoženja podjetja izgubljen. Tako daje v tem primeru politika naslonitve na lastne sile banke in intenzivne obravnave višjo vrednost premoženja bank in podjetij skupaj kot pa politika prenosa in izterjave slabih terjatev s strani posebne banke slabih dolgov. Tako pri izbiri politike sanacije odločajo naslednji dejavniki (Štiblar, 1999, str. 180):

- **Odstotek slabega dolga podjetij v celotnem dolgu v bilancah bank (α)**

Če je delež slabih dolgov prevelik, samoreševanje ni mogoče, potreben je tudi prenos na »banko slabih dolgov«. Čeprav bi refinanciranje zakrilo nesolventnost banke, bi nelikvidnost, do katere pride zaradi nevrčil dolgov, onemogočila nadaljnje normalno delovanje banke.

- **Stopnja razsipanja premoženja v podjetjih (Δ)**

Razsipanje pomeni tako objektivni neuspeh gospodarjenja, ki zmanjšuje dinamično vrednost podjetja, kot tudi subjektivno prisvajanje premoženja podjetja prek »by-pass« podjetij in drugih oblik. Pri podjetjih slabih dolžnikih¹⁴ je stopnja razsipanja sorazmerno večja.

- **Sposobnost »banke slabih dolgov« izterjati dolgove in preprečevati razsipanje (Δ^A)**

Za novoustanovljeno institucijo z manjšim številom manj kvalificiranih bančnih kadrov, kot jih imajo obstoječe poslovne banke, je kritično vprašanje, ali bo lahko izvedla aktivno obravnavo-workout¹⁵ enako uspešno kot poslovna banka v sanaciji.

2.3.5. Sanacija bank v Sloveniji

S pomočjo zgoraj opisane teorije pri sanaciji bank je mogoče oceniti primernost izbrane politike sanacije slovenskih bank.

---

¹³ Krajo, prisvajanje, zmanjševanje, uničevanje.

¹⁴ S tekočim dohodkom ne zmorejo plačila obresti za bančne kredite.

¹⁵ Izterjavo dolgov in preprečitev nadaljnega razsipanja premoženja podjetij dolžnikov, katerih dolgovi so bili preneseni nanjo.

Najprej pa je treba oceniti vrednost dejavnikov, ki določajo optimalni izbor politike (Štiblar, 1999, str. 180):

- **Delež slabe aktive v bilancah bank**

Ta delež je prevelik, da bi bilo mogoče zgolj samoreševanje, ker je bila slaba aktiva večja od kapitala bank. To je pokazala tudi nelikvidnost, ki se je pojavila kot posledica nevračila dolgov. Delež slabih terjatev v bilancah dveh bank (LB, KBM) je bil večji od 40 odstotkov.

- **Stopnja razsipavanja premoženja podjetij**

Ta stopnja ni bila eksplicitno upoštevana pri izboru politike sanacije, čeprav je bila znatna, zato je sanacija podjetij zaostala za sanacijo bank. Premoženje podjetij se je precej razsipavalo, vendar to ni bilo vodilo pri izbiri politike sanacije bank.

- **Sposobnost »banke slabih dolgov« izterjati dolgove in preprečevati razsipanje**

Agencija za sanacijo bank in hranilnic (ASBH), ki je v našem primeru v nekem smislu banka slabih dolgov, je bila pri svojem delu šibka, kar potrjujejo tudi rezultati. Odstotek izterjanih dolgov je bil nezadosten. Šibka je bila tudi kadrovska, čeprav je neposredno sodelovanje delavcev bank v sanaciji v njenem delu izboljšalo sposobnost. S preprečevanjem razsipavanja premoženja se je ukvarjala le površno, posredno.

V Sloveniji je bil izbran pristop, ki je vključeval prenos dolgov na Agencijo za sanacijo bank in hranilnic ter naslonitev na lastne sile z intenzivno obravnavo dolgov. To je kombinacija prvih dveh politik, ki jih poznamo v teoriji za saniranje bank. Izbrana slovenska pot reševanja slabih dolgov bank je bila optimalna za sanacijo bančnega sektorja samega, ne pa za sanacijo celotnega slovenskega gospodarstva, saj je bilo razsipavanje premoženja podjetij - dolžnikov preveliko (Štiblar, 1999, str. 181).

V prvi fazi pred sanacijo v letih 1990-1992 je izbrala Slovenija najslabšo varianto prikrivanja dejanskega stanja - samoreševanje s pasivnim revolviranjem, zato je problem samo še poglobila. V drugi fazi je sledila kombinacija dveh prej omenjenih politik hkrati: prenos dela dolga na ASBH ter samoreševanje z aktivno obravnavo. Z vidika teorije je izbira takšne sanacijske poti optimalna¹⁶, če je:

- **Delež slabih dolgov znaten.**

Prenos dolgov je bil nujen, saj je delež slabe aktive presegal vrednost kapitala in se problema s samoreševanjem in aktivno obravnavo v bankah ne bi dalo rešiti.

- **Razsipanje premoženja podjetij veliko.**

Banke v sanaciji naj bi same vplivale tudi na zmanjšanje razsipanja premoženja podjetij (same so reševale 30% slabih dolgov), hkrati pa pomagale s svojimi kadri pri delu ASBH in tako prispevale k dvigu usposobljenosti ASBH za aktivno obravnavo.

- **Banka slabih dolgov usposobljena za aktivno obravnavo.**

Razsipavanje premoženja podjetij dolžnikov pri ASBH ni bil dovolj poudarjen cilj, ker je bila politika pri saniranju podjetij preveč pasivna in izterjava dolgov slaba.

V slovenskem modelu politike reševanja slabih dolgov bank je bila sanacija bank uspešna, sanacija podjetniškega sektorja pa je bistveno zaostala. Z izbrano politiko vrednost bank ni trpela, vrednost podjetij pa je padla bolj, kot bi dovoljevala optimalna pot. Za še boljše rešitev za Slovenijo kot celoto¹⁷ bi morale biti v procesu sanacije bank težave podjetij - dolžnikov močnejše upoštewane (najsij gre za objektivne slabosti ali za subjektivno delovanje: kraje, »bypass« podjetja itd.). To pomeni, da bi morala biti ASBH mnogo bolje usposobljena, bankam v sanaciji in ASBH pa bi morale biti dane sistemsko večje pristojnosti in dolžnosti aktivnega poseganja v proces saniranja njihovih dolžnikov - podjetij.

¹⁶ Ohranitev maksimalne pričakovane vrednosti bank in podjetij.

¹⁷ Narodnogospodarski in ne le bančni optimum.

Kakšna je bila izguba zaradi razsipanja premoženja podjetij, je težko ugotoviti, lahko pa se ugotovi, na katerih področjih je nastala: slabša izterljivost pri ASBH od optimalne, slabši rezultati podjetij - dolžnikov v tekočem poslovanju od optimalnih in omogočitev »by-pass« podjetij zaradi pomanjkanja kontrole, zato bi se morale v naslednji fazi preoblikovanja slovenskega gospodarstva banke aktivneje vključiti v saniranje ter finančno, menedžersko in upravljalno prestrukturiranje podjetij. To bi morale banke storiti tudi za ceno svojih večjih stroškov, vendar v korist boljšega poslovnega rezultata podjetij. V letu 1998 je posloval prvič po osamosvojitvi slovenski podjetniški sektor kot celota z dobičkom, kar kaže na to, da je tudi v sektorju podjetij saniranje uspešno napredovalo, verjetno tudi s pomočjo bank, vendar te pomoči bank žal ni mogoče izmeriti (Štiblar, 1998, str. 182).

2.3.6. Privatizacija bank v Sloveniji

Po sanaciji bank so nekatere ostale v državni lasti¹⁸. Za lažje združevanje poslovnih bank in konsolidacijo slovenskega bančnega prostora je bolje, če se banke privatizirajo. Zaradi različnih vzrokov se to do danes še ni zgodilo. Med državo in bankami v državni lasti prihaja do nasprotujočih si interesov glede privatizacije. Država prek dveh bank v državni lasti (NLB, NKBM) izvaja monetarno in fiskalno politiko, polni fiskalni del proračuna prek preliva dobička v obliki dividend v proračun, s privatizacijo pa ne more več politično pritiskati na banke v državni lasti glede reševanja nekaterih gospodarskih sistemov, kot je bila praksa nekoč. Država tudi nima interesa za pridobitev dobrega strateškega tujega partnerja v teh bankah, ker je le - ta politično vprašljiv, obenem pa ovira državo in monetarne avtoritete pri izvajanju njihovih strategij, ki so lahko včasih celo v nasprotju z interesi banke same (Štiblar, 1999, str. 178).

Poznan pa je še en problem, od katerega je tudi odvisna privatizacija bank, in sicer privatizacijska vrzel. V luči problema privatizacijske vrzeli je tako bil sprejet sklep, da se nameni 10% premoženja NLB in NKBM za pokrivanje privatizacijskega primanjkljaja, ni pa še odločeno, v kakšni obliki, čeprav obstajajo tudi težnje, da bi se del tega premoženja namenil tudi za certifikate (Cajnko, 1999, str. 3).

NLB in NKBM pa sta zainteresirani za čimprejšnjo privatizacijo, saj naj bi ta okrepila njuno kapitalsko osnovo, zagotovila večjo neodvisnost glede upravljanja banke in večjo učinkovitost. Tako je nujna čimprejšnja privatizacija, poleg drugega tudi zaradi večjih možnosti združevanja bank in drugih oblik konsolidacije slovenskega bančnega sistema, saj je konsolidacija nujen pogoj za povečanje konkurenčnosti slovenskih bank (Ribič, 1998, str. 74).

2.3.7. Združevanje bank

O združitvah podjetij govorimo takrat, ko na kakršenkoli način iz dveh ali več podjetij nastane eno. Združitev mora biti v skladu s pozitivno zakonodajo, ki velja na področjih sedežev vpletenih podjetij. Izvede se na podlagi pogodbe, ki jo podpišejo predstavniki podjetij, potrđita pa nadzorni svet in skupščina delničarjev teh podjetij. Združitve lahko imajo obliko spojitve ali pripojitve. V prvem primeru združena podjetja prenehajo obstajati - nastane nova pravna oseba, v drugem primeru pa preživi samo eno podjetje - preostala pa nanj prenesejo vse svoje premoženje (Bešter, 1995, str. 14). Za poslovne banke velja enako, saj gre prav tako za podjetja.

---

¹⁸ Tako sedanja Nova Ljubljanska banka in Nova Kreditna banka Maribor, delno tudi Poštna banka.

2.3.7.1. Kriteriji za združevanja bank

Banke se morajo združevati na podlagi ekonomskih kriterijev in nikakor ne na podlagi neekonomskih, kot so npr. politični, administrativni. Vsi neekonomski pritiski na združevanje so bili pri nas doslej neuspešni. Ti pritiski so se pojavljali v obliki dviga zahtevane vrednosti minimalnega ustanovitvenega kapitala in političnih pritiskov političnih strank na združitve s ciljem ustvarjati lastne močne banke. Le ekonomski razlogi so doslej in bodo tudi v prihodnje delovali v smeri združevanj kot element konsolidacije in s tem priprave slovenskega bančništva na mednarodno konkurenco. Ekonomski kriteriji za združevanje bank vključujejo izkoriščanje ekonomije obsega, ekonomije poslov, ki vključuje širjenje asortimenta ponudbe finančnih storitev ter geografsko širjenje. Hkrati je ob združitvah treba upoštevati še druge dejavnike, ki bi jih lahko združili pod pojem združljivosti kultur (Štiblar, 1998, str. 31).

2.3.7.2. Izkušnje z združevanjem bank v tujini

Združevanje velikih bank med seboj in z drugimi finančnimi institucijami je v razvitem svetu trend, ki se pojavlja v zadnjem času. Ta trend so sprožili nastanek EMU¹⁹, evro in bolj konkurenčni trg, na katerem bodo preživele le najmočnejše banke. Zneane so spektakularne združitve npr. v Avstriji (BA in CA), Švici (SB in UBS), ZDA (Citicorp in Travelers, Nations Bank in Bank America) in drugod. Gre za združevanje največjih bank v nove »mega« banke. Vendar pa je prizadel izbruh svetovne finančne krize tudi velike banke, tako da so se poslabšali njihovi finančni rezultati, upadla vrednost delnic²⁰, nastale pa so tudi notranje spremembe v vodstvih nekaterih najbolj prizadetih bank. Vse to je zaustavilo združevalno evforijo, saj biti velik med bankami še ne zagotavlja biti močan in zdrav (Štiblar, 1998, str. 32).

Spodbude za združevanja so bile v dvigu profitnosti prek ekonomije obsega, ko so se izčrpali dotedanji viri rasti dobičkov bank, kot so npr. zmanjšanje zavarovanj in rezervacij za tveganja in rast obrestnih ter drugih marž. Hkrati pa postajajo čedalje vidnejše tudi negativne posledice včasih ne dovolj preišljenih združitvev. V velikih bankah je namreč upravljanje tveganj težje, diverzifikacija poslovanja ne zagotavlja nujnega zmanjšanja tveganja, razširjanje poslovanja na nove vrste storitev prav tako ni dalo pričakovanih rezultatov. Stopnja tveganja namreč ni vprašanje razpršitve poslovanja, temveč vprašanje, ali vodstvo banke izbira tveganje. Tudi ponudba več finančnih storitev, kot so bančne in zavarovalniške storitve, hkrati na enem mestu in pri eni banki oz. finančni instituciji se doslej v praksi ni obnesla najbolje. Dosedanji rezultati v razvitih državah namreč kažejo, da se je bolje specializirati in na tem specialnem področju, kjer je banka najboljša, večati obseg poslovanja, hkrati pa na drugih področjih prodajati najboljše na trgu razpoložljive finančne produkte drugih finančnih institucij prek poslovnih povezav (Štiblar, 1998, str. 32).

Velikost banke torej sama po sebi še ne zagotavlja konkurenčnosti in uspešnega poslovanja, zato obstaja optimalna velikost banke, kjer so povprečni skupni stroški minimalni. Ta je ob določeni ravni bančne tehnologije dosežena pri bančni vsoti okrog 10 milijard USD²¹. Vsa nadaljnja povečanja velikosti banke ne prispevajo več k rasti dobičkov prek zniževanja stroškov (Štiblar, 1998, str. 32).

---

¹⁹ Evropska monetarna unija.

²⁰ V povprečju za 10%, posameznih tudi do 50%.

²¹ Velja za razviti svet.

2.3.7.3. Potreba po združevanju bank pri nas

Integriranje Slovenije v EU zahteva od Slovenije odpiranje, za kar je potreben dvig konkurenčnih sposobnosti naših bank v primerjavi s tujimi. Po uspešni sanaciji je potrebna nadaljnja konsolidacija bančnega sektorja, pri čemer igra pomembno vlogo združevanje bank. Povečuje se namreč konkurenca domačim bankam, saj se bo liberaliziralo najemanje kreditov v tujini, sprejem novega bančnega zakona dovoljuje ustanavljanje podružnic tujih bank v Sloveniji brez klasičnega ustanovitvenega kapitala, posebne zahteve v zvezi s skrbniškimi računi bodo morale biti postopno odpravljene. Vse navedeno torej povečuje konkurenco domačim bankam in združevanje je lahko odgovor nanjo (Štiblar, 1998, str. 32).

Prevelika bojazen glede povečevanja konkurence v zelo kratkem času sicer ni potrebna, saj bodo določene omejitve za kratkoročni priliv lastniškega ali posojilnega kapitala še vedno lahko ostale. Namesto ustanovitvenega kapitala pa bo zahtevan garancijski kapital za ustanovitev podružnic. Navzočnost tujih bank pri nas ne bo bistveno povečala obsega njihovih bančnih poslov, saj te posle že zdaj lahko opravljajo s sedeža v tujini²². V prehodnem obdobju do vstopa v EU je vseeno treba nadaljevati s postopno konsolidacijo in krepitvijo domačega bančnega sektorja (Štiblar, 1998, str. 32).

Slovenski bančni sektor v primerjavi z drugimi razvitejšimi kaže pomanjkljivosti predvsem pri obvladovanju stroškov. Vrednost bančnih aktivnosti dosega le polovico standarda razvitih držav. Največja slovenska banka ni sposobna kreditno spremljati največjih slovenskih podjetij. Tudi če bodo nastale npr. štiri banke s po 20-odstotnim deležem, se položaj ne bo spremenil. Velika domača podjetja bodo še naprej odhajala v »finančni objem« tujih bank. Za ohranitev gospodarstva pod slovenskim nadzorom bo težko najti slovensko finančno osnovo. Za doseg minimalnih skupnih stroškov je danes optimalna velikost banke več kot dvakrat večja od velikosti naše največje banke. Na združevanje največjih bank med seboj v razvitih državah bi se pri nas morali odzvati tudi zaradi slabosti našega bančnega sistema (Štiblar, 1998, str. 32).

Treba je krepiti naše banke, da bodo ob vstopu v EU dovolj velike in konkurenčne za obstoj, zato sta že zdaj Sloveniji potrebni ustrezna vizija in strategija, da odpiranje vrat v Evropo ne bo presenetilo slovenskih bank kot majhnih, nekonkurenčnih in nesposobnih za preživetje. Rešitev je v prvi vrsti v združevanju in pozitivnih posledicah združevanja, pri čemer ne smemo pozabiti na optimalno velikost banke in morebitne negativne posledice ne dovolj preišljenih združitev.

Dogodki in tokovi združevanja bank pa so si nasprotujoči. Po eni strani se od leta 1992 naprej ponavlja trditev, da je samostojnih bank preveč, po drugi strani pa nas spremljajo najnovejše ocene Mednarodnega denarnega sklada, po katerih imamo pri nas oligopolno bančno strukturo, predvsem zaradi velikega prvega bančnega stebra. Po mnenju Nevena Boraka je pri nas podobna težnja po oblikovanju treh ali štirih velikih bank kot drugod po Evropi. Gre za delno prikriti cilj monetarnih in finančnih oblasti o štirih velikih in kakšnih osmih majhnih specializiranih slovenskih bankah. Borak meni, da je problem v tem, da pri nas primanjkuje majhnih specializiranih bank. Stroški elektronskega poslovanja, ki naj bi bili med največjimi nevarnostmi za majhne banke, se Boraku ne zdijo vprašljivi, saj bo programska oprema prej ali slej dostopna na trgu za zmerno ceno (Petavs, 2000, str. 15).

---

²² Mreže poslovalnic tuje banke v Sloveniji verjetno ne bodo odpirale in to ostaja prednost slovenskih bank.

Romana Pajenk, predsednica uprave Probanke meni, da se globalizirajo le velike banke in bo vedno obstajala potreba po majhnih univerzalnih in regionalnih bankah. Po njenem mnenju bi bili v Sloveniji dovolj dve veliki banki, ki bi zadostili potrebam po velikih bančnih poslih, npr. spremljanju podjetij na tujih trgih. Obenem bi potrebovali tudi majhne banke za opravljanje poslov na lokalni ravni in za zagotavljanje ponudbe, ki jo lahko zagotavljajo le majhne banke. V ZDA npr. povprečna banka zaposluje 83 ljudi, po bilančni vsoti pa je bistveno manjša od Probanke. Tudi v Avstriji in Italiji je ostalo kljub združevanju bank še veliko majhnih bank (Petavs, 2000, str. 15).

Združevanja so torej po eni strani nujna zato, da nastanejo velike slovenske banke, ki bodo konkurenčne tujim bankam, ko bo Slovenija članica EU. Po drugi strani pa z združevanji nastajajoče velike banke ustvarjajo oligopolno bančno strukturo. Tako so kljub globalizaciji še vedno potrebne tudi majhne regionalne banke, ki bodo zagotavljale bančne storitve, ki jih velike banke ne zagotavljajo, zato bo treba najti nekakšen kompromis pri razvoju slovenskega bančnega sektorja v prihodnje.

2.4. Centralna banka kot del bančnega sistema

Bančni sistem sestavlja poleg poslovnih bank tudi centralna banka, ki ji pravimo tudi izdajateljska banka ali banka bank, zaradi nadzora, ki ga izvaja nad poslovnimi bankami.

2.4.1 Zgodovinski razvoj centralnih bank

Prva centralna banka v Evropi je bila ustanovljena leta 1668 na Švedskem (Swedish Riksbank), 26 let pred nastankom Bank of England, zato velja za najstarejšo centralno banko. Prvotno je bila ustanovljena Swedish Riksbank leta 1656 kot zasebna institucija. Zaradi težav, v katere je zašla leta 1664, se je vmešala država, kateri je bil v interesu obstoj te banke zaradi posojil, ki jih je dobivala od nje. Banka je učinkovito poslovala kot poslovna banka in je bila edini vir primarnega denarja na Švedskem od njene ustanovitve 1656. leta do leta 1830 (Goodhart, 1995, str. 206).

2.4.2. Monopol centralnih bank nad izdajanjem denarja

Prve centralne banke v Evropi²³ niso bile ustanovljene z namenom, da bi izvajale naloge, ki jih izvajajo današnje centralne banke. Imele so položaj glavne poslovne banke. Monopolni položaj so si pridobile s podeljevanjem listin (Charter), iz katerih so izhajale posebne pravice, ki jih druge poslovne banke v državi niso imele. Ena od teh pravic je bil monopol nad izdajanjem primarnega denarja na določenem področju. Država se je potem pozneje vmešala v to področje zaradi pogostih propadov posameznih bank, ki so izdajale preveč bankovcev in s tem ogrozile zamenljivost svojih bankovcev za zlato. To je nadalje pomenilo tudi konec določene banke in seveda tudi izgubo denarja za vse bančne vlagatelje (Goodhart, 1995, str. 205).

Država je zato dala pravico izdajanja bankovcev samo eni banki, ki je s tem postala izdajateljska, emisijska, osrednja ali centralna banka. S tem ukrepom se je preprečil morebiten

---

²³ Swedish Riksbank, Bank of England, Banque de France.

polom denarnega sistema zaradi njegove neurejenosti, ni pa se mogel preprečiti polom denarnega sistema zaradi drugih, globljih vzrokov, npr. vojne (Ribnikar, 1999a, str. 19).

V zameno za podeljeni monopol izdajanja primarnega denarja centralni banki je država zahtevala dodatna posojila. Tako sta namenjali npr. Bank of England in Banque de France veliko kapitala za nakupe državnih obveznic in s tem razbremenjevali finančne probleme države. Ko se je bližal čas obnovitve podelitve posebnih pravic centralni banki s strani države, sta omenjeni banki tako prispevali še dodatna sredstva za nakupe t. i. ekstra državnih obveznic. Poleg teh nakupov državnih obveznic in podeljenih posojil državi je bila vloga centralne banke še financiranje posebej visokega deficita v državi (Goodhart, 1995, str. 205).

Še posebej v času vojne, revolucij in drugih katastrof je pričakovala država od izdajateljske banke dodatna posojila, ki so, dana pod politično prisilo, lahko popolnoma izčrpala zlate rezerve. Kmalu po vojni začnejo namreč naraščati cene, ker se mora proizvodnja hitro preusmeriti v oborožitveno. Zaradi naraščanja cen ljudje ne zaupajo več bankovcem, kakor so zaupali do tedaj, zato jih začnejo v večjih količinah zamenjevati za zlato. Če bi država zdaj dalj časa vztrajala pri zamenljivosti bankovcev za zlato, bi izdajateljska banka kmalu izčrpala vse zlato. Država je v tem primeru že prej odpravila zamenljivost bankovcev za zlato in s tem se odpravi tudi zlata valuta. Zgodovina potrjuje takšne izkušnje Banque de France in Bank of England²⁴. Zlato valuto nadomesti papirna (Goodhart, 1995, str. 205)

2.4.3. Vloga prvih centralnih bank pri razvoju bančništva

Podelitev monopola nad izdajanjem bankovcev centralni banki s strani države in prav tako položaj te centralne banke, ki je imela status glavne poslovne banke, vendar z močno zvezo z državo, pa je imela tudi neugodne socialne in ekonomske posledice, predvsem pri razvoju bančništva. Centralne banke so delovale tudi kot poslovne banke s profitnim motivom. Svoj monopolni položaj so izkoriščale za omejevanje in preprečevanje konkurence s strani drugih poslovnih bank, ki so bile v zasebni lasti. Posledično je torej navzočnost monopolizirane konkurence skoraj zagotovo upočasnila zgodnji razvoj zasebnega bančništva v Angliji in Franciji. Veliko uglednih ekonomistov (W. Gagehot, R. Cameron), ki so proučevali 19. stoletje, ugotavlja, da je nastajanje bank z monopolnim položajem škodljivo in neugodno vplivalo na razvoj bančništva. Prevladovalo je mnenje, da bi bil učinkovitejši sistem prostega bančništva, brez monopola izdajateljske banke (Goodhart, 1995, str. 206).

2.4.4. Obveza zamenljivosti bankovcev za zlato

Vendar pa je imela vsaka takratna centralna banka poleg vloge državne banke še dodatno obvezo, ki so jo imele takrat tudi vse druge poslovne banke. Ta obveza je pomenila pripravljenost, da je bila banka na zahtevo vedno zmožna zamenjati svoje obveznosti za zlato.

Glede zamenljivosti bankovcev za zlato pri centralnih bankah dobimo najboljšo predstavo, če si podrobneje pogledamo, kakšen monopol so imele nekatere centralne banke v zgodovini. O moči in monopolu takratnih centralnih bank, še posebej Bank of England, priča dejstvo, da so hotele imeti majhne in provincialne banke svoje rezerve v obliki depozitov pri centralni banki, s čimer se je povečala likvidnost teh bank. Kakor hitro bi se namreč omajalo zaupanje v bankovce in bi jih ljudje v večjem obsegu zamenjevali za zlatnike ali zlato, bi posamezna

---

²⁴ Odpravila zamenljivost bankovcev za zlato v času Napoleonovih vojn med letoma 1797 in 1819.

poslovna banka svoje depozite pri Bank of England zamenjala za zlato in tako zadostila povečanemu povpraševanju po zlato. Takšna centralizacija rezerv bank s pomočjo sistema širjenja medbančnih depozitov je omogočila centralni banki večjo depozitno bazo (Goodhart, 1995, str. 207).

Čez čas je torej prešla glavna odgovornost za zagotavljanje zamenljivosti denarja za zlato od celotnega bančnega sistema na izdajateljsko banko, čeprav je ta še vedno delovala tudi kot poslovna banka s profitnim motivom. Povsem enak proces centralizacije rezerv in prevzemanja odgovornosti za zamenljivost bankovcev je potekal v mnogih državah v Evropi pa tudi v ZDA in Kanadi.

2.4.5. Dva konflikta v delovanju centralnih bank v 19. stoletju

Za bančni sistem 19. stoletja sta značilna dva konflikta. Prvi se je pojavil med profitno usmerjenostjo izdajateljske banke in njeno odgovornostjo za nadzor nad bančnim sistemom ter zagotavljanjem zamenljivosti bankovcev za zlato v prid večje nacionalne blaginje. Drugi konflikt je nastal med poslovno aktivnostjo centralne banke in avtoritativnim položajem centralne banke nad poslovnimi bankami, ki so skupaj s centralno banko tekmovali na trgu, zato je postala v drugi polovici 19. stoletja centralna banka nekomercialna in neprofitna institucija, s čimer so se odpravila nasprotja različnih interesov. Izdajateljska banka je postala centralna banka v pravem pomenu besede (Goodhart, 1995, str. 209).

Tradicionalnim in novoustanovljenim centralnim bankam je bilo treba zmanjšati željo po profitu. S finančnim preoblikovanjem so jih pričele financirati države. Države so tako centralnim bankam namenjale fiksno količino sredstev na leto, s katerimi so te banke izplačevale deleže svojim delničarjem. Seigniorage, monopolni dobiček od izdajanja denarja, pa se je stekal v državno zakladnico (Goodhart, 1995, str. 210).

Seigniorage je prvotno pomenil profit, ki ga je lahko pobiral vladar pri kovanju denarja, kar je bil vselej njegov monopol (»kovni regal«). Če je pri kovanju vladarjeva kovnica zaračunala samo toliko, kolikor so bili stroški kovanja, je bila to kovnina (»brassage«), če pa je pobirala več, je torej šlo za seigniorage. Manjša je stabilnost vlade in manjša je njena avtoriteta, bolj se vlada opira na seigniorage kot instrument financiranja. To posebej velja v času vojn in drugih kriz, ko se vlada ne more opirati toliko na financiranje svojega proračuna z davki in izdajanjem obveznic, ampak začne izdajati več bankovcev, kar pa lahko pripelje do hiperinflacije. Seigniorage je »čisti ekonomski dobiček« in je nekako logično, da ga država »zapleni«. To »zaplembo« pa vlada najlažje doseže, če izdajanje denarja monopolizira pri eni banki, to je pri centralni banki (Goodhart, 1988, str. 21).

Danes je centralna banka tista, ki pobira seigniorage. Pri izdajanju knjižnega denarja, ki ga izdajajo poslovne banke, ni mogoče pobirati seignioraga, kajti posamezna poslovna banka ni monopolna izdajateljica knjižnega denarja. Tudi vse poslovne banke skupaj ne morejo ustvariti monopola, da bi pobirale seigniorage. To jim ne more uspiti tudi zaradi tega, ker bi se začeli pojavljati substituti za knjižni denar poslovnih bank, ki bi odvrčali transaktorje od uporabe denarja poslovnih bank, če bi poslovne banke hotele pobirati seigniorage (Ribnikar, 1999a, str. 64).

2.4.6. Najpomembnejša funkcija centralne banke

Proti koncu 19. stoletja so začele centralne banke s svojo močjo skrbeti za splošno stabilnost denarnega sistema. Opravljati so začele funkcijo »posojilodajalca v skrajni sili«. Bank of England je začela z izvajanjem te funkcije leta 1870, potem ko je sledila zgledu Banca d'Italia in Banque de France, ki sta takrat že imeli izkušnje z reševanjem poslovnih bank iz finančnih težav. Funkcijo posojilodajalca v skrajni sili opravljajo centralne banke zaradi doseganja določenih ciljev, kot so npr. stabilnost cen, stabilnost plačilnega sistema, verjetno najpomembnejša naloga posojilodajalca v skrajni sili pa je preprečevanje bančnih zlomov pa tudi zlomov celotnega bančnega sistema, skratka nadzor nad poslovanjem poslovnih bank. Centralna banka s funkcijo posojilodajalca v skrajni sili v bistvu povečuje ali zmanjšuje rezerve v bančnem sistemu. Z operacijami odprtega trga lahko vsako minuto vpliva na količino rezerv v bančnem sistemu (Goodhart, 1995, str. 339).

Vendar pa prihaja včasih do problema moralnega hazarda²⁵, saj se poslovne banke preveč ozirajo na centralno banko in njeno pomoč v primeru likvidnostnih težav, zato poslujejo banke včasih tudi bolj tvegano. Ko se centralna banka odloča o tem, ali bo preprečila možno bančno krizo s tem, da bo opravljala funkcijo posojilodajalca v skrajni sili, mora tehtati med stroški moralnega hazarda, povezanimi z opravljanjem omenjene funkcije, in koristmi, ki nastanejo s preprečitvijo možne bančne krize, zato je med drugim pomembno tudi to, da se centralna banka ne prenagli z izvajanjem funkcije posojilodajalca v skrajni sili. Tako se je pojavilo mnenje, da naj bi izvajala centralna banka omenjeno funkcijo samo takrat, ko je določena poslovna banka sicer solventna, ampak nelikvidna²⁶ (Goodhart, 1995, str. 350).

2.4.7. Vloga centralne banke danes

Najpomembnejša funkcija centralne banke danes je vodenje denarne politike, v okviru katere ureja količino denarja v obtoku in s tem želi doseči končne cilje denarne politike²⁷. Ti so stabilnost cen, visoka zaposlenost, ekonomska rast - realna gospodarska rast in stabilnost deviznega trga - uravnoveženost plačilne bilance. Med temi končnimi cilji denarne politike je najpomembnejši stabilnost cen.

Od instrumentov, ki jih centralna banka uporablja za uravnavanje količine denarja v obtoku, sta najpomembnejša reeskontna politika in politika odprtega trga (Prohaska, 1999, str. 26).

Vsaka centralna banka uporablja različne instrumente denarne politike, ki so orodje za vodenje denarne politike. Poleg končnih ciljev denarne politike pa obstajajo tudi bližnji cilji. Možni bližnji cilji denarne politike so npr: količina denarja v obtoku, obrestna mera, obseg kreditov, devizni tečaj, indeks cen blaga, potek krivulje donosnosti, denarni agregati M1, M2, M3 ... Med instrumenti denarne politike in končnimi cilji pa so tudi indikatorji denarne politike. To so spremenljivke, ki hitro reagirajo na spremembo denarne politike in so v tesni povezavi z bližnjim ciljem denarne politike. Indikatorji so lahko npr. količina primarnega

---

²⁵ Več o moralnem hazardu glej v »The Economics of Money, Banking and Financial structure« (Mishkin, 1995, str. 35-37).

²⁶ Več o likvidnosti in solventnosti glej v Od denarja do medvedjega trenda - Likvidnost in solventnost (Ribnikar, 1994, str. 47-50).

²⁷ Centralna banka sicer vpliva na količino denarja v obtoku tudi zaradi nakupov in prodaj deviz, vendar teh ukrepov na deviznem trgu ne štejemo med instrumente denarne politike, ampak med instrumente politike deviznega tečaja.

denarja (M0), rezerve bank, presežne rezerve bank, različne kratkoročne obrestne mere ali obrestne mere denarnega trga in drugo (Ribnikar, 1999a, str. 267-272).

2.4.8. Instrumenti centralne banke za doseganje končnih ciljev denarne politike

Instrumente denarne politike bi na splošno lahko razvrstili na (Prohaska, 1999, str. 26):

- **Politiko odprtega trga.** Centralna banka kupuje in prodaja instrumente denarnega trga (praviloma zakladne papirje). Te aktivnosti so znane kot intervencije na odprtem trgu.
- **Začasni nakup** (»reodkup«) vrednostnih papirjev ali deviz. Centralna banka prostovoljno kupuje (z domačo valuto) in prodaja devize in vrednostne papirje.
- **Diskont** (eskont) ali rediskont (reeskont). Centralna banka spreminja ceno, po kateri se lahko poslovne banke zadolžujejo pri njej (diskontna mera).
- **Obvezne rezerve** bank. Centralna banka spreminja višino rezerv, ki jo morajo poslovne banke držati v odnosu do depozitov.

Prevladujoča sedanja delitev instrumentov denarne politike je delitev na neposredne in posredne ali tržne, kot jih označujejo nekateri. Pri neposrednih nastopa centralna banka kot institucija, ki ima moč reguliranja. Pri posrednih ali tržnih instrumentih denarne politike vpliva centralna banka prek denarnega trga (Ribnikar, 1999a, str. 240).

Med neposredne instrumente bi lahko šteli štiri zgoraj naštete, razen politike odprtega trga. Tu namreč centralna banka nastopa na trgu kot običajni kupec ali prodajalec vrednostnih papirjev. Plačati ali sprejeti mora ceno, kakor jo določa trg. Torej ne nastopa kot oblastna institucija, zato bi politiko odprtega trga lahko šteli med posredne instrumente denarne politike. Med neposredne instrumente denarne politike pa se štejejo tudi instrumenti, ki se tičejo bančnih predpisov in bančnega nadzora (Ribnikar, 1999a, str. 241).

2.4.9. Banka Slovenije in instrumenti denarne politike

Instrumenti denarne politike, ki jih uporablja Banka Slovenije, so:

1. posojila (likvidnostna, lombardna, kratkoročna) bankam;
2. začasni nakup deviz in blagajniških zapisov BS v tujem denarju od bank;
3. izdajanje blagajniških zapisov v tolarjih;
4. obvezne rezerve;
5. obrestna mera BS.

BS izvaja tudi instrumente, ki se tičejo bančnih predpisov in bančnega nadzora. Tudi ti instrumenti spadajo med instrumente denarne politike. Izvaja pa tudi instrumente politike deviznega tečaja, s katerimi BS sicer vpliva na količino primarnega denarja v obtoku, vendar to ni njen prvotni namen, saj želi z nakupi in prodajami deviz uravnavati devizni tečaj zaradi režima uravnavanega drsečega deviznega tečaja, ki ga imamo v Sloveniji. BS sicer tudi izvaja operacije z devizami, ki imajo namen vplivati samo na količino primarnega denarja v obtoku in nimajo vpliva na devizni tečaj.

V tabeli 2 prikazujem instrumente, ki jih uporabljajo za vodenje denarne politike Banka Slovenije in centralne banke nekaterih tranzicijskih držav.

TABELA 2: Instrumenti denarne politike v Sloveniji in nekaterih tranzicijskih gospodarstvih

Država	Instrumenti denarne politike
Slovenija	repo posli, kreditiranje poslovnih bank, blagajniški zapisi, devizne operacije
Češka	operacije na odprtem trgu, obvezne rezerve
Slovaška	repo posli, obvezne rezerve, moralno prepričevanje
Poljska	repo posli, operacije na odprtem trgu, obvezne rezerve
Madžarska	repo posli, operacije na odprtem trgu
Bolgarija	obvezne rezerve
Estonija	potrdila o vlogah (»certificates of deposits«)
Latvija	operacije na deviznem trgu
Litva	enotne obvezne rezerve

VIR: Delakorda, 1998a, str. 105.

2.4.10. Zakonska ureditev in naloge Banke Slovenije

Slovenska centralna banka, Banka Slovenije, je bila ustanovljena 25. junija 1991. Ob uvedbi slovenske valute, tolarja, 8. oktobra 1991, je prevzela Banka Slovenije vse funkcije denarne oblasti. Tako tudi 152. člen ustave Republike Slovenije zagotavlja Banki Slovenije samostojnost in neposredno odgovornost Državnemu zboru (Letno poročilo Banke Slovenije, 1999, str. 89).

Organa Banke Slovenije sta Svet Banke Slovenije in guverner Banke Slovenije. Svet Banke Slovenije sestavlja 11 članov, od tega 6 članov iz vrst neodvisnih strokovnjakov, guverner, njegov namestnik in trije viceguvernerji (Letno poročilo Banke Slovenije, 1999, str. 89).

Svet banke določa denarno politiko in sprejema ukrepe za njeno izvajanje. Guverner banke je hkrati predsednik sveta banke, zastopa in vodi poslovanje banke in organizira njeno delo. Guverner banke lahko izdaja navodila za enotno uporabo predpisov, sklepov in ukrepov sveta banke, lahko pa zadrži izvršitev sklepa ali splošnega akta sveta banke in o tem obvesti državni zbor (Grad, 1994, str. 361).

Temeljna naloga Banke Slovenije je skrb za stabilnost valute in splošno likvidnost plačevanja v državi in do tujine. Za uresničevanje te naloge Banka Slovenije izvaja naslednje ukrepe (Letno poročilo Banke Slovenije, 1999, str. 89):

- uravnava količino denarja v obtoku,
- skrbi za splošno likvidnost bank in hranilnic ter plačil do tujine,
- kontrolira banke in hranilnice,
- izdaja bankovce in daje bankovce in kovance v obtok,
- predpisuje informacijski sistem za opravljanje svojih funkcij,
- predpisuje pravila za izvajanje jamstva za vloge občanov in
- opravlja določene posle za Republiko Slovenijo.

Banka Slovenije je pri odločanju o denarni politiki in njenem izvajanju ter pri uresničevanju drugih nalog in pooblastil neodvisna. Za obveznosti Banke Slovenije jamči Republika Slovenija. Nadzor nad poslovanjem banke opravlja državni zbor, kateremu sta guverner in svet banke odgovorna za uresničevanje nalog banke. Banka je dolžna državnemu zboru najmanj polletno poročati o svojem delu. Državni zbor tudi potrjuje finančni načrt in letni

obračun Banke Slovenije. Posojila Banke Slovenije Republiki Sloveniji so po zakonu omejena na kratkoročna posojila, ki ne smejo presegati 5% letnega proračuna in ene petine predvidenega proračunskega primankljaja.

3. SPLOŠNO O BANČNIH POSOJILIH

Pred obravnavo bančnih posojil je zelo pomembna razmejitev dveh pojmov, ki se dostikrat pojavljata v okviru obravnavane tematike in se dostikrat tudi zamenjujeta. To sta kredit in posojilo.

3.1. Razmejitev pojmov kredit in posojilo

Pojma se večkrat zamenjujeta in pri tem dostikrat celo ne naredimo napake, vendar vselej ni tako. Tudi v drugih jezikih najdemo za ta dva pojma dve besedi. V angleščini tako poznamo »loan« za posojilo in »credit« za kredit, v nemščini pa poznamo »Darlehen« za posojilo in »Kredit« za kredit (Ribnikar, 1988, str. 3).

Beseda kredit pride od latinskega glagola »credere«, kar pomeni verovati, zaupati. »Creditum« je to, kar je zaupano, dano na upanje. Dati na kredit oz. kreditirati torej pomeni dati na upanje. Tisti, ki je dal kredit, je kreditor – upnik, tisti, ki je prejel kredit, torej dobil nekaj na kredit, pa je debitor – dolžnik. Pravno razmerje, ki je nastalo med njima zaradi kreditiranja, je kreditno razmerje, ki se imenuje kredit. To razmerje je z upnikove strani terjatev, z dolžnikove strani pa dolg. Treba je še opozoriti, da gre tukaj za medčasovno menjavo, saj sta dajatev in nasprotna dajatev časovno razmaknjeni (Ribnikar, 1988, str. 4).

Odnos, ki se vzpostavi med strankama z najetjem posojila, je samo ena od možnih pojavnih oblik kreditnega odnosa. Kreditni odnos pa nastane vsakokrat, ko sta dajatev (npr. dobava blaga) in nasprotna dajatev (npr. plačilo za blago) časovno razmaknjeni (Čibej, 1998, str. 46).

Posojilo je torej samo kupčija, s katero se med strankami ustanovi kredit, to je kreditno razmerje. Takih pogodb je seveda vse polno. Kredit je torej širši pojem, saj z njim označujemo vsako medčasovno menjavo, posojilo²⁸ pa se nanaša na konkretno določeno medčasovno menjavo in z njo povezano kupčijo.

Kreditni odnos lahko nastane tudi brez posojila, npr. takrat, ko je dobavitelj že dobavil blago, kupec pa ga še ni plačal (Čibej, 2000, str. 189).

Ker prihaja med različnimi avtorji do razlik v razmejitvi pojmov posojilo in kredit, se moram ustaviti še pri eni razmejitvi. Pri posojilu, ki ga nekateri imenujejo tudi čisti kredit, se namreč vrača enaka stvar, zato so lahko predmet posojila le nadomestljive stvari, kot je npr. denar. Pri kreditu pa se po tem pojmovanju ne vrača enaka stvar. Kredit je npr. dan v blagovni obliki, vrača pa se v denarni (Crnković, 1979, str. 11).

---

²⁸ V nadaljevanju diplomskega dela bom pojma kredit in posojilo večkrat zamenjeval, zato naj opozorim, da gre vsaj v okviru obravnavane tematike za vsebinsko enaka pojma.

3.2. Zgodovina kreditiranja

Po nekaterih virih naj bi se pojavile določene oblike kredita več kot dva tisoč let pred pojavom denarja. Stari sumerski dokumenti izpričujejo, da so uporabljali kredit, ki je temeljil na posojilih v žitu po prostornini in na posojilih v kovini po teži, okrog 3000 let pred našim štetjem. Zagotovo pa so našli zapise o kreditih najmanj 3000 let nazaj v civilizacijah Babilona, Asirije in Egipta (Bass, 1995, str. 4).

Pri prvih t. i. naturalnih kreditih so bile tudi obresti izplačane v istem konkretnem blagu, v katerem je bilo dano in nato vrnjeno posojilo (Čibej, 1998, str. 9).

3.2.1. Pojav kredita v Evropi

Prvi oprijemljivejši dokazi o kreditiranju v Evropi segajo v 12. stoletje. Prva oblika kredita, ki se je sploh pojavila v tistem času v Evropi, je bil trgovski kredit. Takrat je slonela celotna trgovina Zahodne Evrope na velesejmih, ki so trajali po več tednov, v glavnem po različnih mestih francoske pokrajine Champagne. Na teh sejmih so se pojavljali trgovci, ki so kupovali in prodajali blago v različnih valutah in vzpostavljali mrežo kreditnih dogovorov. Z uporabo »Cambium Contract«, nekakšnih valutnih pogodb, so se sredstva prenašala z enega mesta na drugo, s tem da je vmes preteklo nekaj dni ali celo tednov. Te pogodbe lahko obravnavamo kot prve materialne dokaze o začetku kredita v Evropi (Bass, 1995, str. 5).

Največ primerov trgovskega kredita je bilo torej v Franciji, nato pa še v Italiji in Angliji v 13. stol., kjer se je sklepalo večino kupčij glede osnovnih potrebščin, kot so bile žitarice, vino, oblačila, volna in drugo, prek kredita. Pozneje so se zelo hitro razvile različne tehnike kreditiranja. V 14. stol. se je razvila v italijanskih mestnih državah nekakšna menjalna menica, ki je urejala zapleten odnos med upnikom in dolžnikom na enostavnejši način kot prej omenjeni »Cambium Contract«. Pri različnih novih tehnikah kreditiranja so se pojavile različne zlorabe²⁹, kar je upočasnilo razvoj kreditiranja (Bass, 1995, str. 6).

Uporaba trgovskega kredita se je nato začela ponovno močno širiti šele v 18. stol. in v začetku 19. stoletja. To so pospešile majhne podeželske banke, ki so zelo hitro rasle in posojale denar lokalnim industrijalcem. Kredit je igral pomembno vlogo pri razvoju industrije v takratni Angliji (Bass, 1995, str. 6).

Skozi 19. stol. so se spremenili tako tehnike kreditiranja kot tudi instrumenti kreditiranja. Leta 1800 je bilo tako v Angliji 3% transakcij opravljenih s čeki, 70% s prej omenjenimi nekakšnimi menjalnimi menicami, 27% pa je bilo plačil z gotovino. Ta razmerja so se pozneje (leta 1875) precej spremenila predvsem zaradi povpraševanja poslovnega sveta po enostavnejših načinih prenosa denarja med takratnimi podjetji (Bass, 1995, str. 7).

3.2.2. Potrošniški kredit

V nasprotju s trgovskim kreditom, ki se je pojavil v Evropi precej zgodaj, lahko govorimo o pojavu potrošniškega kredita na evropskih tleh šele v 19. stol., razen nekaj izjem, ki kažejo na

---

²⁹ Afera »South Sea Bubble« v Angliji je razkrila korupcijo v zvezi s kreditiranjem.

pojavnost potrošniškega kredita že v 18. stoletju³⁰. Vendar pa je pripeljala stalna rast plač in življenjskega standarda, povezana s tehnikami množične produkcije, do čedalje večjega povpraševanja po potrošniškem kreditu, katerega obseg je rasel do danes. Temu naraščajočemu povpraševanju bi se morale prilagoditi tudi banke, vendar so te bolj odprle vrata vsem ljudem za najem potrošniškega kredita šele po letu 1950 (Bass, 1995, str. 6).

3.3. Pomen kreditiranja za posameznika nekoč in danes

Prve oblike kreditiranja so bile povezane s trgovino. Ljudje so povpraševali predvsem po osnovnih življenjskih potrebščinah, ki so jih lahko kupili s pomočjo trgovskega kredita. Do raznih dobrin so lahko prišli z razvojem industrije in dela v tovarnah tudi delavci, ki so kredite lahko najemali na osnovi plačila za delo v tovarnah. Šlo je za razne potrošniške kredite. Kreditiranje je še pospešil pojav raznih finančnih posredovalcev, ki so zbirali finančne presežke od suficitarnih gospodarskih celic in jih preusmerjali k deficitarnim gospodarskim celicam. Poleg neposrednih financ so se torej pojavile tudi posredne, ki so pospešile tudi kreditiranje.

S pomočjo posojila so ljudje lahko takoj prišli do nekaterih dobrin, ki jih drugače ne bi mogli kupiti. Nekoč so bile to osnovne življenjske potrebščine in obleka, danes so to trajnejše potrošne dobrine, kot npr. stanovanjska oprema, avtomobili in drugo.

Posledica najemanja posojil prebivalstva je povečana potrošnja v državi, ki je lahko zelo dobrodošla tudi za gospodarstvo, posebno v času depresije oz. majhne gospodarske aktivnosti. Tako je v času majhne gospodarske aktivnosti zelo pomembno, da postane ponudba posojil s strani bank in drugih finančnih posrednikov ugodnejša za prebivalstvo in prav tako za gospodarstvo. S tem se poveča najemanje posojil s strani prebivalstva in s tem povezana potrošnja, ki pripelje do večje proizvodnje v gospodarskem sektorju. Podjetja namreč prodajajo proizvode iz zaloge, ki je nastala v času depresije. Ko se ta zaloga izprazni, morajo povečati proizvodnjo, da bi zadovoljila povečano povpraševanje prebivalstva po proizvodih. To povečanje proizvodnje pa ni nujno, da je veliko, saj je povečana potrošnja lahko usmerjena v nakup trajnih potrošnih dobrin iz tujine, kar negativno vpliva na gospodarsko aktivnost. Prihaja namreč do uvoza produktov iz tujine in s tem do substitucije domače aktivnosti.

3.4. Pomen kreditiranja za gospodarstvo

Ugodnejša posojila gospodarstvu so poleg ugodnejših posojil prebivalstvu drugi pomemben dejavnik za povečanje gospodarske aktivnosti. S pomočjo teh posojil lahko podjetja financirajo svojo investicijsko dejavnost. Investicije pa so zelo pomemben dejavnik za povečanje količine kapitala v določenem podjetju in pomemben dejavnik gospodarske aktivnosti in gospodarske rasti. Celotne investicije v neki državi bi lahko razdelili na poslovne fiksne investicije, kot so tovarniške zgradbe in oprema, stanovanjske investicije ter zaloge v podjetjih. Zanimiva je povezava med investicijami na eni strani ter realnim bruto domačim proizvodom in realno obrestno mero na drugi, ki privede do naslednjih ugotovitev (Senjur, 1993, str. 31, 42):

---

³⁰ Potujoči trgovci, ki so prodajali v glavnem obleko, in sicer na obroke. To je bil edini vir kredita, ki je bil na razpolago takratnim delavcem, ki so med drugim morali kupovati tudi proizvode svojih delodajalcev, seveda tako, da so jim delodajalci ta znesek odtegnili od plače.

a) Investicije so pozitivno povezane z realnim BDP. Višji družbeni proizvod spodbuja podjetja, da investirajo v nove hale in opremo. Tudi družine hočejo povečati svoje stanovanjske površine, podjetja pa količino preskrbovalnih zalog. Zaradi teh razlogov povečanje družbenega proizvoda spodbuja dodatne investicije.

b) Investicije so negativno povezane z realno obrestno mero. Ko realni stroški uporabe hal in opreme porastejo, jih podjetja nadomeščajo z drugimi inputi, posebno z delom. Ko se realna najemna cena stanovanj dvigne, družine nadomeščajo porabo stanovanjskih storitev z drugimi oblikami porabe³¹. Ko realni stroški držanja zalog porastejo, podjetja poskušajo znižati svojo količino zalog. Nesporna je ugotovitev, da višje obrestne mere prek manjšega zadolževanja potiskajo investicije navzdol.

Povečevanje deleža investicij v BDP kot sredstvo pospeševanja gospodarske rasti ima tudi svoje meje, zato je pomembno najti neki optimalen obseg investiranja v gospodarstvu in pri tem optimalnem obsegu investiranja doseči čim večjo učinkovitost investiranja.

3.5. Prvotne vrste kreditnih poslov

Prvi krediti, ki so se pojavili v zgodovini človeštva, so bili povezani z osnovnimi življenjskimi potrebami, ki so jih imeli ljudje v takratnih časih. Šlo je za trgovske kredite, ki so se pojavili nekje v 12. stol., in potrošniške kredite, ki so se pojavili šele nekje v 18. stoletju.

Ti dve obliki kreditov sta se z določenimi spremembami obdržali do danes. Pozneje, predvsem v 19. stoletju in še posebej v 20. stoletju po drugi svetovni vojni, so se pojavile že nove vrste kreditnih poslov.

3.6. Vrste kreditnih poslov danes

Kreditne posle obravnavam v okviru bančnih poslov. Eden od kriterijev pri določitvi sistematike bančnih poslov je ta, ali banka nastopa kot dajalec denarja, upnik ali kot prejemnik denarja, dolžnik. Ko banka nastopa kot upnik, govorimo o aktivnih bančnih poslih, ko banka nastopa kot dolžnik, pa o pasivnih bančnih poslih. Kreditne posle lahko po tej sistematiki štejemo med aktivne bančne posle. Vse danes obstoječe kreditne posle lahko razdelimo po vrstah, in sicer (Vidmar, 1997, str. 11):

a) po predmetu:

- blagovni krediti
- finančni krediti

b) po subjektih, katerim se odobri:

- krediti pravnim osebam
- krediti fizičnim osebam

c) po dolžini trajanja:

- kratkoročni krediti
- srednjeročni krediti
- dolgoročni krediti

d) po namenu kreditiranja:

- krediti gospodarstvu
- krediti negospodarstvu
- krediti potrošnikom

---

³¹ Čeprav je to mogoče zgolj teoretično.

- e) po gospodarskem namenu:
  - za obratna in trajna osnovna sredstva
  - za investicije
- f) po načinu zavarovanja:
  - nezavarovani (odprti) krediti
  - zavarovani (pokriti) krediti
- g) po domicilu pogodbenih strank:
  - domači krediti
  - inozemski ali tuji krediti.

Bančne kreditne posle lahko zamenjam tudi z bančnimi storitvami, saj Dimovski (1996, str. 53) pojem posel zamenjuje s pojmom storitev.

Bančne storitve se lahko opravljajo na finančnem trgu. Del bančnih storitev pa se lahko opravlja zunaj finančnega trga. Te storitve so npr. plačilni promet, svetovalne in hrambene storitve, storitve v lastnem imenu in za lastni račun, razne intelektualne storitve³² (Dimovski, 1996, str. 53).

Bančne storitve lahko razvrstimo na: pasivne, aktivne in nevtralne storitve. Druga razdelitev storitev je na primarne, ki se izvajajo na trgu bančnih storitev, in na sekundarne, ki se izvajajo v procesih banke same (Dimovski, 1996, str. 53).

Primarne bančne storitve se delijo na kreditne storitve, ki predstavljajo vse vrste in oblike kreditov (posojil), naložbene storitve, ki vključujejo sprejemanje denarnih in kapitalskih naložb v različnih naložbenih oblikah, ter naložbe plačilnega prometa.

Oblike kreditiranja bank se ločijo od oblik in načinov kreditiranja v nebančnem sektorju³³. Poslovne oblike kreditiranja bank so (Dimovski, 1996, str. 55):

1. kredit na tekoči račun
2. menični krediti:
  - eskontni kredit
  - akceptni kredit
  - remboursni kredit
  - negociacijski kredit
  - packing kredit
3. lombardni kredit
4. avalni kredit
5. factoring
6. obročni kredit
7. hipotekarni kredit

Podroben opis posameznih poslovnih oblik kreditiranja poslovnih bank navajam v prilogi 1.

3.7. Kratkoročni krediti

Vse oblike kreditov, ki so navedene v točkah od 1 do 5, so kratkoročnega značaja³⁴. Tudi obročni in hipotekarni kredit lahko štejemo med kratkoročne kredite, če gre za kredite do

---

³² Intelektualne storitve so npr. izračuni anuitet, svetovanja pri najemanju posojil ...

³³ Kreditiranje med podjetji ali pa med drugimi finančnimi organizacijami, ki prav tako posredujejo kredite.

³⁴ Kratkoročni krediti se dajejo za dobo do enega leta, dolgoročni pa za dobo nad enim letom.

enega leta. Treba je opozoriti, da se med kratkoročne kredite ne šteje »klasični« hipotekarni kredit, kot je opredeljen zgoraj, ampak gre za kratkoročni kredit na podlagi zastave nepremičnin, premičnin in vrednostnih papirjev (Vidmar, 1997, str. 37, 38).

Vidmarjeva (1997, str. 38) omenja poleg že navedenih kratkoročnih kreditov še nekatere druge vrste kratkoročnih kreditov, kot so npr. kratkoročni kredit za tekoče poslovanje, kratkoročni kredit za pokritje nekritega dela akreditiva ter kratkoročni kredit na podlagi zastave nepremičnin, premičnin in vrednostnih papirjev.

3.8. Dolgoročni krediti

Med dolgoročne kredite lahko štejemo obročne kredite, hipotekarni kredit in investicijski kredit³⁵ (Dimovski, 1996, str. 59). Za dajanje dolgoročnih kreditov potrebuje banka dolgoročni kreditni potencial, v katerega sodijo predvsem specifična sredstva dolgoročnega značaja.

Pri odobravanju dolgoročnih kreditov mora banka poleg zahtev kreditne sposobnosti, bonitete, solventnosti in likvidnosti oceniti tudi projekt, ki bi se financiral iz dolgoročnega kredita (Vidmar, 1997, str. 38).

Za dolgoročni investicijski kredit gre takrat, ko banka ne prejme posebnih zavarovanj, ampak ji za zavarovanje rabi le kreditna pogodba. Zaradi velike odgovornosti in tveganja banke pri investicijskem kreditiranju zahteva banka podrobno dokumentacijo o investiciji. Poleg tega mora podjetje banki predložiti še potrjen investicijski program, predračun amortizacije, zaključni račun za preteklo leto, zadnji periodični obračun, morebitne garancije in še drugo dokumentacijo, ki jo banka zahteva. Ko banka privoli v investicijski kredit, sklene s podjetjem pismeno kreditno pogodbo in omogoči črpanje kredita (Dimovski, 1996, str. 59).

Odvisno od načina odobritve kredita in namena, za katerega se kredit odobri, se dolgoročni krediti razvrščajo v (Vidmar, 1997, str. 39):

1. dolgoročni kredit za investicije in razvoj,
2. dolgoročni hipotekarni kredit,
3. dolgoročni kredit za restrukturiranje gospodarstva,
4. dolgoročni sindicirani kredit.

V naši bančni poslovni praksi so v uporabi predvsem dolgoročni krediti, navedeni pod 1., 3. in 4. točko. Pravih dolgoročnih hipotekarnih kreditov pri nas praktično ni, saj naš gospodarski in pravni sistem še nista tako razvita, da bi bile ustvarjene možnosti za delovanje hipotekarnih bank. V državah z razvitim tržnim gospodarstvom in dolgo zgodovino bančnega poslovanja so hipotekarni krediti del sistema hipotekarnih poslov. Pod hipotekarnimi posli so mišljeni pravni posli, ki jih opravljajo banke in druge finančne organizacije.

Eden od hipotekarnih poslov, ki ga opravljajo banke, je izdajanje in prodaja vrednostnih papirjev - hipotekarnih obveznic. Zbran denar potem banke posojajo, ga investirajo v gradnjo nepremičnin, zlasti v stanovanjsko gradnjo. Hipotekarni kredit je obvezno zavarovan z nepremičninami. Imetniki hipotekarnih obveznic so privilegirani upniki hipotekarne banke na

---

³⁵Vsak dolgoročni kredit je praviloma investicijski kredit, saj je namenjen za investicijske naložbe. V gospodarskih organizacijah so to naložbe v osnovna in trajna obratna sredstva, pri prebivalstvu pa v zgradbe, stanovanja in drugo.

tistih delih premoženja, ki tvorijo posebno kritno maso. Kritno maso pa tvorijo hipotekarno zavarovane terjatve banke do kreditojemalca, ki je investitor gradnje nepremičnine (Vidmar, 1997, str. 37).

V poslovanju hipotekarnih bank ima posebno mesto tudi izdajanje komunalnih obveznic. V tem poslu banka ne prejme hipotekarnega jamstva za svojo kreditno terjatev, kot je pri izdajanju hipotekarnih obveznic, temveč je jamstvo podano s pravnim statusom kreditojemalca³⁶. Komunalne obveznice so pomemben vir denarnih sredstev, namenjenih za stanovanjsko gradnjo (Vidmar, 1997, str. 38).

3.9. Kreditno tveganje poslovnih bank

Pri vsakem kreditiranju prevzame banka tveganje, da ji jemalec kredita le-tega ne bo vrnil v roku ali pa ga sploh ne bo vrnil. Tveganju pri kreditiranju pravimo kreditno tveganje. Banka mora torej računati z možnostjo izpada pri vračanju kredita in pri plačilu aktivnih obresti. Na to mora računati občasno ali celo trajno (Dimovski, 1996, str. 54).

Pri občasnem izpadu bo prizadeta likvidnost banke, pri trajnem pa tudi premoženje, s katerim banka razpolaga. Za preprečitev teh rizikov sprejemajo banke posebne ukrepe, ki so znani s skupnim nazivom zavarovanje kredita. Banke zmanjšujejo kreditno tveganje z analizo kreditne sposobnosti posojilojemalcev ter glede na velikost tveganja določijo višino obrestne mere in oblikujejo rezervacije (Dimovski, 1996, str. 55).

3.10. Zavarovanje kredita

Pod pojem zavarovanje kredita štejemo predvsem (Dimovski, 1996, str. 54):

- presojo kreditne sposobnosti,
- limitiranje kredita,
- nadziranje kredita in
- razna realna zavarovanja.

3.10.1. Presoja kreditne sposobnosti kreditojemalca

Presoja kreditne sposobnosti posojilojemalca³⁷ je namenjena zavarovanju kredita, torej temu, da se zagotovi vračilo kredita ob roku njegove zapadlosti. Presoja kreditne sposobnosti se opravlja po bilančnih in drugih kazalnikih. V nekaterih sodobnih bankah se danes preverja tudi ustreznost postavk finančnega načrta posojilojemalca s sestavljanjem posebne načrtovane bilance. Če odstopajo pomembnejše postavke³⁸ tako sestavljene bilance od dejanske bilance, to kaže na uporabo nerealnih podmen pri sestavljanju finančnega načrta v podjetju, ki je posojilojemalec. Zaradi tega je tudi realizacija takšnega finančnega načrta vprašljiva. Izhodišča pri postavitvi kreditne politike so (Dimovski, 1996, str. 43):

- vrste kreditov, ponudba banke,
- vrste komitentov,

---

³⁶ Pravne osebe javnega prava, kot so npr. občine.

³⁷ Gre predvsem za podjetja.

³⁸ Zaloge, terjatve in dolgovi.

- omejitve za posamezne komitente, povezane osebe,
- omejitve za gospodarska in geografska področja (npr. 10% portfelja),
- omejitve glede koncentracij (npr. skupni znesek vsem povezanim osebam ...),
- omejitve glede ročnosti oz. zapadlosti (za posamezne vrste komitentov in globalno),
- cena kreditov (obrestne mere za drobne, srednje in velike komitente ...),
- oblike in kriteriji zavarovanja terjatev (katere oblike zavarovanja so sprejemljive in katere niso sprejemljive),
- finančni kriteriji/podatki od komitentov (pogostost poročil),
- vloga kreditnega odbora oz. komisije,
- postopki za pregled portfelja (sistem, da se res zagotovijo redni pregledi, kontrole, izbor kreditov, ki jim je treba posvetiti posebno pozornost),
- interna merila za razvrščanje in postopki ...,
- pogostost pregleda politike.

Kreditna sposobnost kreditojemalca je odvisna seveda tudi od njegovih prihodkov in s tem v povezavi od njegovega dobička ali dohodka, zato so pomembni pri presoji kreditne sposobnosti še bilanca stanja, izkaz uspeha, dosedanji kreditni status, finančni plan, ocena prihodnjih prihodkov in možnost vračanja kredita kreditojemalca (Dimovski, 1996, str. 44).

3.10.2. Limitiranje kredita in kreditna izpostavljenost banke

Limitiranje kredita je postavka zavarovanja kredita. Banka se odloča o največji višini kredita določenemu komitentu. Za podjetja kot najpomembnejše komitente bank se določi na osnovi analize podjetja in njegove bonitete zgornjo mejo zadolževanja podjetja. Banka določi komitentu znesek naložb, za katerega se na podlagi podatkov o dosedanjem poslovanju ocenjuje, da ga bo komitent sposoben odplačati. Pri določitvi zgornje meje zadolževanja se še zlasti upoštevajo obseg realizacije, obseg lastniškega kapitala in obseg neto zadolženosti podjetja. Pri določitvi limita zadolževanja podjetja se upoštevajo tudi zakonski predpisi, bančna politika in drugi akti banke. Zavarovanje naložb s prvovrstnimi ali ustreznimi zavarovanji na višino zgornje meje zadolževanja podjetja ne vpliva. Zavarovanje naložbe se uporablja le kot zaščita proti nevračilu v primeru, da bi se spremenile okoliščine, ki so bile znane ob odobritvi naložbe (Dimovski, 1996, str. 51).

Kreditna izpostavljenost banke do posameznega komitenta je vsota vseh kreditov, naložb v vrednostne papirje in kapitalske deleže, drugih terjatev, garancij in drugih jamstev, potencialnih in prevzetih obveznosti do komitenta, če niso zavarovane z denarno vlogo, vrednostnimi papirji, ki jih izda oz. za katere jamči Republika Slovenija ali Banka Slovenije, s prvovrstnim jamstvom Republike Slovenije ali nepreklicno garancijo banke s sedežem v Sloveniji (Dimovski, 1996, str. 44).

Za veliko kreditno izpostavljenost se šteje kreditna izpostavljenost banke do posameznega komitenta, ki presega 10% kapitala banke. Za prekoračitev tega odstotka je potrebna vsakokratna predhodna soglasna odločitev nadzornega sveta, vendar ta ne sme presegati 25% kapitala banke. Skupna vsota vseh velikih kreditnih izpostavljenosti ne sme presegati 800% kapitala banke. Za kreditno izpostavljenost banke do delničarja banke velja, da ta naj ne bi bila večja od 1% kapitala banke, razen če se je nadzorni svet soglasno odločil, da je lahko večja. Vendar zopet velja neka absolutna meja, in sicer, da kreditna izpostavljenost banke do posameznega delničarja banke in z njim posredno in neposredno povezanih oseb ne sme presegati 3% kapitala banke (Dimovski, 1996, str. 44).

3.10.3. Nadziranje kredita

Banka z določenimi inštrumenti nadzira vračanje in uporabo kredita za dogovorjen namen.

3.10.4. Zavarovanje kreditnih tveganj

Zaradi posebnosti našega bančnega sistema v preteklosti in družbene lastnine podjetij in s tem v zvezi procesa preoblikovanja podjetij z družbenim kapitalom v gospodarske družbe z znanimi lastniki, so kreditna tveganja bank v našem prostoru gotovo večja kot npr. v državah Evropske unije. Če k tem kreditnim tveganjem dodamo še riziko pravne ureditve, ker naš pravni sistem še ni v celoti prilagojen novim družbeno-ekonomskim razmerjem, lahko povzamemo, da so kreditne naložbe zelo tvegana dejavnost bank (Vidmar, 1997, str. 30).

Sklep o razvrstitvi aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk bank in hranilnic, ki ga je izdal Svet Banke Slovenije, določa, da so netvegane naložbe samo naložbe, zavarovane s prvovrstnimi zavarovanji (Vidmar, 1997, str. 30). Ta prvovrstna zavarovanja prikazujem v prilogi 2. Oblike ustreznih zavarovanj za zavarovanje kreditnih tveganj, ki so nekoliko manj »vredna« za banko, prikazujem v prilogi 2a. Najpogostejše vrste zavarovanj pred tveganji v poslovni praksi domačih bank prikazujem podrobneje v prilogi 2b.

3.11. Oblikovanje rezervacij

Po presoji kreditne sposobnosti in ugotavljanju obsega kreditnega tveganja prek ugotavljanja kreditne izpostavljenosti banke, razvrščanja komitentov v bonitetne razrede in glede na kvaliteto zavarovanja kredita banka oblikuje rezervacije. Rezervacije so lahko splošne in posebne, ki se oblikujejo glede na boniteto dolžnika. Rezervacije so odbitna postavka stanja naložb in zmanjšujejo dobiček. Zaradi tega banke stremijo k oblikovanju čim manjših rezervacij, vendar so s strani Banke Slovenije predpisani obvezni minimalni odstotki oblikovanja teh rezervacij. Banka Slovenije določa tudi način oblikovanja rezervacij ter vpliv na bilanco stanja in izkaz uspeha (Dimovski, 1996, str. 45).

TABELA 3: Oblikovanje rezervacij po skupinah v odstotkih

Splošne, posebne rezervacije Bonitetne skupine	PRVA PODSKUPINA		DRUGA PODSKUPINA	
	min. (%)	maks. (%)	min. (%)	maks. (%)
Splošne rezervacije				
Skupina A	1			
Posebne rezervacije				
Skupina B	5	10		15
Skupina C	16	25		40
Skupina D	41	50		90
Skupina E	91	95		100

VIR: Dimovski, 1996, str. 45.

3.12. Načelo likvidnosti

Banka mora pri svojem vsakodnevnem poslovanju, predvsem pa pri posojilni aktivnosti upoštevati načela bančnega poslovanja, med katerimi je še posebej pomembno načelo likvidnosti. Likvidnost pomeni, da banka posluje tako, da je tekoče sposobna izpolnjevati vse zapadle obveznosti. Banka mora dnevno razvrščati naložbe in obveznosti po njihovi zapadlosti in usklajevati njihovo rokovno strukturo ter organizirati finančno in likvidnostno planiranje. Banka Slovenije predpiše pogoje in postopek za zavarovanje pred tveganjem, ki lahko nastane v zvezi z likvidnostjo banke (Dimovski, 1996, str. 13). Za dnevno likvidnostno pozicijo banke in za likvidnost banke sploh je zelo pomembno razmerje³⁹ med posojili in depoziti.

Banka sme tako kratkoročne vire sredstev plasirati le v kratkoročne plasmaje, za dolgoročne plasmaje pa mora razpolagati z dolgoročnimi sredstvi. Zaradi pomembnosti tega načela za bančno poslovanje ga imenujejo »zlato bančno pravilo«. Če se ga banka ne drži, postane nelikvidna, kar jo vodi v bankrot. Tako je struktura plasmajev v banki po roku določena s strukturo virov sredstev po roku. Ali se banke v celoti držijo tega pravila, pa je drugo vprašanje. V celoti so bilance bank uravnovešene, v posameznih delih pa ne, ker banke del kratkoročnih virov sredstev uporabljajo za dolgoročne plasmaje. To je mogoče, če so zbrani kratkoročni viri sredstev v banki stabilni oz. so v stalnem porastu, če ima banka ustrezne likvidnostne rezerve in če ima banka možnost v sili hitro priskrbeti dodatna sredstva, predvsem pri centralni banki in drugih poslovnih bankah (Filipič, 1998, str. 132).

Stabilna sredstva, ki so v stalnem porastu, zagotavljajo banki, da bo pokrila dnevne odlive denarja z računov z denarnimi prilivi denarja na račune. Med zelo stabilna kratkoročna sredstva v banki štejemo predvsem hranilne vloge prebivalstva na hranilnih knjižicah in tekočih računih.

Banka denarnih tokov ne more predvideti z vso zanesljivostjo, zato je potrebno, da oblikuje **likvidnostne rezerve**, ki ji rabijo, ko njeni plasmaji presežejo razpoložljiva sredstva. Likvidnostna rezerva mora biti minimalna, da ne bi prišla v nasprotje s težnjo po plasiranju kar največ sredstev. Biti mora tudi zadovoljiva, oboje pa je lahko le, če je ustrezno planirana. Likvidnostne rezerve so delno v denarju centralne banke, t. i. primarna rezerva, delno pa v kratkoročnih vrednostnih papirjih, t. i. sekundarna rezerva. Primarna je popolnoma nedonosna, sekundarna pa je lahko precej donosna. V okvir sekundarne rezerve spada tudi zakonsko dovoljeno koriščenje obvezne rezerve. Banke oblikujejo likvidnostne rezerve po svojih svobodnih poslovnih odločitvah. Zaradi večje zanesljivosti, da ne bi banke zanemarile tega svojega instrumenta kreditne politike, lahko centralna banka predpiše minimalno likvidnostno rezervo (Filipič, 1998, str. 133).

Dolgoročno planiranje kratkoročnih sredstev je vedno povezano z določeno negotovostjo, zato banke oblikujejo rezerve. To tveganje pa je vedno manjše, če ima banka možnost **priskrbeti dodatna likvidna sredstva**, ko se znajde v težavnem položaju.

Zaradi zavarovanja pred nelikvidnostjo s tremi naštetimi načini se banka lahko spusti v tveganje, da del kratkoročnih sredstev plasira v dolgoročne kredite. Kakšno je primerno odstopanje od zlatega bančnega pravila, mora banka ugotoviti sama, saj so z njeno nelikvidnostjo ogroženi tudi njeni komitenti, ki imajo pri njej naložen denar, in prek njih

---

³⁹ Razmerje med posojili in depoziti skupaj z razmerjem med posojili in bilančno vsoto za slovenske poslovne banke obravnavam v prilogi 3. V prilogi 4 prikazujem še dejavnost medbančnega posojanja denarja.

celotno narodno gospodarstvo. Zaradi tako širokega pomena likvidnosti banke se države s svojimi organi, predvsem centralno banko, vmešavajo v to področje (Filipič, 1998, str. 133).

K obsežnemu transformiranju kratkoročnih virov sredstev v dolgoročne plasmaje težijo poslovne banke iz dveh razlogov (Filipič, 1998, str. 133):

- skrb za boljšo zadovoljitev povpraševanja po dolgoročnih kreditih, ki presega njihovo ponudbo;
- višja obrestna mera za dolgoročne kredite, kar daje seveda banki večji dohodek oz. dobiček.

4. OBSEG IN STRUKTURA KREDITIRANJA V SVETU IN PRI NAS

Ali je kreditiranje v Sloveniji v zadnjih letih, ki jih analiziram, »normalno« ali »nenormalno«, je mogoče ugotoviti le, če primerjamo relativen obseg kreditov pri nas z relativnim obsegom kreditov v bolj razvitih tržnih gospodarstvih pa tudi v tranzicijskih državah. Naslednja primerjava, ki je potrebna, da je potem mogoče nekaj več povedati o »normalnosti« kreditiranja, je razmerje med krediti in finančnim premoženjem. To razmerje je pomembno predvsem z vidika zmožnosti odplačevanja kreditov in s tem povezanim deležem slabih terjatev bank v skupnih terjatvah.

4.1. Značilnosti kreditiranja v razvitih tržnih državah

Pomen in strukturo kreditiranja za štirinajst razvitih tržnih gospodarstev je analiziral Claudio Borio, ki je te države razvrstil po dvanajstih različnih kazalcih. Ti kazalci kažejo obseg in značilnost kreditiranja v omenjenih državah. Rang 1 pomeni »zelo nizko«, rang 2 »podpovprečno«, rang 3 »nadpovprečno« in rang 4 »visoko« vrednost uporabljenih kazalcev (Mencinger, 1997a, str. 24). Kazalce in pripadajoče vrednosti teh kazalcev, rangirane od 1 do 4, prikazujem v tabeli 4, konkretne vrednosti za posamezne države pa v tabeli 5.

TABELA 4: Merila za razvrstitev držav po pomenu kreditiranja za gospodarstvo v odstotkih

Kazalci		Rang			
		1	2	3	4
A	skupni krediti/GDP	< 90	91-110	111-130	> 130
B	kreditni prebivalstvu v skupnih kreditih	< 25	26-40	41-50	> 50
C	sekurizirani krediti v skupnih kreditih	< 5	6-10	11-15	> 15
D	delež drugih finančnih institucij	< 15	16-25	26-49	> 50
E	delež kratkoročnih kreditov v skupnih kreditih	< 20	21-29	30-39	> 39
F	delež kreditov s spremenljivo obrestno mero	< 40	41-50	51-60	> 60
F1	- pri kreditih prebivalstvu	< 20	21-40	41-60	> 60
F2	- pri kreditih podjetjem	< 35	36-45	46-55	> 55
G	delež kreditov, zavarovanih s hipoteko	< 30	31-40	41-50	> 50
H	delež kreditnih linij v skupnih kreditih	< 10	11-19	20-29	> 29
I	delež kreditov v tuji valuti v skupnih kreditih	< 6	7-9	10-12	> 12

VIR: Mencinger, 1997a, str. 24.

TABELA 5: Pregled značilnosti kreditiranja v tržno razvitih državah za leto 1995 po rangi

Država	Kazalci										
	A	B	C	D	E	F	F1	F2	G	H	I
Avstralija	2	3	3	4	4	4	4	2	2	2	1-2
Kanada	2	4	4	4	1	3	3	4	4	2	3
Velika Britanija	3	4	4	4	3	4	4	3	4	1	1-2
ZDA	3	4	4	4	4	1	1	2	1	4	...
Avstrija	1	2	1	1	2	1	...	...	2	4	1
Belgija	1	3	2	1	2	2	1	4	2	1	2
Francija	1	2	3	3	1	2	1	4	3	1	1
Nemčija	3	3	2	1	1	1	2	2	2	1	1
Italija	1	1	1	1	4	4	2.5	4	2	3	4
Japonska	4	1	2	4	3	1	1	2	...	1	2
Nizozemska	3	3	1	3	1	1	1	2	2	2	1
Španija	1	2	2	1	4	2	...	...	2	2	1
Švedska	4	2	1	4	2	1	...	...	4	...	3
Švica	4	3	1	2	2	1	2	1	4	2	1

VIR: Mencinger, 1997a, str. 25.

Glede na rang kazalcev, uporabljenih v tabeli 5, je mogoče zgornje države deliti na »anglosaksonsko«⁴⁰ in »kontinentalno« skupino držav. Ta delitev je vsaj deloma tudi posledica razlik med bančnimi sistemi obeh skupin držav (Mencinger, 1997a, str. 25). Razlike so najbolj očitne pri kazalcih B, C in D, ki so višji pri »anglosaksonski« skupini držav. Primerjava kreditov in GDP⁴¹ pa kaže na breme kreditov v določeni državi.

TABELA 6: Krediti v primerjavi z GDP v letih 1983 in 1993 v odstotkih

Država	Kredit/GDP Leta 1993	Kredit/GDP Leta 1983	GDP/cap. (v USD)
Avstralija	98	102	17343
Kanada	108	87	21273
Velika Britanija	117	58	17055
ZDA	114	96	21861
Avstrija	88	73	20509
Belgija	86	77	19294
Francija	90	71	21020
Nemčija	125	97	33354
Italija	64	57	18986
Japonska	202	158	23734
Nizozemska	115	93	18976
Španija	79	94	12623
Švedska	143	94	26605
Švica	179	139	33674

VIR: Mencinger, 1997a, str. 26.

⁴⁰ Avstralija, Kanada, Velika Britanija in ZDA.

⁴¹ Bruto domači proizvod.

Izračunana povprečna vrednost kazalca A znaša 114,86% za leto 1993. Posebej izstopa Japonska. Iz tabele 6 je tudi razvidno, da so razlike med državami izredno velike, saj znaša standardni odklon za kazalec A kar 38.2%. Vendar gre te razlike bolj pripisati tradiciji posamezne države in različnim regulativam kot razlikam v gospodarski razvitosti posameznih držav. To pomeni, da je relativen obseg kreditiranja v najbolj razvitih tržnih gospodarstvih le malo odvisen od stopnje razvitosti teh gospodarstev. Tako ima Švica s skoraj enakim bruto domačim produktom kot Nemčija za približno 43%⁴² večji delež skupnih kreditov v bruto domačem produktu (Mencinger, 1997a, str. 26).

Zaradi pomembnosti kreditov prebivalstvu in kratkoročnih kreditov je smotno analizirati razvite države tudi po kazalcih B in E⁴³. Krediti prebivalstvu so zelo pomembni z vidika vplivanja denarne politike prek teh kreditov na gospodarsko aktivnost. Ko se krediti usmerjajo k prebivalstvu, prihaja prek končnega povpraševanja prebivalstva do vpliva na gospodarsko aktivnost. Tudi krediti gospodarstvu vplivajo prek omogočanja reprodukcije na gospodarsko aktivnost, vendar pa se raven in struktura kreditov sektorju prebivalstva in sektorju gospodarstva močno razlikujeta. Tudi ročnost kreditov obema sektorjema se razlikuje, saj gre pri sektorju prebivalstva za nabavo trajnih potrošnih dobrin, pri sektorju gospodarstva pa za nabavo sredstev za proizvodnjo ali financiranje tekoče potrošnje. Pri kreditih prebivalstvu gre torej bolj za dolgoročne kredite, pri kreditih gospodarstvu pa bolj za kratkoročne kredite. Tudi vprašanje stopnje razpršenosti kreditov in virov za poplačilo kreditov je povezano s kreditiranjem obeh navedenih sektorjev (Mencinger, 1997a, str. 27). Konkretni vrednosti za kazalca B in E v razvitih državah navajam v tabeli 7.

TABELA 7: Kreditiranje prebivalstva in ročnost kreditov v razvitih državah leta 1983 in 1993 v odstotkih

Države	Kazalec B		Kazalec E	
	leta 1993	leta 1983	leta 1993	leta 1983
Avstralija	53	42	40	38
Kanada	52	44	19	24
Velika Britanija	59	65	31	46
ZDA	53	48	15	18
Avstrija	32	27	27	25
Belgija	48	40	23	...
Francija	38	41	17	20
Nemčija	53	60	16	19
Italija	29	30	51	53
Japonska	28	23	30	39
Nizozemska	43	44	17	21
Španija	41	32	40	...
Švedska	37	49	29	38
Švica	51	56	22	24

VIR: Mencinger, 1997a, str. 27.

Izračunana povprečna vrednost kazalca B znaša 44,07% za leto 1993. Kazalec B je mnogo manj variabilen od kazalca A, ki je obravnavan v tabeli 6, saj znaša standardni odklon za

⁴² Izračun: $179/125=1.43$. Izraženo v odstotkih je to za 43% več.

⁴³ Glej tabelo 4.

kazalec B le 10,1%. Tudi struktura v času se spreminja za manj kot pri kazalcu A. Povprečna vrednost kazalca E znaša 26,9% za leto 1993. Tudi za kazalec E lahko rečem, da je mnogo manj variabilen od kazalca A, saj znaša njegov standardni odklon le 10,7% (Mencinger, 1997a, str. 28).

Opazna je precejšnja razlika v velikosti standardnega odklona pri kazalcih A, B in E. Standardni odklon pri kazalcu B in E je namreč dosti manjši kot pri kazalcu A. To pomeni, da so razlike med obravnavanimi državami pri kazalcu B in E dosti manjše kot pri kazalcu A.

Enostavni korelacijski koeficienti, ki so bili izračunani na podlagi podatkov za izbrane države, kažejo na relativno močno povezanost med določenimi kazalci kreditiranja. Tako ima korelacijski koeficient med deležem kratkoročnih kreditov v skupnih kreditih in deležem kreditov prebivalstvu v skupnih kreditih vrednost -0.38. To pomeni, da pride s povečanjem deleža kratkoročnih kreditov do zmanjšanja deleža kreditov prebivalstvu, kar je logično, saj se zmanjša s povečanjem deleža kratkoročnih kreditov delež dolgoročnih kreditov, ki jih v glavnem najema prebivalstvo (Mencinger, 1997a, str. 28).

Med krediti prebivalstvu predstavljajo največji del krediti, zavarovani s hipoteko, torej kreditiranje nakupov stanovanj in hiš s hipotekarnim varstvom. Prav hipotekarni krediti so tudi vzrok za relativno visok delež skupnih kreditov v bruto domačem produktu razvitih držav, ki so zajete v analizi (Mencinger, 1997a, str. 28).

Za lažjo primerjavo značilnosti kreditiranja v Sloveniji z razvitimi državami navajam še tabelo 8. Značilnosti kreditiranja, zajete v tej tabeli, so verjetno celo primernejše za primerjavo s Slovenijo in za presojo »normalnosti« oz. »nenormalnosti« kreditiranja v Sloveniji, kot pa značilnosti kreditiranja, zajete v tabeli 5. V tabeli 8 so namreč zajete samo razvite evropske države brez Velike Britanije, ki precej odstopa od drugih evropskih držav. Velika Britanija ima precej višje vrednosti izbranih kazalcev in spada v tisto prej omenjeno »anglosaksonsko« skupino držav.

TABELA 8: »Normalne« značilnosti kreditiranja za razvite evropske države brez Velike Britanije

Kazalci	Povprečen rang	Povprečna vrednost (odstotki)
A skupni krediti/GDP	2.1	102
B krediti prebivalstvu v skupnih kreditih	2.2	35
C sekurizirani krediti v skupnih kreditih	1.5	4
D delež drugih finančnih institucij	1.7	16
E delež kratkoročnih kreditov v skupnih kreditih	1.7	20
F delež kreditov s spremenljivo obrestno mero	1.8	38
G delež kreditov, zavarovanih s hipoteko	2.6	42
H delež kreditnih linij v skupnih kreditih	2.0	15
I delež kreditov v tuji valuti v skupnih kreditih	1.7	7

VIR: Mencinger, 1997a, str. 28.

Primerjava značilnosti kreditiranja v Sloveniji s tranzicijskimi državami je prav tako pomembna za presojo »normalnosti« oz. »nenormalnosti« kreditiranja v Sloveniji. Gre za

analizo treh⁴⁴ bolj razvitih držav v tranziciji, ki naj bi bile primerljivejše s Slovenijo kot druge razvitejše evropske države, katerih povprečje kazalcev navajam v tabeli 8.

4.2. Značilnosti kreditiranja v tranzicijskih državah

Nekatere kazalce kreditiranja in pripadajoče vrednosti le-teh za tranzicijske države navajam v tabeli 9.

TABELA 9: Pregled značilnosti kreditiranja na Češkem, Slovaškem in Madžarskem v letih 1993, 1994 in 1995

Kazalci	Češka			Slovaška			Madžarska		
	1993	1994	1995	1993	1994	1995	1993	1994	1995
A skupni krediti/GDP	0.71	0.73	0.74	0.73	0.65	0.59	0.62	0.59	0.49
B krediti nefinančnemu sektorju/GDP	0.55	0.54	0.52	0.62	0.54	0.49	...	...	...
C krediti prebivalstvu/kred. nefin. sekt. ⁴⁵	0.08	0.08	0.06	0.14	0.12	0.11	0.25	0.25	0.21
D krediti prebivalstvu/finančna sredstva preb. ⁴⁶	0.48	0.44	0.33	...	...	...	0.21	0.18	0.14
E kred. državnemu sekt./kred. nefin. sekt.	0.43	0.36	0.26	...	...	...	0.41	0.39	0.33
F kred. privatnemu sekt./kred. nefin. sekt.	0.68	0.76	0.85	...	...	...	...	...	...
G M1/GDP	0.36	0.37	0.37	0.33	0.30	0.29	0.21	0.20	0.18

VIR: Mencinger, 1997a, str. 30.

Za kazalec A je mogoče reči, da je v vseh treh državah precej nižji kot znaša nekakšno evropsko povprečje, ki je razvidno iz tabele 8. Bolj skrb zbijajoč je ta kazalec za Madžarsko, kjer se je poleg že nizke vrednosti še zmanjševal in leta 1995 dosegel najmanjšo vrednost. Njegovo hitro zmanjševanje naj bi bilo odsev gospodarske krize, saj velja, da naj bi bila rast realnih kreditov v normalnih gospodarstvih in pri normalnem razvoju približno od enkrat do dvakrat višja kot rast bruto domačega produkta. Trend zmanjševanja kazalca A je opazen tudi pri Slovaški.

Večjo pozornost spet zasluži kazalec C zaradi pomembnosti kreditov prebivalstvu pri vplivanju na gospodarsko aktivnost v državi. Povprečje treh tranzicijskih držav za leto 1995 znaša 12,67%, povprečje razvitih evropskih držav pa je zopet precej večje, saj znaša 35%⁴⁷. Zaradi primerjave kreditov prebivalstvu s krediti nefinančnemu sektorju pri tranzicijskih državah in s skupnimi krediti pri razvitih evropskih državah v tabeli 8 so razlike še nekoliko večje. Če bi namreč kredite prebivalstvu v tranzicijskih državah primerjali s skupnimi krediti, bi bili deleži še manjši. Kazalec C je bil leta 1995 najmanjši na Češkem, največji pa na Madžarskem. V opazovanem obdobju je pri vseh treh državah opazen trend zmanjševanja kazalca C.

Tako pri Češki kot Madžarski je opazen trend zmanjševanja vrednosti kazalca D, kar pomeni, da so krediti predstavljali čedalje manjše breme za prebivalstvo.

Kazalca E in F kažeta, kako pomembna sta državni in zasebni sektor v določenem gospodarstvu. Delež kreditov državnemu sektorju v kreditih nefinančnemu sektorju se tako na

⁴⁴ Češka, Slovaška in Madžarska.

⁴⁵ Kred. nefin. sekt. pomeni krediti nefinančnemu sektorju.

⁴⁶ Gre za finančna sredstva prebivalstva.

⁴⁷ Glej tabelo 8.

Češkem kot na Madžarskem zmanjšuje, vendar ostaja leta 1995 še vedno visok, predvsem to velja za Madžarsko⁴⁸. Za Česko je mogoče reči, da njeni kazalci kreditiranja A, C, E in F kažejo njeno specifično tranzicijsko in še bolj privatizacijsko politiko. To nam povedo precej visok kazalec A, zelo nizek kazalec C, hitro zmanjševanje kazalca E in obenem hitra rast kazalca F. Češka je začela tranzicijsko obdobje z majhnim deležem kreditov prebivalstvu v vseh kreditih nefinančnemu sektorju. Hitro zmanjševanje kazalca E in hitro povečevanje kazalca F pa kaže na trend čedalje večjega zadolževanja zasebnega sektorja in čedalje manjšega zadolževanja državnega sektorja. Češka je tako skušala velik del industrije »obdržati na nogah« s pomočjo kreditiranja predvsem zasebnega sektorja (Mencinger, 1997a, str. 29).

Pri kazalcu G je opazen trend rahlega zmanjševanja vrednosti tega kazalca na Madžarskem in Slovaškem. Na Češkem ta kazalec v letih 1993-1995 nekako stagnira. Največjo vrednost ima kazalec na Češkem, najmanjšo na Madžarskem.

Po statistični definiciji vključuje denarni agregat M1 v Sloveniji gotovino v obtoku, vpogledne tolarske vloge republiškega proračuna, podjetij in drugih finančnih organizacij pri Banki Slovenije in vpogledne tolarske vloge pri bankah (Bilten Banke Slovenije, 2001, str. 90). Kazalec G je mogoče uporabiti kot kazalec finančnega poglobljanja. Za razvite države naj bi znašal nekje od 25 do 30% (Senjur, 1993, 355). Po tem kriteriju bi bila Češka celo nad razvitimi državami glede finančnega poglobljanja.

4.3. Značilnosti kreditiranja v Sloveniji

Kazalec kreditiranja, ki je bil največkrat obravnavan že pri analizi razvitih evropskih držav in tranzicijskih držav, je delež vseh kreditov v bruto domačem proizvodu, ki kaže nekakšno raven kreditiranja ali tudi breme kreditov v določeni državi. V Sloveniji je znašal ta kazalec leta 1993 12,4%, leta 1994 14,5% in leta 1995 18,6%. S tem podatkom Slovenija bistveno zaostaja za razvitimi evropskimi državami (povprečje 102%)⁴⁹ in celo za tranzicijskimi državami (povprečje 60,67% leta 1995)⁵⁰. Čeprav se kazalec A, kot ga navajam že pri prejšnjih analizah, povečuje v obravnavanih letih 1993-1995, velja, da je bil kreditni trg pri nas leta 1995 izredno »plitek«. Vse to kaže na dejstvo, da v Sloveniji v obravnavanih letih ne moremo govoriti o »normalnem« kreditiranju, vsaj glede obsega kreditiranja (Mencinger, 1997a, str. 31).

Skupna zadolženost med letoma 1992 in 1996 v Sloveniji je bila majhna, kljub temu pa je skrb zbujajoč podatek o kreditni ekspanziji, ki je bila v tem času kar 10-krat hitrejša od rasti bruto domačega proizvoda. To je daleč od 2-krat večje rasti, ki jo priporoča teorija. Tako je rast bruto domačega proizvoda, iz katerega je pravzaprav mogoče servisirati kredite, mnogokrat počasnejša od rasti kreditov, kar privede do razmišljanja o zmožnostih odplačevanja dolgov posojilojemalcev (Mencinger, 1997a, str. 35).

Poleg obsega kreditiranja je pomembna tudi struktura kreditiranja. Pri obravnavi strukture kreditov pa je treba upoštevati tudi spreminjanje strukture bančne aktive in pasive. Na strani aktive je povzročila najpomembnejšo spremembo sanacija bank v letu 1993. Delež

---

⁴⁸ To je verjetno še posledica prejšnjega planskega gospodarstva, ko je bil velik del kreditov namenjen podjetjem v državni lasti.

⁴⁹ Glej tabelo 8.

⁵⁰ Glej tabelo 9.

medbančnega kreditiranja je padel, delež kreditov nebančnemu sektorju je najbolj narasel leta 1995, predvsem zaradi hitre rasti kreditov podjetjem in prebivalstvu (Mencinger, 1997a, str. 31). Podrobnejšo strukturo kreditov v Sloveniji med letoma 1992 in 1996 navajam v tabeli 10.

TABELA 10: Struktura kreditov v Sloveniji med letoma 1992 in 1996 v odstotkih

Krediti	Leto					
	1992	1993	1994	1995	1996	92-96
okvirni/skupni	8,7	6,9	7,8	7,4	6,9	7,6
kratkoročni/skupni	50,4	48,0	44,6	44,1	38,2	45,5
dolgoročni/skupni	40,8	45,1	47,6	48,5	54,9	46,9
prebivalstvu/skupni	16,5	21,9	28,7	31,1	33,9	25,9
kreditni podjetjem:						
okvirni/skupni	5,5	3,0	3,2	3,0	2,5	3,5
kratkoročni/skupni	58,6	57,1	58,3	61,2	56,0	58,4
dolgoročni/skupni	35,9	39,8	38,6	35,8	41,4	38,1
kreditni prebivalstvu:						
okvirni/skupni	25,4	20,7	19,6	17,2	15,3	19,8
kratkoročni/skupni	9,0	15,4	10,6	6,3	3,3	9,2
dolgoročni/skupni	65,6	63,9	69,8	76,5	81,4	70,9

VIR: Mencinger, 1997a, str. 32.

Pomemben kazalec iz tabele 10, ki ga primerjam z razvitimi evropskimi in tranzicijskimi državami, je delež kreditov prebivalstvu med skupnimi krediti. Ta se je za Slovenijo med letoma 1992 in 1996 hitro povečeval in dosegel leta 1996 najvišjo vrednost. Ta kazalec je skoraj enak kot v razvitih evropskih državah in dosti višji kot v tranzicijskih državah. Glede na ta kazalec je kreditiranje prebivalstva v Sloveniji »normalno« v primerjavi z razvitimi evropskimi državami.

Delež kratkoročnih kreditov v skupnih kreditih je znašal leta 1992 50,4% in je bil dosti višji kot v razvitih evropskih državah, kjer je znašalo to povprečje 20%, vendar se je zmanjševal in je znašal leta 1996 le še 38,2%. Opazen je trend približevanja nekakšni evropski »normalnosti« tudi pri tem kazalcu. Z zmanjševanjem deleža kratkoročnih kreditov v skupnih kreditih se je povečeval delež dolgoročnih kreditov v skupnih kreditih. To se ujema z dejstvom, da se je v obravnavanih letih povečeval delež kreditov prebivalstvu v skupnih kreditih, prebivalstvo pa najema predvsem dolgoročne kredite. »Normalizacija« strukture kreditov je bila tako v Sloveniji mnogo hitrejša od »normalizacije« obsega kreditov. Obremenjenost prebivalstva s krediti pri nas prikazujem v tabeli 11.

TABELA 11: Obremenitev prebivalstva s krediti med letoma 1992 in 1996 v deležih

Kazalci	Leto					
	1992	1993	1994	1995	1996	92-96
kreditni preb./plače preb.	0,81	1,27	1,98	2,79	3,85	2,02
kreditni preb./celotni dohodki preb.	0,43	0,63	0,99	1,39	1,76	0,99
kreditni preb./tolarska finančna sredstva preb.	0,52	0,66	0,71	0,68	0,88	0,67
kreditni preb./vsa finančna sredstva preb.	0,14	0,19	0,24	0,28	0,34	0,23

VIR: Mencinger, 1997a, str. 33.

Sposobnost prebivalstva za odplačevanje kreditov je določena z dohodki in premoženjem, predvsem finančnim, ki ga ima. Iz tabele 11 je razvidna zelo velika rast obremenitve plač in dohodka s krediti. Obremenitev med letoma 1992 in 1996 je narasla v obeh primerih za več kot 4-krat. Iz zadnjih dveh vrstic je razvidno, da je bilo prebivalstvo najpomembnejši varčevalec v slovenskem gospodarstvu, saj so bila tako tolarska kot tudi vsa finančna sredstva prebivalstva v obravnavanih letih večja od kreditov prebivalstvu. Treba pa je dodati, da so krediti prebivalstvu rasli hitreje od finančnih sredstev prebivalstva, zato je delež kreditov v finančnih sredstvih čedalje večji.

5. OBSEG IN STRUKTURA BANČNIH POSOJIL V SLOVENIJI

Za pravilno sliko kreditiranja je potrebna analiza tako obsega kot tudi strukture bančnih posojil.

5.1. Obseg bančnih posojil v celotnem bančnem sistemu med letoma 1991 in 2000

V obsegu bančnih posojil zajemam terjatve poslovnih bank do domačih nedenarnih sektorjev, upoštevam tako tolarske terjatve kot tudi terjatve v tuji valuti. Gre torej za tolarska posojila in posojila v tuji valuti, ki so jih poslovne banke odobrile domačim nedenarnim sektorjem.

Domači nedenarni sektorji so nefinančne družbe, druge finančne organizacije, država, gospodinjstva ter neprofitni izvajalci storitev gospodinjstvom. **Nefinančne družbe** so pravne osebe – tržni proizvajalci blaga in nefinančnih storitev. **Druge finančne organizacije** vključujejo hranilnice, hranilnokreditne ter druge finančne institucije. Druge finančne institucije pa so drugi finančni posredniki (vzajemni skladi; investicijske družbe; družbe, ki se ukvarjajo s finančnim leasingom), pomožni finančni posredniki (borzoposredniške hiše, menjalnice, borze), zavarovalnice in pokojninski skladi. **Država** obsega enote centralne ravni države (neposredni uporabniki državnega proračuna, državni skladi), enote lokalne ravni države (neposredni uporabniki občinskih proračunov, skladi lokalne ravni države) in sklade socialnega zavarovanja. **Gospodinjstva** obsegajo prebivalstvo, samostojne podjetnike, kmete in druge. **Neprofitni izvajalci storitev gospodinjstvom** so društva, politične stranke, sindikati, klubi, zveze, cerkvene skupnosti in humanitarne organizacije (Bilten Banke Slovenije, 2001, str. 90).

Domači denarni sektor pa obsega **Banko Slovenije in poslovne banke**. Poslovne banke so banke, ki sprejemajo vpogledne vloge z dovoljenjem Banke Slovenije. Upoštevane so domače banke v domači in tuji lasti.

Obseg posojil poslovnih bank, njihovo rast in strukturo glede na valuto in ročnost navajam v tabeli 12. Analiziram celotno desetletje od leta 1991 naprej, saj je prišlo ravno v teh letih do največjih sprememb v Sloveniji tako na političnem, gospodarskem kot tudi finančnem področju. Podatki za posojila se nanašajo na 31. december določenega leta in so vzeti iz bilance stanja vseh poslovnih bank ob koncu omenjenega meseca.

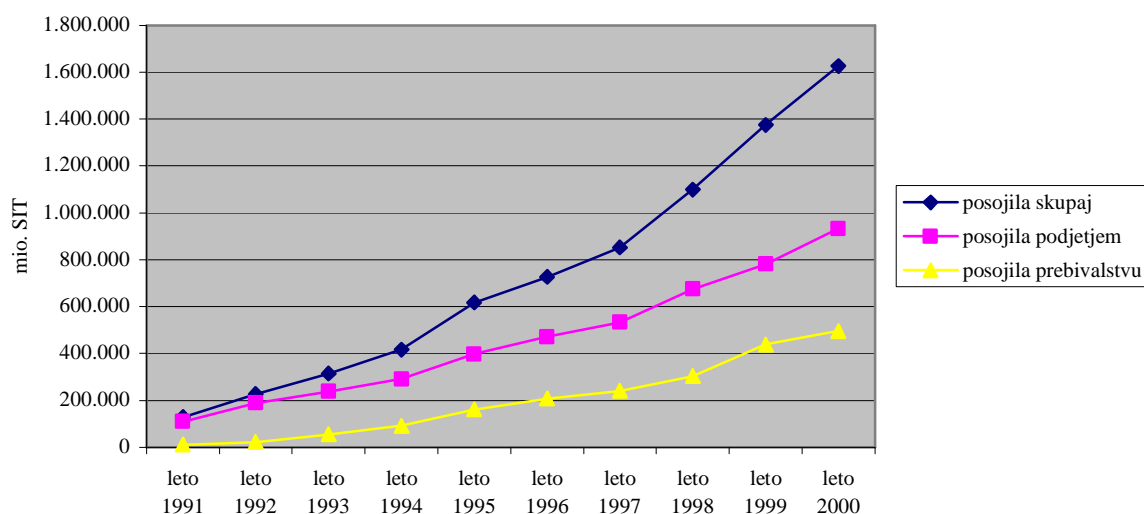
TABELA 12: Obseg in struktura bančnih posojil v Sloveniji med letoma 1991 in 2000

Leto	Posojila skupaj	Rast	Delež tolarskih	Kratkoročna	Dolgoročna	Okvirna
	v mio. tolarjev	v odstotkih	v odstotkih	v odstotkih	v odstotkih	v odstotkih
1991	127.700		53,57	28,52	65,61	5,87
1992	226.181	77,12	61,54	33,55	61,78	4,67
1993	313.888	38,78	69,38	31,58	62,48	5,94
1994	416.547	32,71	76,51	39,28	54,37	6,35
1995	616.813	48,08	81,63	37,52	57,02	5,46
1996	725.920	17,69	86,37	33,16	61,42	5,42
1997	852.595	17,45	89,06	32,93	61,38	5,69
1998	1.099.676	28,98	87,42	34,68	59,99	5,33
1999	1.375.163	25,05	86,35	34,50	60,54	4,96
2000	1.627.011	18,31	84,64	35,53	59,08	5,39

VIR: Bilten Banke Slovenije, 2001, str. 28-30, in lastni izračuni.

SLIKA 1: Obseg skupnih posojil, posojil podjetjem in posojil prebivalstvu med letoma 1991 in 2000 v Sloveniji v milijonih tolarjev

OBSEG BANČNIH POSOJIL MED LETOMA 1991 IN 2000

VIR: Bilten Banke Slovenije, 2001, str. 28-30.

Največja rast posojil je bila zabeležena leta 1992, precej velika je bila tudi leta 1995 in 1998. V teh letih je bilo zadolževanje največje, če tematiko obravnavamo z relativnega vidika.

Za obravnavo z absolutnega vidika je treba upoštevati absolutne razlike med stanji v bilancah vseh poslovnih bank skupaj 31. decembra v posameznih obravnavanih letih. Razlika je bila največja med letoma 1999 in 1998, saj je znašala 275.487 mio. SIT, med letoma 2000 in 1999 je znašala 251.848 mio. SIT, med letoma 1998 in 1997 je znašala 247.081 mio. SIT ter med letoma 1995 in 1994 200.266 mio. SIT. V vseh preostalih letih je obravnavana absolutna razlika dosti manjša.

Strukturo posojil po ročnosti podrobneje obravnavam v posebnem poglavju, prav tako tudi strukturo posojil po valuti.

5.2. Struktura posojilojemalcev v slovenskih poslovnih bankah

Posojilojemalci v slovenskih poslovnih bankah so podjetja in drugi komitenti, prebivalstvo, sledijo posojila za potrebe republiškega proračuna in ostalega vladnega sektorja ter druge finančne organizacije. Enaka razdelitev posojilojemalcev je upoštevana v biltenu Banke Slovenije. Po obsegu najetih posojil so na prvem mestu podjetja in z njimi povezani drugi komitenti, nadalje sledi prebivalstvo, vsi drugi posojilojemalci pa imajo dosti manjše deleže v vseh najetih posojilih.

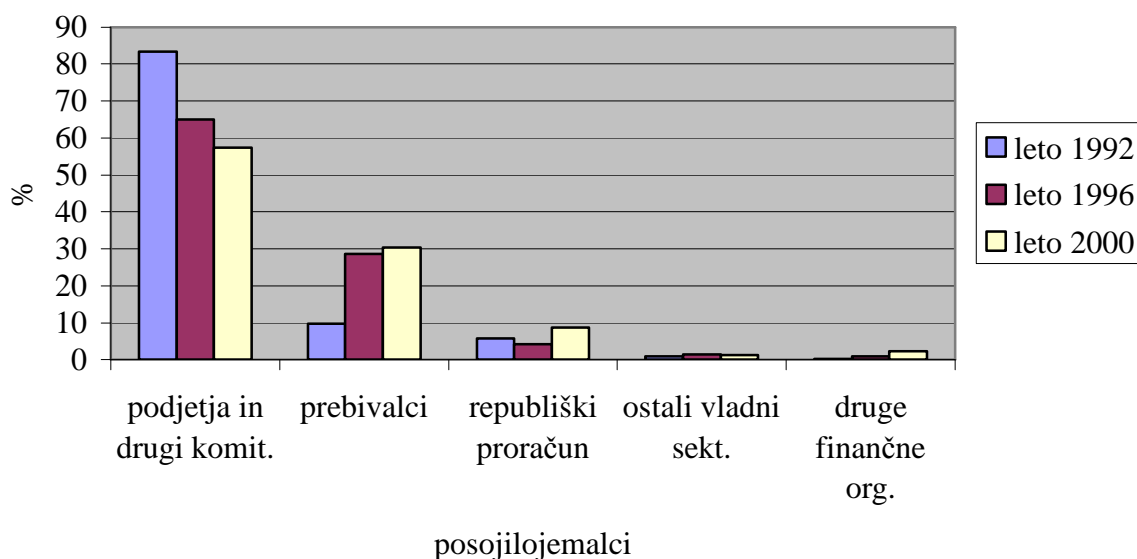
TABELA 13: Delež najetih bančnih posojil posameznih posojilojemalcev med vsemi bančnimi posojili med letoma 1991 in 2000 v odstotkih

Leto	Podjetja in drugi komit.	Prebival.	Rep. proračun	Ostali vladni sekt.	Druge fin. org.
1991	85,49	8,12	4,37	1,69	0,33
1992	83,35	9,73	5,77	0,97	0,18
1993	75,75	17,59	5,23	0,91	0,52
1994	69,86	21,98	6,02	1,24	0,90
1995	64,40	26,02	7,03	1,22	1,33
1996	64,96	28,55	4,14	1,46	0,89
1997	62,41	28,26	4,67	3,52	1,14
1998	61,35	27,54	6,49	3,20	1,42
1999	56,82	31,92	8,78	0,48	2,00
2000	57,32	30,44	8,66	1,24	2,34

VIR: Bilten Banke Slovenije, 2001, str. 28-30, in lastni izračuni.

SLIKA 2: Delež posameznih posojilojemalcev v skupnih posojilih leta 1992, 1996 in 2000 v Sloveniji v odstotkih

DELEŽI BANČNIH POSOJIL PO POSAMEZNIH POSOJILJEMALCIH V IZBRANIH LETIH

VIR: Bilten Banke Slovenije, 2001, str. 28-30, in lastni izračuni.

Iz tabele 13 in slike 2 je razvidno, da ostajajo podjetja glede najemanja posojil še vedno najpomembnejši komitenti poslovnih bank. Delež podjetij v vseh najetih posojilih je sicer v obravnavanih letih vztrajno padal, vendar je bil vseeno leta 2000 skoraj dvakrat večji od deleža prebivalstva v vseh najetih posojilih. S padanjem obravnavanega deleža pri podjetjih je prišlo do precejšnjega naraščanja tega deleža pri prebivalstvu, ki je bil leta 1991 še precej majhen. Izredno visok delež posojil podjetij v vseh najetih posojilih leta 1991 je mogoče povezati s posebnostmi bančnega sistema v prejšnji državi, ko so bila podjetja v družbeni lasti in prezadolžena⁵¹.

Po obsegu najetih posojil je na tretjem mestu država, ki najema posojila predvsem za potrebe republiškega proračuna. Tudi tu je podobno kot pri prebivalstvu opazen trend naraščanja deleža v vseh najetih posojilih. Obravnavani delež je precej narasel predvsem v letih 1999 in 2000, kar je verjetno povezano tudi z naraščajočim proračunskim primanjkljajem države v zadnji letih.

Druge finančne organizacije imajo najmanjši obseg najetih bančnih posojil. Le-ta se giblje okrog enega odstotka z opaznim naraščajočim trendom v letih 1999 in 2000.

5.3. Ročnost bančnih posojil

Meja med kratkoročnimi in dolgoročnimi posojili je postavljena pri enem letu. Kratkoročna posojila morajo biti torej odplačana v največ enem letu. Po ročnosti obravnavam poleg vseh posojil skupaj tudi posojila podjetjem in posojila prebivalstvu, saj predstavljata ti dve vrsti posojil daleč največji delež med vsemi odobrenimi posojili. Podrobnejšo strukturo bančnih posojil po ročnosti navajam v tabeli 14.

TABELA 14: Struktura bančnih posojil glede na ročnost med letoma 1991 in 2000 v odstotkih

Leto	Posojila skupaj			Posojila podjetjem			Posojila prebivalstvu		
	kratkoročna	dolgoročna	okvirna	kratkor.	dolgor.	okv.	kratkor.	dolgor.	okv.
1991	28,52	65,61	5,87	32,38	64,03	3,59	7,31	60,10	32,59
1992	33,55	61,78	4,67	38,05	58,79	3,16	15,86	63,69	20,45
1993	31,58	62,48	5,94	38,08	59,66	2,26	12,66	63,89	23,45
1994	39,28	54,37	6,35	48,77	48,65	2,58	9,18	71,40	19,42
1995	37,52	57,02	5,46	50,32	47,89	1,79	4,55	79,07	16,38
1996	33,16	61,42	5,42	47,73	51,02	1,25	2,84	81,23	15,93
1997	32,93	61,38	5,69	47,46	51,24	1,30	2,63	80,62	16,75
1998	34,68	59,99	5,33	50,82	47,93	1,25	2,61	81,88	15,51
1999	34,50	60,54	4,96	53,40	45,65	0,95	6,07	80,74	13,19
2000	35,53	59,08	5,39	53,67	45,36	0,97	6,50	80,30	13,20

VIR: Bilten Banke Slovenije, 2001, str. 28-30, in lastni izračuni.

Iz tabele 14 sta razvidna rahlo naraščajoč trend pri kratkoročnih posojilih in rahlo padajoč trend pri dolgoročnih posojilih v obravnavanih letih. Delež okvirnih posojil ostaja vseskozi dokaj enak. Ker podjetja predstavljajo največje posojilojemalce v slovenskih poslovnih

⁵¹ Glej Posebnosti našega bančnega sistema.

bankah (glej tabelo 13), je logično, da je opazen enak trend glede kratkoročnih in dolgoročnih posojil kot pri podjetjih tudi pri vseh posojilih skupaj.

Pri posojilih podjetjem je torej opazen enak trend kot pri vseh posojilih skupaj, s to razliko, da gre za očitnejše naraščanje (z 32,38% v letu 1991 na 53,67% v letu 2000) pri kratkoročnih posojilih in očitnejše padanje (s 64,03% leta 1991 na 45,36% leta 2000) pri dolgoročnih posojilih. Pri okvirnih posojilih je opazen padajoč trend. Podjetja so najemala več kratkoročnih posojil predvsem zaradi odplačevanja kratkoročnih obveznosti, ki so jim bila zaradi slabe gospodarske situacije čedalje večje breme. V veliko primerih je šlo celo za najemanje posojil za zagotovitev plače zaposlenim v podjetju⁵².

Kratkoročna posojila prebivalstvu ostajajo v obravnavanih letih na precej isti ravni, pri dolgoročnih posojilih prebivalstvu je opazen dokaj močan naraščajoč trend (s 60,10% leta 1991 na 80,30% leta 2000), pri okvirnih posojilih prebivalstvu pa močan padajoč trend (z 32,59% leta 1991 na 13,20% leta 2000). Dokaj močno rast deleža dolgoročnih posojil pri prebivalstvu je mogoče povezati s tem, da so začeli ljudje najemati dolgoročna posojila za nakup trajnih potrošnih dobrin⁵³, v okviru tega pa predvsem za nakup avtomobilov. Iz tabele 14 je razvidno, da je prišlo do velikega skoka deleža dolgoročnih posojil leta 1995. Ta delež se je potem obdržal do leta 2000.

5.4. Bančna posojila v domači in tuji valuti

To, za najemanje kakšnih posojil, ali za posojila v domači ali tuji valuti, se odločajo posojilojemalci v slovenskih poslovnih bankah, kaže na stopnjo zaupanja ali nezaupanja v domačo valuto. Seveda je vse skupaj povezano z najpomembnejšim dejavnikom pri najemu posojila, to je obrestno mero, vendar obrestna mera ni edini dejavnik vplivanja pri najemu posojila. Postavka »tuja« v tabeli 15 ne pomeni posojil, najetih v tujini, ampak posojila v tuji valuti, najeta pri poslovnih bankah pri nas.

TABELA 15: Tolarska posojila in posojila v tuji valuti, analizirana tudi po najpomembnejših posojilojemalcih, med letoma 1991 in 2000 v odstotkih

Leto	Posojila skupaj delež tolarskih	Posojila podjetjem					Posojila prebiv. delež tolarskih
		tolarska	tolarska. k.	tolarska. d.	tuja k.	tuja d.	
1991	53,57	49,96	56,64	39,19	8,17	88,84	100,00
1992	61,54	59,14	58,30	38,08	8,74	88,77	99,98
1993	69,38	65,11	53,48	44,64	9,34	87,68	99,99
1994	76,51	73,77	60,44	36,65	15,97	82,37	99,99
1995	81,63	82,51	57,61	40,22	15,93	84,06	99,99
1996	86,37	84,86	52,22	46,39	22,55	76,94	99,99
1997	89,06	87,64	50,27	48,40	27,50	71,41	99,96
1998	87,42	85,13	51,35	47,42	47,76	50,85	99,96
1999	86,35	80,20	55,52	43,40	44,83	54,76	99,32
2000	84,64	77,53	58,44	40,46	37,22	62,25	99,35

VIR: Bilten Banke Slovenije, 2001, str. 28-30, in lastni izračuni.

⁵² Več o tem v poglavju o povpraševanju po bančnih posojilih v povezavi z gospodarsko aktivnostjo.

⁵³ Več o tem v poglavju o povpraševanju po bančnih posojilih v povezavi z gospodarsko aktivnostjo.

Delež tolarskih posojil med vsemi posojili med letoma 1991 in 2000 je močno rasel, kar pomeni, da je s tem delež posojil v tuji valuti močno padal. To kaže na povečevanje zaupanja posojilojemalcev v tolar v vseh letih po osamosvojitvi. Največji delež tolarskih posojil med vsemi posojili je bil leta 1997. Tudi pri posojilih podjetjem je opazen trend naraščanja deleža tolarskih posojil. Med posojili v tuji valuti najemajo podjetja več dolgoročnih posojil kot kratkoročnih. Za prebivalstvo pa velja, da relativno gledano v slovenskih poslovnih bankah skoraj ne najema posojil v tuji valuti.

5.5. Ponudba bančnih posojil

Za izrazom ponudba bančnih posojil se skriva mnogo več kot le obrestna mera in višina le-te. Poleg obrestne mere obstaja še mnogo dejavnikov, ki določajo »ceno« posojila. Dejavniki, ki določajo, koliko nas bo posojilo v resnici stalo, so naslednji:

- obrestna mera,
- stroški zavarovanja posojila,
- različne proporcionalne in fiksne provizije ter
- administrativni stroški.

Poleg teh dejavnikov je pomemben še en dejavnik, ki lahko znatno vpliva na »ceno« posojila, in sicer, kako posojilojemalec sodeluje z banko.

5.5.1. Obrestna mera

Obrestna mera je pri nas sestavljena iz dveh delov. Prvi del je **TOM** - temeljna obrestna mera, ki nekako skrbi za to, da inflacijski učinki ne izničijo realne vrednosti dolžnega zneska. TOM predstavlja revalorizacijsko stopnjo. V Sloveniji sta se kot splošni merili inflacijskih sprememb najdlje in najpogosteje uporabljali:

- indeks cen na drobno
- indeks cen življenjskih potrebščin (od 01. 01. 1998 nadomešča indeks cen na drobno).

V obeh primerih je mogoča bodisi uporaba trenutnih vrednosti (npr. zadnjega mesečnega indeksa oz. koeficienta) ali uporaba različnih časovnih povprečij, eno od njih je npr. TOM (Čibej, 1998, str. 28).

Drugi del predstavlja **realna obrestna mera**, ki predstavlja realne obresti na znesek, revaloriziran s TOM-om. Skupna obrestna mera, ki jo lahko zasledimo v ponudbah poslovnih bank, ima torej takole obliko: $p = \text{TOM} + r$ (npr. skupna obrestna mera je enaka $\text{TOM} + 5\%$).

Seveda je treba opozoriti, da zgolj s seštevanjem TOM-a in realne obrestne mere ne pridemo do prave vrednosti skupne obrestne mere, ampak gre tu za pravilo Fisherjeve⁵⁴ enačbe. Fisherjeva enačba ima takole obliko: $1+p/100 = (1+\pi/100) * (1+r/100)$, kjer p pomeni skupno obrestno mero, π pomeni stopnjo inflacije, r pa realno obrestno mero. Vhodni podatki za vse tri člene v enačbi morajo biti navedeni v odstotkih.

Obrestna mera pa je samo eden od treh dejavnikov, ki določajo znesek obresti. Znesek obresti je namreč funkcija treh spremenljivk:

- izposojenega zneska (**glavnice**, G),

---

⁵⁴ Več o tem v knjigi Kako banke računajo obresti.

- **časa** obrestovanja (merjenega v dnevih, mesecih, letih ...),
  - **obrestne mere p** (ta nam pove, koliko denarnih enot nadomestila plačamo za vsakih 100 denarnih enot glavnice, ki smo jo uporabljali eno kapitalizacijsko obdobje).
- Kapitalizacijska doba ali obdobje je obdobje med dvema zaporednima obračunoma (običajno tudi pripisoma) obresti. Osnovna kapitalizacijska doba je eno leto, vse druge npr. pogostejše kapitalizacije so izpeljane iz podatkov za osnovno obdobje (Čibej, 1998, str. 10).

Odvisnost med zneskom obresti na eni strani ter glavnico in časom obrestovanja na drugi je sledeča:

- večja posojena glavnica mora prinesiti pri nespremenjenih drugih okoliščinah posojilodajalcu večje obresti;
- daljši čas uporabe denarja mora posojilojemalca obremeniti z večjimi obrestmi.

Za proučevanje odvisnosti med zneskom obresti na eni strani ter glavnico, časom obrestovanja in obrestno mero na drugi strani sta zelo pomembna dva načina računanja obresti. To sta **navadni obrestni račun** in **obrestnoobrestni račun**.

Pri navadnem obrestnem računu obresti ves čas računamo od prvotne glavnice ne glede na to, koliko kapitalizacijskih dob je preteklo od nastanka dolga do vračila denarja. Znesek obresti pri navadnem obrestnem računu je premosorazmeren glavnici, času obrestovanja in prav tako obrestni meri. Ta način obračunavanja obresti je značilen za klasično hranilniško in drugo kratkoročno poslovanje zahodnoevropskih in ameriških bank. Pri nas je bil bolj v uporabi do druge polovice osemdesetih let, danes pa se v bančni praksi bolj malo uporablja (Čibej, 1998, str. 12).

Za obrestnoobrestni račun je značilna kapitalizacija obresti. Obresti tako ne računamo samo od prvotne glavnice, ampak tudi od vseh obresti, nastalih v preteklih kapitalizacijskih obdobjih. Znesek obresti ni več premosorazmeren glavnici, času obrestovanja in obrestni meri, ampak gre za nelinearnost odnosov in nelinearnost funkcijskih odvisnosti. Dvakratno povečanje časa obrestovanja ali obrestne mere povzroči npr. več kot dvakratno povečanje zneska obresti. Glavnica s časom narašča kot geometrično zaporedje. Analogija k takemu zaporedju je eksponentna funkcija. Primerjava linearne rasti glavnice pri navadnem obrestnem računu z eksponentno rastjo pri obrestnoobrestnem računu kaže na razlike v hitrosti rasti glavnice (Čibej, 1998, str. 19). Uporaba obrestnoobrestnega računa za obračunavanje obresti je v naši današnji bančni in poslovni praksi izrazito prevladujoča (Čibej, 1998, str. 12).

5.5.2. Stroški zavarovanja posojila

Zavarovanje posojila je povezano z varnostjo naložbe in z verjetnostjo, da dobi banka svoj denar nazaj, zato si banke omislijo različne načine zavarovanja posojila. Nekatere najpogostejše navajam v nadaljevanju (Čibej, 1998, str. 59):

- **porok**, kreditno sposoben, ki bo namesto posojilojemalca vrnil izposojena sredstva, če posojilojemalcu to iz kakršnihkoli razlogov ne bi uspelo;
- **hipoteka** na primerno nepremičnino ali kako drugo dovolj vredno premoženje;
- **zastava** kakovostnih (netveganih) vrednostnih papirjev;
- **zavarovalna polica** pri (zanesljivi) zavarovalnici.

Zavarovalna premija je ponavadi določena z odstotkom od izposojene glavnice, povečane za obresti prvega leta.

5.5.3. Provizija

Glavni vir dohodkov bank na področju posojilne aktivnosti je **obrestna marža** kot razlika med aktivno obrestno mero pri posojilih in pasivno obrestno mero, ki jo banka priznava varčevalcem in drugim lastnikom sredstev v banki. Drugi takšen vir dohodkov bank so **provizije** (nadomestila) za storitve, ki jih banka zaračunava pri posameznih poslih, bodisi v fiksnem znesku ali v določenem odstotku od višine posojila. Najpogostejša vrsta nadomestil je **provizija za sklenitev pogodbe**, ki stane načelno od 0,5 do 1,0 odstotka od zneska posojila. Banke ob tem običajno navedejo razpon med minimalnim in maksimalnim zneskom provizije, npr. med 1.500,00 in 10.000,00 SIT, izjemoma tudi več (Čibej, 1998, str. 60).

Posebna oblika provizije za bančne storitve je tudi znesek, ki ga posojiljemalec plača banki, če želi opraviti **predčasno odplačilo posojila**. Banka to provizijo zaračunava zaradi nenapovedane motnje v njenem bančnem poslovanju.

Banke dostikrat že v kreditni pogodbi predvidijo, kakšni so stroški za predčasno vračilo posojila, povečini se gibljejo med 0,5 in enim odstotkom od predčasno vrnjenega zneska (Čibej, 1998, str. 64).

Med posebne oblike provizij za bančne storitve banke štejejo tudi **nadomestila pri konverziji kreditov**. Konverzija pomeni spremembo kredita ene vrste v kredit drugačne vrste, najpogosteje gre za spremembo kratkoročnega v dolgoročni kredit. Banka omenjeno storitev obravnava kot najetje novega posojila, s katerim se poplača staro posojilo (Čibej, 1998, str. 64).

5.5.4. Administrativni stroški

Verjetno skorajda zadnji stroški, na katere mora računati posojiljemalec pri najemu posojila, so administrativni stroški, ki jih banke določajo v fiksnih zneskih in ponavadi na »ceno« posojila ne vplivajo bistveno. Vseeno je na njih treba računati, saj jih zaračunavajo vse banke, seveda v različni višini.

5.5.5. Sodelovanje z banko

Za konec omenjam še en pomemben dejavnik, ki lahko znatno vpliva na »ceno« posojila. To je sodelovanje z banko, kjer posojiljemalec najema posojilo. Posojiljemalec, ki že sodeluje z banko, lahko računa na ugodnejše pogoje pri najemanju posojila. Ti ugodnejši pogoji lahko pomenijo dostop do takšnih vrst kreditov, ki jih drugi, ki z banko ne sodelujejo, sploh ne morejo dobiti. Lahko pa gre za ugodnejše obrestne mere, ki so včasih za celo odstotno točko nižje od »običajnih«. Seveda banka jasno definira, kaj pomeni sodelovanje z banko. Nekaj teh najpogostejših »sodelovanj« navajam v nadaljevanju (Čibej, 1998, str. 66):

- posojiljemalec ima pri banki npr. tekoči račun (nekaterne banke tudi predpišejo, kako pogosto in kako visoko naj se tekoči račun napolni, da gre za sodelovanje z banko);
- žiro račun z dokaj rednimi prilivi;
- dolgoročnejši depoziti in hranilne vloge.

5.5.6. Efektivna obrestna mera kot sintetični kazalec »cene« posojila

V efektivni obrestni meri so vsebovani skupna obrestna mera posojila in vsi pripadajoči stroški ter razne provizije, povezane s posojilno pogodbo. Posojilojemalcu daje možnost, da oceni, koliko ga bo posojilo dejansko stalo. S tem se izogne nevarnosti, da bi o ceni posojila sklepal samo na osnovi posojilodajalčeve obrestne mere, brez upoštevanja drugih stroškov. Z uporabo efektivne obrestne mere postanejo odnosi na trgu kreditov bistveno preglednejši. Efektivna obrestna mera po definiciji pomeni tisto obrestno mero, pri kateri se izenačita (Čibej, 1998, str. 61):

- sedanja vrednost vseh zneskov, ki jih prejme posojilojemalec, in
- sedanja vrednost vseh zneskov, ki jih iz naslova posojila plača posojilojemalec, ne glede na to, ali gre za anuitete, obroke, obresti, stroške, provizije ali kaj drugega.

5.6. Privlačnost bančnih posojil doma in v tujini

Večkrat v preteklosti se je pokazalo, da so bila tuja posojila zelo privlačna za potrošnike pri nas, predvsem v času znamenite Markovičeve »finančne reforme« in razmerja 1 : 7 med dinarjem in nemško marko. Zgodbo o porokih za posojilo v tujini in druge nevšečnosti pustimo ob strani. V zadnjih letih ni opaziti trenda, ki bi preferiral tuja posojila pred domačimi. Tako prebivalstvo najema v tujini zelo malo posojil, verjetno predvsem zaradi izboljšane ponudbe bančnih posojil doma in spremenjenih pogojev najemanja posojil v tujini, predvsem kar se tiče valutnih razmerij.

Za podjetja pa so tuja posojila še vedno zelo zanimiva. Posojila, ki so jih najela naša podjetja pri naših bankah, nam nič ne povedo o zadolževanju naših podjetij v tujini, ker podatek o dejanski vrednosti posojil, ki so jih podjetja najela v tujini, ni dostopen. Na dan 31. 12. leta 1991 so imele slovenske banke okoli 110 milijard SIT terjatev do domačih podjetij, leta 1997 pa okoli 510 milijard SIT. Podatek sicer kaže na veliko povečanje zadolževanja, vendar je treba opozoriti na dinamično pojavo, ki kaže na to, da so se stopnje rasti zadolževanja podjetij pri naših bankah v letih 1996 in 1997 opazno znižale. To je lahko eden od posrednih kazalcev, da se naša podjetja precej zadolžujejo tudi v tujini (Berdnik, 1998, str. 14).

Razlogov za najemanje posojil slovenskih podjetij v tujini je veliko. Najpogostejši so previsoke obrestne mere in včasih tudi premalo kakovostna storitev pri nas. Slabosti naših bank pri posojanju podjetjem naj bi bile (Berdnik, 1998, str. 13):

- sestava bančnih virov, ki so pretežno kratkoročni, zato težave pri dolgoročnem posojanju;
- devizna klavzula v primeru, ko devize rastejo počasneje kot inflacija in tej prilagojena temeljna obrestna mera (TOM);
- konformno izračunavanje obresti.

Tuja posojila pa so lahko zelo tvegana zaradi tveganja spremembe tečaja in obrestne mere. Večina posojil v tujini se namreč najema pod pogoji spremenljive obrestne mere, vezane npr. na LIBOR za nemško marko nekoč, danes pa že za evro. Posojilojemalec, ki se želi obnašati pri zadolževanju v tujini racionalno, bo izbral fiksno obrestno mero. Ta je višja od spremenljive obrestne mere in s tem postane ponudba domačih bank veliko konkurenčnejša. K temu je treba dodati še zapleten postopek pri najemanju dolgoročnih posojil v tujini. Odvetniški stroški in stroški različnih pogodb so precej višji kot pri nas, zato zadolževanje v tujini ni toliko ugodnejše, kot se zdi na prvi pogled. Zniževanje previsokih obrestnih mer pri nas glede na tujino bi moral biti glavni cilj poslovnih bank pri nas za povečevanje svoje

konkurenčnosti pri ponudbi posojil. Glavna pogoja za to sta zniževanje stroškov in povečanje učinkovitosti slovenskih bank (Berdnik, 1998, str. 14).

5.7. Povpraševanje po bančnih posojilih in gospodarska aktivnost

Povezava med kreditiranjem prebivalstva, gospodarstva in drugih sektorjev v državi ter gospodarsko aktivnostjo je ena najpomembnejših za uspešno gospodarstvo in blaginjo v državi nasploh. Ugotavljanje jakosti in smeri te povezave pa je zelo težavna naloga, s katero so se ukvarjali že mnogi, zato je smiselno obravnavati dejavnike, ki vplivajo tako na obseg posojil kot tudi na realni del gospodarstva oz. gospodarsko aktivnost.

5.7.1. Povpraševanje po posojilih

Posojilo je »blago«, ki ga prodajajo na kreditnem trgu po ceni, ki se imenuje obrestna mera. Povpraševanje po posojilu na kreditnem trgu je enako vsoti posojil, ki so jo povpraševalci pripravljene najeti po določeni obrestni meri. Prav tako kot pri povpraševanjih po drugih dobrinah izvira tudi posojilno povpraševanje iz neke potrebe, v tem primeru potrebe po dodatni količini denarja. Povpraševanje, ki poleg potrebe po dodatni količini denarja vključuje tudi ceno na trgu, torej obrestno mero, se imenuje efektivno povpraševanje. Kot pri vseh oblikah povpraševanja, gre tudi pri povpraševanju po posojilu za obratnosmerno povezavo s ceno, pri posojilih torej z obrestno mero. Ob višji obrestni meri je povpraševanje po posojilu manjše in obratno.

Povpraševanje na kreditnem trgu nastaja, ker razpoložljiva kupna moč povpraševalcev ni takšna, kakršno bi le-ti po svoji oceni potrebovali in si želijo dodatno količino denarja. Zaradi neskladja med potrebami in razpoložljivimi finančnimi sredstvi podjetij, posameznikov in drugih se torej pojavlja povpraševanje po posojilih.

Poznamo tri skupine povpraševanja po kreditu (Filipič, 1998, str. 121):

- proizvodno,
- potrošno,
- državno.

Proizvodno povpraševanje po kreditu nastaja zaradi vlaganja v stalna in gibljiva sredstva pa tudi zaradi čisto finančnih razlogov, npr. zaradi likvidnosti podjetij. Namene proizvodnega povpraševanja lahko razvrstimo tudi takole (Filipič, 1998, str. 121):

- za financiranje posameznih delov proizvodnih sredstev, kot so npr. zgradbe, stroji, aparati, nasadi, surovine;
- za financiranje posameznih poslov ali cele verige poslov, npr. kreditiranje nabave, prodaje, izvoza;
- za financiranje brez neposredne zveze z določenim delom proizvodnih sredstev ali določenim poslom.

Del celotnega povpraševanja po kreditu v narodnem gospodarstvu nastaja zaradi porabe prebivalstva. To povpraševanje se pojavlja na kreditnem trgu zaradi neproduktivnih namenov in ga imenujemo **potrošno**. Namen takega povpraševanja je lahko stanovanjska gradnja, nakup drugih trajnih dobrin, potrošnih dobrin, financiranje izjemnih in nepredvidenih izdatkov in drugo (Filipič, 1998, str. 121).

Tudi država oz. družbeni organi se lahko pojavijo kot povpraševalci po dodatni kupni moči, ki jo lahko dobijo na kreditnem trgu v obliki posojila. Gre torej za **državno** povpraševanje po posojilih, do katerega pride, ko izdatki države presegajo njene dohodke v obliki davkov, prispevkov, taks in drugega. Dodatna kupna moč rabi državi za nabavo blaga in storitev ter različne druge namene na gospodarskem ali negospodarskem področju. V resnici je mogoče šteti tudi povpraševanje države med potrošno, saj se s temi krediti ne financira proizvodnja, ampak nakup proizvodnega blaga. Tudi če gre za kreditiranje investicij, so to neproduktivne investicije (Filipič, 1998, str. 121).

V literaturi se pojavlja tudi četrti namen povpraševanja po kreditih in se imenuje tezavracija. Podjetja in drugi proizvajalci v določeni narodnogospodarski ali individualni okoliščini najemajo potrošniške kredite, da bi povečali svoja likvidna sredstva. Vzrok za tako povpraševanje po kreditu ni nabava dobrin in storitev, ampak ustvarjanje denarnih rezerv, ker je v bližnji prihodnosti mogoče povečanje obrestnih mer ali pomanjkanje denarja (Filipič, 1998, str. 122).

Dejavniki, ki vplivajo na povpraševanje po posojilih, se razlikujejo glede na to, ali ocenjujemo povpraševanje po posojilih prebivalstva ali pa analiziramo spremenljivke, ki vplivajo na odločitve podjetij, ko le-ta najemajo posojila. V teoriji je povpraševanje po posojilih običajno določeno z obrestnimi merami posojil in s stroški alternativnih virov sredstev ter z gospodarsko aktivnostjo (Delakorda, 1998b, str. 39). Zaradi različnih spremenljivk, ki vplivajo na povpraševanje po posojilih prebivalstva in podjetij, bom oba sektorja obravnaval najprej ločeno in ju pozneje združil.

5.7.2. Povpraševanje prebivalstva po bančnih posojilih

Prebivalstvo nima na voljo dodatnih alternativnih virov financiranja, kot jih imajo npr. podjetja, ki lahko pridejo do potrebnih sredstev tudi z izdajanjem vrednostnih papirjev ali z zadolževanjem pri nebančnih finančnih posrednikih, zato lahko predpostavljamo, da obrestna mera pri zadolževanju prebivalstva ne igra tako pomembne vloge, saj prebivalstvo razen posojil skoraj nima drugih virov financiranja in je nekako prisiljeno najemati posojila po obstoječi obrestni meri (Delakorda, 1998b, str. 39).

Pri nas lahko pride prebivalstvo do dodatnih virov tolarskih sredstev tudi s prodajo deviz v menjalnicah. Zaradi predpostavke o relativni nepomembnosti obrestne mere pri najemanju posojil je v analizi⁵⁵ Aleša Delakorde osrednja pozornost namenjena vplivu povprečnih bruto plač na obseg zadolževanja. Delakorda je ocenjeval enačbo povpraševanja po posojilih prebivalstva, kjer nastopata kot pojasnjevalni spremenljivki povprečne bruto plače in nakup tuje valute prebivalstva v menjalnicah - neto prodaje menjalnic. Na podlagi rezultatov enačbe lahko sklepamo (Delakorda, 1998b, str. 40):

- **Povprečne bruto plače in posojila prebivalstvu** so povezani negativno z zamikom enega četrtertletja, kar kaže na določeno stopnjo zamenljivosti med obema agregatoma.
- **Nakupi tuje valute prebivalstva** v menjalnicah in **posojila prebivalstvu** so pozitivno povezani, kar kaže na komplementarnost med obema agregatoma oziroma na zamenljivost med prodajo tuje valute prebivalstva v menjalnicah in posojili prebivalstvu.

---

⁵⁵ Analiza Aleša Delakorde iz leta 1998 z naslovom Povpraševanje po bančnih posojilih v Sloveniji, v kateri je ocenil tudi enačbi povpraševanja po posojilih ločeno za prebivalstvo in podjetja ter agregatno enačbo. Analiza zajema obdobje od prvega četrtertletja leta 1994 do tretjega četrtertletja leta 1998.

Obratno razmerje med plačami in posojili lahko pomeni, da prebivalstvo s posojili vzdržuje celotno tekočo porabo, ki jo sicer financira s plačami. Ko so plače manjše in ne zadostujejo za tekočo porabo, najema prebivalstvo več posojil in obratno. Odstopanje dejanske od želene oz. potrebne količine posojil pa prebivalstvo premosti s prodajo deviz v menjalnicah. S tem denarjem potem najverjetneje financira nakup trajnih potrošnih dobrin. Pojavlja se tudi sezonska komponenta v gibanju posojil in neto nakupih deviz v menjalnicah. Ta sezonska komponenta se pojavlja v tretjem četrtletju. Takrat namreč prebivalci sezonsko pogojeno kupujejo tuji denar, hkrati pa se v tem delu leta kot rečeno pojavlja tudi povečano najemanje posojil. To kaže na potrditev hipoteze⁵⁶, da prebivalstvo najema kredite za špekulativne nakupe deviznih sredstev (Delakorda, 1998b, str. 41).

Opazno je tipično obnašanje prebivalstva v tranzicijskih gospodarstvih, ki ob zvišanju plač sicer zmanjšuje celotno zadolževanje, hkrati pa ob zvišanju plač najema dolgoročna posojila ter prodaja devize in tako pridobiva dodatna tolarska sredstva, ki so potrebna za nakup - uvoz trajnejših potrošnih dobrin (Delakorda, 1998b, str. 50). Takšnih gibanj zaradi njihove tranzicijske specifičnosti avtorju omenjene analize s pomočjo empiričnih tehnik, uporabljenih v analizi, ni uspelo razložiti.

Značilno tranzicijsko obnašanje je izkazano tudi z nedoločljivostjo vpliva obrestnih mer na najemanje posojil, pri čemer je treba opozoriti na obstoj posojilojemalcev iz obupa, ki so obstajali predvsem v začetni fazi tranzicijskega procesa in za katere je značilno obrestno neelastično povpraševanje po posojilih (Delakorda, 1998b, str. 50).

Poglavitni razlogi za obrestno neelastično obnašanje posojilojemalcev v tranzicijskih gospodarstvih so pomanjkanje finančne discipline, neravnotežja v relativnih cenah, pomanjkanje konkurenčnosti v bančnem sektorju in državno lastništvo poslovnih bank⁵⁷ (Delakorda, 1998a, str. 110).

Enačbo povpraševanja prebivalstva po posojilih je ocenjeval tudi Mencinger⁵⁸ in jo opredelil kot relacijo med povečanjem kreditov, porabo prebivalstva in obrestno mero. Splošna oblika enačbe povpraševanja po posojilih ima tako naslednjo obliko: $L^d = L(r, Y, X_j)$, kjer r predstavlja obrestno mero, Y dohodke prebivalstva, X_j pa eksogene spremenljivke, ki kažejo npr. spreminjanje velikosti in strukture premoženja prebivalstva (Mencinger, 1997b, str. 23).

Odvisno spremenljivko v enačbi predstavljajo realni neto dolgoročni krediti prebivalstvu, kot pojasnjevalne spremenljivke pa nastopajo realne obresti na potrošniške kredite, realno trošenje prebivalstva, ponudba deviz na menjalniškem trgu, povpraševanje po devizah na menjalniškem trgu in prodaja novih avtomobilov. Realno trošenje prebivalstva predstavljajo dohodki prebivalstva. Povezave med pojasnjevalnimi in odvisno spremenljivko, ki jih na podlagi rezultatov Mencingerjeve enačbe povpraševanja prebivalstva po posojilih lahko ugotovimo so (Mencinger, 1997b, str. 31):

- Med **realnim trošenjem** prebivalstva in **dolgoročnimi krediti** prebivalstvu obstaja pozitivna povezava, kar je v skladu s teoretičnimi pričakovanji.
- Med **realnimi obrestmi** za potrošniške kredite in **dolgoročnimi krediti** prebivalstvu je negativna povezava, kar je prav tako skladno s pričakovanji.

---

⁵⁶ Z uporabo mesečnih podatkov namesto kvartalnih je Mencinger to hipotezo zavrgel.

⁵⁷ Tranzicijske države, zajete v analizi, so Češka, Madžarska, Poljska in Slovaška.

⁵⁸ Analiza o zadolževanju prebivalstva in ocenjevanju enačbe povpraševanja po potrošniških kreditih z naslovom Krediti, avtomobili, marke in stanovanja iz leta 1997. Zajeti so podatki za Slovenijo od leta 1992 do 1996.

- **Ponudba deviz** na menjalniškem trgu je negativno povezana z **dolgoročnimi krediti** prebivalstvu. Večja prodaja deviz prebivalstva povzroči manjše najemanje dolgoročnih kreditov. Tako sta najemanje kreditov in ponudba deviz prebivalstva bankam in menjalnicam pravzaprav substituta. Razlaga za tako obnašanje prebivalstva je, da prebivalstvo trošenje, ki presega njegove dohodke, financira na dva načina, s prodajo deviz ali z zadolževanjem.
- **Povpraševanje po devizah** na menjalniškem trgu je pozitivno povezano z **dolgoročnimi krediti** prebivalstvu. Povečane nakupe deviz prebivalstva spremlja povečano povpraševanje prebivalstva po kreditih. Mogoče je potrditi hipotezo, da prebivalstvo najema kredite za špekulativne nakupe deviznih sredstev. Pri uporabi mesečnih namesto kvartalnih podatkov ta hipoteza ni bila potrjena, prav tako je bila ugotovljena šibka povezava med gibanjem kreditov in deviznim trgom.
- **Prodaja novih avtomobilov in dolgoročni krediti** prebivalstvu sta pozitivno povezana. Zlasti v letih 1995 in 1996 je določal gibanje kreditov prebivalstvu slovenski avtomobilski trg, na kar kaže tudi korelacija med številom kupljenih novih avtomobilov in dolgoročnimi krediti prebivalstvu. Prebivalstvo je nakup novega avtomobila financiralo predvsem z dolgoročnimi krediti. Med letoma 1992 in 1994 je ta značilnost manj opazna, ker je velik del nakupov avtomobilov prebivalstvo financiralo iz tolarških in deviznih prihrankov in ne z najemanjem kreditov.

5.7.3. Povpraševanje podjetij po bančnih posojilih

Podjetjem bančna posojila ne predstavljajo edinega vira pridobivanja potrebnih finančnih sredstev, ampak le-ta pridobivajo tudi z izdajanjem vrednostnih papirjev ali pa z zadolževanjem pri nebančnih finančnih posrednikih. Tako igra obrestna mera bančnih posojil pomembno vlogo pri odločitvah podjetij za zadolževanje. Povpraševanje podjetij po posojilih je zato obrestno elastično, čeprav se pojavljajo sicer manj kot pri prebivalstvu tudi posojilojemalci iz obupa (Delakorda, 1998b, str. 39).

Eksogene spremenljivke, ki določajo povpraševanje podjetij po posojilih, lahko razdelimo v tri skupine (Delakorda, 1998b, str. 41):

- Notranji dejavniki, kamor lahko štejemo predvsem spremenljivke, ki določajo stroške poslovanja podjetja, kot so plače, obresti, stroški uvoza reprodukcijskega materiala in investicijskega blaga ter raven izkoriščenosti proizvodnih zmogljivosti.
- Zunanji dejavniki, kamor štejemo spremenljivke, ki vplivajo na potrebo po najemanju posojil na prihodkovni strani. Mednje spadata gospodarska aktivnost, ki jo lahko razdelimo na domačo in tujo komponento, ter količina najetih posojil v tujini.
- Skupni dejavniki, ki vplivajo tako na stroškovno kot prihodkovno stran, so npr. cene, tečaj in drugi.

Pojasnjevalne spremenljivke enačbe povpraševanja podjetij po posojilih, ki jih je v analizi uporabil Delakorda, so: indeks industrijske proizvodnje (IND), gibanje povprečnih bruto plač (DWB), finančni krediti podjetij iz tujine (PTUSK), izvoz blaga (DIZ) ter "realni" del obrestne mere za dolgoročna posojila (RKDR). Na podlagi rezultatov ocenjene enačbe povpraševanja podjetij po posojilih lahko potegnemo naslednje ugotovitve (Delakorda, 1998b, str. 42):

- **Gospodarska aktivnost**, merjena z **indeksom industrijske proizvodnje (IND)** in **najemanje posojil podjetij** sta pozitivno povezana.

- Spremenljivki **povprečnih bruto plač (DWB)** in **najemanje posojil podjetij** sta pozitivno povezani. Mogoče je reči, da podjetja del svojih stroškov, npr. plač, pokrijejo tudi z najemanjem posojil.
- **Finančni krediti podjetij iz tujine (PTUSK)** in **najemanje domačih posojil podjetij** so negativno povezani. Povečanje finančnih kreditov iz tujine bi lahko pomenilo manjše najemanje posojil doma, kar bi kazalo na zamenljivost med obema oblikama financiranja.
- Povezanost med **izvozom blaga (DIZ)** z zamikom enega leta in **najetimi posojili podjetij** je izrazito močna in pozitivna. Ta povezava nima dosti teoretične podlage. Možna razlaga bi bila, da podjetjem v določenem obdobju po prodaji proizvodov v tujini začne primanjkovati sredstev, ki si jih nato zagotovijo z najemanjem posojil, ali pa se podjetja ob povečanem izvozu odločajo za nove investicije s pomočjo najetih posojil.
- Povezanost med **dolgoročnimi obrestnimi merami (RKDR)** in **posojili podjetjem** je zelo šibka in negativna. Negativen predznak te povezave ustreza pričakovanjem. Zelo šibko povezavo je mogoče pripisati obstoju posojilojemalcev iz obupa, ki sicer v manjšem obsegu kot pri prebivalstvu obstajajo tudi med podjetji.

5.7.4. Agregatno povpraševanje po bančnih posojilih

V enačbo povpraševanja po celotnih posojilih niso vključene le spremenljivke, ki jih predlaga teorija, torej gospodarska aktivnost in obrestne mere, ampak so vključene spremenljivke, ki vplivajo tako na povpraševanje prebivalstva kot na povpraševanje podjetij. Uporabljenim spremenljivkam pri oceni enačbe povpraševanja po posojilih prebivalstva in podjetij so dodane še spremenljivke (Delakorda, 1998b, str. 44):

- količina primarnega denarja (DBO), ki predstavlja spremenljivko denarne politike in kaže, koliko likvidnost bančnega sistema, ki jo zagotavlja centralna banka, vpliva na posojilno aktivnost poslovnih bank;
- nominalna obrestna mera za kratkoročna posojila (RKKN) kot zamenjava za »realni« del obrestne mere za dolgoročna posojila (RKDR), ki je kot pojasnjevalna spremenljivka nastopala pri ocenjevanju enačbe povpraševanja podjetij po posojilih.

Dobljeni rezultati ocenjene agregatne enačbe povpraševanja po posojilih se ujemajo z rezultati, dobljenimi pri enačbi povpraševanja prebivalstva po posojilih in enačbi povpraševanja podjetij po posojilih. Vendar tudi agregatna enačba, podobno kot sektorski enačbi, ni uspela popolnoma pojasniti posojilne ekspanzije, ki se je zgodila predvsem v drugi polovici leta 1995 (Delakorda, 1998b, str. 45).

Eden od pokazateljev medsebojnega vpliva med različnimi spremenljivkami je tudi test vzročnosti, ki ga je v svoji analizi uporabil Delakorda. Prvi del testiranja vzročnosti zajema povezavo med posojili, obrestnimi merami in gospodarsko aktivnostjo, drugi del zajema povezavo med posojili, plačami in uvozom, tretji del pa poleg omenjenih povezav vključuje tudi finančne kredite, ki jih podjetja najemajo v tujini. Rezultate testiranja vzročnosti med različnimi spremenljivkami lahko na kratko povzamemo takole (Delakorda, 1998b, str. 46):

- **Obrestne mere** vplivajo na količino najetih **posojil** z negativnim predznakom. Obrestne mere statistično značilno vplivajo na posojila podjetjem, medtem ko za sektor prebivalstva to ne velja. Takšne ugotovitve so v skladu s predpostavko, da prebivalstvo razen posojil nima drugih virov financiranja in s predpostavko o obstoju posojilojemalcev iz obupa. Obratne povezave, da bi količina danih posojil vplivala na gibanje obrestnih mer, ni.
- Povezava med **posojili** in **gospodarsko aktivnostjo** poteka v obeh smereh in je večinoma pozitivna. Taka je npr. povezava, ki teče od industrijske proizvodnje in BDP k dolgoročnim

posojilom, ter povezava, ki poteka od kratkoročnih posojil k industrijski proizvodnji in BDP.

- Natančne smeri povezave med **posojili** in **plačami** ni mogoče ugotoviti zaradi obojesmerne povezanosti, kljub temu je nekoliko značilnejše negativno vplivanje iz smeri plač proti posojilom. To kaže na določeno mero zamenljivosti obeh agregatov in sovпада z rezultati, dobljenimi pri ocenjevanju enačbe povpraševanja prebivalstva po posojilih. Pozitivna je povezava med kratkoročnimi posojili in plačami v predelovalnih dejavnostih ter med posojili gospodarstvu in celotnimi plačami. Tudi takšni rezultati so v skladu z rezultati ocenjene enačbe povpraševanja podjetij po posojilih, ko le-ta z najemanjem posojil pokrijejo del svojih stroškov. Z rezultati analize vzročnosti pa ni mogoče ugotoviti, ali se stroški plač pokrijejo s pomočjo kratkoročnih ali dolgoročnih posojil.
- Tudi med **posojili** in **uvozom** ni mogoče natančno določiti smeri vpliva. Opazna je pozitivna povezava med uvozom potrošnih dobrin in celotnim obsegom posojil ter med uvozom potrošnih dobrin in dolgoročnimi posojili. Financiranje uvoza potrošnih dobrin s pomočjo dolgoročnih posojil je mogoče razložiti npr. z uvozom avtomobilov. Bolj logična bi bila pozitivna povezava med posojili prebivalstvu in uvozom potrošnega blaga, ki pa je žal ni zaznati. Prebivalstvo namreč s posojili financira nakup trajnih potrošnih dobrin, predvsem avtomobilov, ki pa so večinoma uvožene.
- **Tuji krediti** in **gospodarska aktivnost**, merjena z industrijsko proizvodnjo, sta negativno povezana. Med industrijsko proizvodnjo in BDP ter finančnimi krediti iz tujine pa obstaja pozitivna povezava. Mogoče je sprejeti sklep, da podjetja finančne kredite iz tujine najemajo v času ekspanzije, tuji finančni krediti pa nato oslabijo gospodarsko aktivnost.
- Med finančnimi **kreditih iz tujine** in **plačami** obstaja šibka negativna povezava. V obratni smeri je opazna rahlo pozitivna povezava, kar pomeni, da povečanje plač zvišuje najemanje dolgoročnih finančnih kreditov iz tujine.
- Med domačimi **posojili** in finančnimi **kreditih iz tujine** je negativna povezava, kar potrjuje tezo, da so domača in tuja posojila med seboj zamenljiva.

5.7.5. Gospodarska aktivnost

Vprašanje, ki se najprej pojavi ob obravnavi gospodarske aktivnosti, je, v kateri enoti oziroma s katero spremenljivko naj merimo gospodarsko aktivnost. Pri obravnavi posameznih sektorjev narodnega gospodarstva se gospodarska aktivnost meri s pomočjo indeksa industrijske proizvodnje ali z gibanjem zaposlenosti. Na makroekonomski ravni pa se gospodarska aktivnost najpogosteje meri s pomočjo bruto domačega proizvoda.

Delakorda je meril gospodarsko aktivnost v slovenskem gospodarstvu v obdobju po osamosvojitvi s pomočjo bruto domačega proizvoda, industrijske proizvodnje, izdatkov vseh institucionalnih sektorjev in zaposlenosti. Rezultati merjenja gospodarske aktivnosti so bili naslednji (Delakorda, 1998a, str. 152):

- Gospodarska aktivnost, merjena z **realnim bruto domačim proizvodom**, se je v letu 1992 in v začetku leta 1993 zmanjševala oziroma stagnirala. V letu 1993 je slovensko gospodarstvo izšlo iz t. i. »transformacijske depresije«. Stopnja realne rasti gospodarske aktivnosti se je nato povečevala in se v letu 1995 ustalila na ravni približno 5%.
- **Industrijska proizvodnja** je po razpadu Jugoslavije upadla še bolj kot gospodarska aktivnost, merjena z realnim BDP.
- Tudi **izdatki vseh institucionalnih sektorjev** so po osamosvojitvi padli bolj kot realni BDP.

- **Zaposlenost** se je po osamosvojitvi zmanjševala predvsem v velikih podjetjih, medtem ko se je zaposlenost v javni upravi in v majhnih oziroma srednje velikih podjetjih povečevala. Prav zato je zaradi hkratnega oživljanja gospodarske aktivnosti po letu 1993 naraščala povprečna družbena **produktivnost dela**. Skupna zaposlenost se je najbolj strmo zmanjševala v obdobju od začetka leta 1992 do konca leta 1993, ko je prišlo na področju zaposlovanja do rahlega izboljševanja, nato pa je spet sledilo obdobje trendnega zmanjševanja zaposlenosti, ki se je v celotnem opazovanem obdobju od leta 1992 do leta 1997 zmanjšala za skoraj 7 odstotkov. Produktivnost dela se je v istem obdobju povečala kar za dobrih 30 odstotkov.

Kot najprimernejša kazalca za merjenje gospodarske aktivnosti sta se pokazala bruto domači proizvod na makroekonomskem področju ter indeks industrijske proizvodnje v posameznih sektorjih gospodarstva. Zaposlenost in produktivnost dela nista ustrezna kazalca gospodarske aktivnosti.

Dejavniki, ki so vplivali na padec gospodarske aktivnosti po osamosvojitvi, so enaki tistim v drugih tranzicijskih državah⁵⁹. Tem je treba dodati še nekatere za Slovenijo specifične dejavnike (Delakorda, 1998a, str. 151):

- razpad skupne države in izguba približno treh četrtin tržišč v nekdanji Jugoslaviji,
- vojna na Hrvaškem, ki je bila najpomembnejši trgovinski partner Slovenije,
- pretrgane transportne in druge povezave, ki so infrastrukturnega pomena,
- poddržavljenje premoženja slovenskih podjetij v Srbiji,
- uvedba neselektivnih ukrepov s strani EU in ZDA proti nekdanji Jugoslaviji, kar je prizadelo slovenski izvoz.

K ponovni rasti gospodarske aktivnosti, merjene z realnim bruto domačim proizvodom, po letu 1993 so prispevali naslednji dejavniki (Delakorda, 1998a, str. 152):

- relativno uspešen prehod na zahodna tržišča, ki je bil potreben zaradi majhnosti narodnega gospodarstva,
- izvozno povpraševanje, ki pa je odvisno od konjunktura v najpomembnejših zunanjetrgovinskih partnerkah menjalnega dela slovenskega gospodarstva,
- domače povpraševanje, povezano predvsem z rastjo realnih plač, ki zaradi neizkoriščenih zmogljivosti ob izgubi trga ni povzročala inflacije,
- prestrukturiranje slovenskega gospodarstva, saj se je delež industrije v bruto domačem proizvodu zmanjševal, delež storitvenih dejavnosti pa je naraščal.

6. SKLEP

Slovenski bančni sistem kaže enake značilnosti glede tržne koncentracije bilančne vsote in posojil kot bančni sistemi razvitejših držav. Tržna koncentracija ne kaže niti monopolne niti oligopolne strukture. Nekaj večjih razlik v primerjavi z razvitejšimi državami izhaja iz posebnosti našega bančnega sistema v prejšnji državi. Te razlike so povezane predvsem z lastništvom bank in odnosom med poslovnimi bankami in podjetji, ki so najpomembnejši komitentni le-teh. V nasprotju s podjetji, ki so bila pri poslovnih bankah v privilegiranem položaju, so bili prebivalci pri poslovnih bankah v podrejenem položaju, vsaj v času velike inflacije in varčevanja v dinarjih. Vloga poslovnih bank kot finančnih posrednikov ni bila

⁵⁹ Te dejavnike je mogoče najti v knjigi Denar in gospodarska aktivnost na strani 86 in 87.

preveč uspešna. Finančno posredništvo je sicer najpomembnejša funkcija poslovne banke v okviru bančnega sistema.

Zaradi velikega deleža »slabih posojil« bank v njihovi aktivi je bila po osamosvojitvi potrebna sanacija bank. Ta se je pokazala kot uspešna za banke, za podjetja, ki so bila prav tako v nezavidljivem položaju, pa manj uspešna. Vzrok za to je v kombinaciji sanacijske politike, ki jo je uporabila Slovenija. Zaradi kadrovske nesposobnosti Agencije za sanacijo bank in hranilnic, na katero so bile prenesene slabe terjatve bank, je velik del premoženja podjetij, ki bi se lahko namenilo za poplačilo terjatev bankam, prek »by-pass« podjetij in menedžerskega prisvajanja odtekel. Kljub temu je bila sanacija bank dokaj uspešna, sanacija podjetij pa zaradi občutnega zmanjšanja premoženja le-teh manj uspešna.

Za nadaljnjo konsolidacijo slovenskega bančnega sistema je bila potrebna privatizacija nekaterih bank, ki so ostale po sanaciji v državni lasti. S tem bi bile te banke bolj odprte za združevanje z drugimi bankami in ustvarjanje močnejšega bančnega sistema.

Banka Slovenije kot drugi del bančnega sistema po osamosvojitvi ni kazala določenih slabosti in je za izvajanje denarne politike uporabljala različne instrumente, podobne kot druge centralne banke po svetu.

Posojila so bila že v zgodovini pomemben finančni vir tako za posameznika kot gospodarstvo. Pojavila so se prej kot bančništvo, z razvojem bančništva pa se je začela tudi velika ekspanzija kreditiranja. Čeprav je za nekatere preveč splošen in nemoderen element finančnega posredništva, je pomembnost posojila v današnjem svetu še vedno velika.

Obseg in struktura bančnega kreditiranja v Sloveniji sta bolj kot s tranzicijskimi primerljiva z razvitimi državami. Ta primerljivost je večja glede strukture kreditiranja, manj pa glede obsega kreditiranja. Glede obsega so rezerve predvsem v hipotekarnih kreditih prebivalstvu za financiranje stanovanjske gradnje, ki predstavljajo v »anglosaksonskih« državah izredno velik delež v vseh posojilih. Ob majhnem obsegu kreditiranja med letoma 1992 in 1996 pa je skrb zbujujoča rast posojil glede na bruto domači proizvod, saj je bila kar nekajkrat večja. Najpomembnejši komitenti bank pri najemanju posojil so še vedno podjetja, vendar je po letu 1991 vseskozi opazen trend zmanjševanja deleža posojil podjetjem in povečevanje deleža posojil prebivalstvu v vseh posojilih. Dosti posojil prebivalstvu je bilo namenjenih za nakup trajnih potrošnih dobrin, predvsem avtomobilov iz tujine, kar je povzročilo substitucijo domače gospodarske aktivnosti in je negativno vplivalo na makroekonomske razmere v državi.

Obrestna mera kot cena posojila, ki se oblikuje na podlagi povpraševanja po posojilih in ponudbe posojil, se je po letu 1991 vseskozi zmanjševala, delno kot posledica manjše inflacije, delno kot posledica večje konkurenčnosti bančnega sektorja.

Povezava med posojili in gospodarsko aktivnostjo je najpomembnejša za splošno blaginjo v državi. Kljub mnogim analizam, ki so bile opravljene za ugotavljanje vpliva posojil na gospodarsko aktivnost, merjeno z bruto domačim proizvodom ali indeksom industrijske proizvodnje, statistično značilne povezave ni bilo mogoče ugotoviti.

7. LITERATURA

1. Bain A. D.: The Economics of the Financial System. Oxford, 1981. 291 str.
2. Bass R. M. V.: The Nature of Credit and its History. Credit Management Handbook. Aldershot, Brookfield, Vermont: Gower, 1985, str. 3-14.
3. Berdnik Mojca: Smetana za tuje bančnike. Gospodarski vestnik, Ljubljana, 1998, 10, str. 12-15.
4. Bešter Janez: Teoretična analiza prevzemov podjetij. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1995. 125 str.
5. Cajnko-Javornik Vita: Cenitev bank bi morali opravi razmeroma hitro. Finance, Ljubljana, 1999, 33, str. 3.
6. Compton N. Eric: Principles of banking. Washington: American Bankers Association, 1989. 403 str.
7. Crnković Rudi: Kredit in kreditni sistem. Ljubljana: Gospodarski vestnik, 1979. 211 str.
8. Čibej Jože Andrej: Kako banke računajo obresti. Ljubljana: Gospodarsko interesno združenje. Združenje bank Slovenije, 1998. 69 str.
9. Čibej Jože Andrej: Matematika za poslovneže. 1. del. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2000. 311 str.
10. Delakorda Aleš: Denar in gospodarska aktivnost. Maribor: Institut za ekonomsko diagnozo in prognozo pri Ekonomsko-poslovni fakulteti, 1998a. 263 str.
11. Dimovski Vlado: Bančništvo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1996. 74 str.
12. Filipič Drago, Markovič-Hribernik Tanja: Osnove financ. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta, 1998. 221 str.
13. Goodhart Charles Albert Erik: The Evolution of Central Banks. London: The MIT Press, 1988. 205 str.
14. Goodhart Charles Albert Erik: The Central Bank and the Financial System. London: Macmillan Press ltd., 1995. 528 str.
15. Grad Franc et al.: Državna ureditev Slovenije. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije, 1999. 488 str.
16. Mencinger Jože: Kreditiranje. Gospodarska gibanja, Ljubljana, 279 (1997a), str. 21-39.
17. Mencinger Jože: Krediti, avtomobili, marke in stanovanja. Gospodarska gibanja, Ljubljana, 280 (1997b), str. 21-52.

18. Mishkin F.: The Economics of Money, Banking and Financial Markets. Harper Collins, 1995. 732 str.
19. Petavs Stane: Združevanje bank še kar v oblakih. Gospodarski vestnik, Ljubljana, 2000, 12, str. 12-15.
20. Prohaska Zdenko: Finančni trgi. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1999. 205 str.
21. Ribič Mirjana: Država se zelo počasi odziva. Bančni vestnik, Ljubljana, 1998, 9, str. 74-75.
22. Ribnikar Ivan: Posojilo in/ali kredit. Bančni vestnik, Ljubljana, 1988, 3, str. 3-4.
23. Ribnikar Ivan: Denarni sistem in denarna teorija. 1. del. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1997. 336 str.
24. Ribnikar Ivan: Monetarna ekonomija I.: (denar, finančne institucije in denarna politika). Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1999a. 380 str.
25. Ribnikar Ivan: Restrukturiranje finančnih posrednikov in (nastajajočih) finančnih trgov. 3. letna konferenca znanstvene sekcije zveze ekonomistov Slovenije: Sedanjost in prihodnost tranzicije v Sloveniji. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta Maribor, 1999b, str. 153-167.
26. Senjur Marjan: Gospodarska rast in razvojna ekonomika. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1993. 537 str.
27. Štiblar Franjo: Združevanje bank in konsolidacija bančnega sektorja. Bančni vestnik, Ljubljana, 1998, 12, str. 31-32.
28. Štiblar Franjo: Model sanacije slovenskega bančništva. 3. letna konferenca znanstvene sekcije zveze ekonomistov Slovenije: Sedanjost in prihodnost tranzicije v Sloveniji. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta Maribor, 1999, str. 169-183.
29. Vidmar Tinca: Bančni kreditni posli in vzorci pogodb. Ljubljana: Center marketing International, 1997. 155 str.

8. VIRI

1. Bilten Banke Slovenije. Ljubljana: Banka Slovenije, 2001, 2, 105 str.
2. Delakorda Aleš: Povpraševanje po bančnih posojilih v Sloveniji. Prikazi in analize. Banka Slovenije, Ljubljana, 1998b, str. 37-50.
3. Finančni izkazi poslovanja bank v letu 1995. Ljubljana: Združenje bank Slovenije, 1996. 130 str.
4. Finančni izkazi poslovanja bank v letu 1996. Ljubljana: Združenje bank Slovenije, 1997. 128 str.
5. Finančni izkazi poslovanja bank v letu 1997. Ljubljana: Združenje bank Slovenije, 1998. 128 str.
6. Finančni izkazi poslovanja bank v letu 1998. Ljubljana: Združenje bank Slovenije, 1999. 110 str.
7. Finančni izkazi poslovanja bank v letu 1999. Ljubljana: Združenje bank Slovenije, 2000. 60 str.
8. Finančni izkazi poslovanja bank v letu 2000. Ljubljana: Združenje bank Slovenije, 2001. 60 str.
9. Letno poročilo Banke Slovenije za leto 1999. Ljubljana: Banka Slovenije, 2000, 101 str.

SLOVARČEK SLOVENSКИH PREVODOV TUJIH IZRAZOV

Adverse selection – narobe izbira.

Banch banking – sistem bank s podružnicami.

Brassage – kovnina.

Cambium Contract – valutna pogodba.

Certificates of deposits – potrdila o vlogah.

Charter – listina.

Credit – kredit.

Darlehen – posojilo.

Debt cancellation – odpis dolga.

Debt transfer – prenos dolga.

Loan – posojilo.

Moral hazard – moralno tveganje.

Roll-over – refinanciranje.

Self reliance – opora na lastne sile.

Trade-off – izbor.

Unit banking – sistem bank brez podružnic.

Workout – intenzivna obdelava.

PRILOGE

Priloga 1:

Ad 1.) Na tekočem računu knjži banka vse denarne spremembe svojih komitentov. Tekoči račun se lahko vodi kot depozitni račun, to pomeni, da je na računu dobroimetje, t.j. saldo v dobro. Enako velja za žiro račun. Če komitent disponira s sredstvi v večjem znesku, kot je dobroimetje, potem je prekoračeni znesek kredit, torej saldo v breme. Banka torej pri kreditu na tekoči račun dovoli komitentu določen limit oz. negativno stanje na žiro računu.

Ad 2.) Menični krediti temeljijo na menici, ki je vrednostni papir. Banka odobri kredit na podlagi meničnega kritja. Temeljni obliki meničnega kredita v banki sta eskontni kredit in akceptni kredit. Ostale oblike meničnega kredita so izpeljanke iz navedenih dveh oblik.

Pri eskontnem kreditu gre za eskont menice, torej za odkup menice pred njeno dospelostjo. Od zneska, na katerega se menica glasi, se odšteje določeni znesek, ki se imenuje eskont ali diskont. Eskont vsebuje znesek nedospelih obresti in provizije. Eskontni kredit se rabi predvsem pri financiranju blagovnega prometa. Povečuje pa tudi nadaljnje možnosti najemanja kreditov, predvsem po kreditni liniji na tekočem računu, ali najemanja kreditov po žiro računu.

Pri akceptnem kreditu akceptira banka nanjo trasirano menico, ki jo je v okviru dogovorjenega zneska izdal njen komitent pod pogojem, da bo pred zapadlostjo menice priskrbel kritje. Banka postane s tem, ko akceptira menico, glavna dolžnica. Vendar bo banka sredstva svojega kreditnega potenciala uporabila samo takrat, ko komitent ne bo imel kritja na svojem računu. Jemalec kredita torej ne prejme denarja, temveč le akcept banke. Banka mu s tem dejansko daje na voljo svojo kreditno sposobnost. Bančni akcepti se pretežno uporabljajo kot instrument financiranja zunanje trgovine.

Ad 3.) Posebnost lombardnega kredita izhaja iz jamstva, ki ga dajejo komitenti banki. Jamstva so pri tem kreditu prenosljive narave in se dajejo v obliki vrednostnih papirjev, blaga in plemenitih kovin. Najbolj razširjena oblika tega kredita v svetu je lombard vrednostnih papirjev. Zastavljene vrednostne papirje hrani banka v svojem depozitu, po potrebi, to je v likvidnostnih težavah, pa jih refinancira pri centralni banki. Treba je omeniti, da banke rade oblikujejo svojo sekundarno likvidnostno rezervo iz vrednostnih papirjev, predvsem zaradi njihove enostavne prenosljivosti.

Ad 4.) Če banka po nalogu svojega komitenta prevzame jamstvo ali garancijo tretji osebi, da bo poravnala določene obveznosti, če tega ne bo storil njen komitent, govorimo o avalnem kreditu. Banka v trenutku dajanja avala ne daje denarja, temveč nastopa samo kot garant za svojega komitenta, da bo ta svoje obveznosti poravnal v določenem znesku in predvidenem roku. Banka daje na razpolago svojo kreditno sposobnost, zato daje avalne kredite le komitentom z visoko boniteto. Banka jamči za različne obveznosti svojih komitentov, zato so znani tudi različni avali: menični, blagovni, zunanjetrgovinski, investicijski in drugi. Komitent, ki mu banka da avalni kredit, mora poskrbeti, da bo imel ob roku zapadlosti obveze na svojem računu pri banki kritje.

Ad 5.) Pod nazivom factoring poznamo posebno vrsto kredita, ki sicer ni samostojna bančna poslovna oblika, saj se z njo ukvarja predvsem posebna oblika finančnih institucij. Gre za

postopek, ko specializirana institucija⁶⁰, imenovana factor, odkupi terjatve iz blagovnega prometa ali opravljenih storitev, poleg tega pa opravlja za svojega komitenta še druge finančne storitve. Stroški, ki se pojavljajo pri factoringu so: obresti, provizije in rizične premije. Višina teh je odvisna predvsem od rizika, ki ga ima factor pri odkupu terjatev.

Ad 6.) Banke dajejo te kredite predvsem prebivalstvu za nakup blaga, predvsem trajnejše narave. Dajanje obročnih kreditov ima navadno dve obliki:

- Obročne kredite daje neposredno banka in se neposredno vračajo banki.
- V sistem obročnih kreditov se vključi trgovska mreža. Jemalec kredita dobi obročni kredit pri trgovskem podjetju.

Za zavarovanje obročnega kredita rabijo banki: administrativna prepoved na osebni dohodek, kreditna pogodba, zavarovanje pri zavarovalnici, menica in zastavitev drugih vrednostnih papirjev.

Ad 7.) Hipoteka pomeni na splošno zastavno pravico na nepremičnini. Gre torej za s hipoteko zavarovano bančno terjatev. Hipotekarni kredit je namenjen predvsem za financiranje gradbene dejavnosti, posebej še stanovanjske zidave. Sodi v kategorijo realnih kreditov, kar pomeni, da njegova višina ni odvisna toliko od kreditne sposobnosti jemalca kredita, ampak predvsem od vrednosti nepremičnine, ki rabi za kritje kredita. Banka si pri tem kreditu pridobi zastavno pravico z vknjižbo v zemljiško knjigo. Hipotekarni kredit se običajno daje za daljše časovno obdobje, za čas od 15 do 30 let.

---

⁶⁰ Lahko tudi banka.

Priloga 2:

Med prvovrstna zavarovanja spadajo:

- bančna vloga, za katero obstaja s pogodbo določena obveznost, da se uporabi za poplačilo terjatve;
- vrednostni papirji Republike Slovenije, Banke Slovenije in držav OECD, ki so članice OECD najmanj 5 let;
- nepreklicne garancije na prvi poziv bank s sedežem v Republiki Sloveniji ali prvovrstnih tujih bank;
- dolžniški vrednostni papirji bank s sedežem v Republiki Sloveniji in prvovrstnih tujih bank, s katerimi se trguje na finančnih trgih;
- nepreklicna jamstva Slovenske izvozne družbe, družbe za zavarovanje in financiranje izvoza;
- nepreklicna jamstva Republike Slovenije.

Priloga 2a:

O ustreznem zavarovanju govorimo, kadar podjetje:

- zastavi premoženje,
- odstopi terjatve do poznanega dobrega komitenta,
- pridobi poročstvo druge dobre pravne osebe.

Zavarovanje s premoženjem dolžnika, ne glede na vrednost le tega, ni prvovrstno zavarovanje, saj se vrednost tega premoženja lahko bistveno spreminja, vsekakor pa pridobitev takšnega zavarovanja zahteva čas, energijo in stroške. Še več časa, energije in stroškov pa povzročijo postopki prodaje zastavljenega premoženja.

Priloga 2b:

V poslovni praksi domačih bank so najpogostejše naslednje oblike zavarovanj pred tveganji:

a.) Finančna zavarovanja:

- bianko podpisani akceptni nalogi uporabnika kredita z nepreklicno izjavo za njihovo izpolnitev,
- bianko podpisane menice uporabnika kredita z nepreklicno izjavo za njihovo izpolnitev,
- bianko podpisani akceptni nalogi poroka in plačnika z nepreklicno izjavo za njihovo izpolnitev (kadar je porok in plačnik gospodarska družba),
- bianko podpisane menice poroka in plačnika z nepreklicno izjavo za njihovo izpolnitev (kadar je porok in plačnik fizična oseba),
- odstop terjatve v zavarovanje na podlagi pogodbe, s katero uporabnik kredita (cedent) prenese na banko (cesionar) svojo terjatev, ki jo ima do svojega dolžnika (cessus),
- zastava vrednostnih papirjev izdanih v nematerializirani obliki na podlagi pogodbe, s katero uporabnik kredita (imetnik vrednostnih papirjev) zastavi banki vrednostne papirje, ki se vodijo v KDD; zastavna pravica se ustanovi na podlagi naloga imetnika vrednostnih papirjev,
- zastava vrednostnih papirjev izdanih v materializirani obliki na podlagi pogodbe, s katero uporabnik kredita (imetnik vrednostnih papirjev) zastavi banki vrednostne papirje in jih izroči banki,

- zastava denarnega depozita uporabnika kredita na podlagi pogodbe o zastavi denarnega depozita, s katero uporabnik kredita zastavi svoje denarno dobroimetje, ki ga ima na depozitnem računu pri banki,
- zastava denarnega depozita poroka in plačnika, ko porok in plačnik za obveznosti uporabnika kredita do banke, zastavi svoje denarno dobroimetje, ki ga ima na depozitnem računu pri banki,
- poroštvo tretje osebe, ko tretja oseba, ki je porok in plačnik za obveznosti uporabnika kredita, da poroštvo na podlagi poroštvne izjave oz. pogodbe o poroštvu; pogodba o poroštvu se sklepa takrat, ko se tretja oseba zaveže banki plačati obstoječo obveznost uporabnika kredita.

b.) Stvarna zavarovanja:

- Zastavna pravica na nepremičninah na podlagi sporazuma strank in sicer nepremičnin vpisanih v zemljiško knjigo.
- Zastavna pravica na premičninah na podlagi sporazuma strank,
- Zastavna pravica na nepremičninah na podlagi sporazuma strank in sicer nepremičnin, ki niso vpisane v zemljiško knjigo na podlagi zaznambe zastavne pravice na kupoprodajni pogodbi oz. drugi listini, iz katere je razvidno lastništvo nepremičnine,
- Zastavna pravica na nepremičninah z ustanovitvijo maksimalne hipoteke na podlagi pogodbe o zastavi nepremičnin.

Stvarna zavarovanja lahko da le lastnik nepremičnine oz. premične stvari, bodisi da je to uporabnik kredita ali tretja oseba (zastavni dolžnik), ki je porok in plačnik za obveznosti uporabnika kredita.

c.) Kapitalska in druga zavarovanja:

- zastava delnic na podlagi pogodbe o zastavi delnic, s katero uporabnik kredita zastavi in izroči banki delniške listine v zavarovanje plačila bančne terjatve,
- zastava poslovnega deleža v kapitalski družbi na podlagi pogodbe o zastavi deleža,
- izjava o lastnem premoženju družbenika kapitalske družbe,
- izjava o lastnem premoženju kmeta, samostojnega podjetnika in drugih samostojnih poklicev,
- patronatska izjava družbe na podlagi izjave, ki jo da zakoniti zastopnik družbe, ki ima patronat nad družbo (uporabnik kredita).

Priloga 3:

Delež posojil v bilančni vsoti poslovnih bank

Bančna posojila v slovenskih poslovnih bankah obravnavam z vidika treh kazalcev. Kazalec A prikazuje delež bančnih posojil strankam, ki niso banke v bilančni vsoti posamezne banke. Kazalec B prikazuje delež posojil strankam, ki niso banke in posojil bankam v bilančni vsoti posamezne banke. Oba kazalca sta izražena v odstotkih, kazalec B je večji od kazalca A. Kazalec C prikazuje razmerje med posojili strankam, ki niso banke in obveznostmi do strank, ki niso banke. Vrednosti za vse tri kazalce prikazujem v tabeli 1 in 2.

TABELA 1: Slovenske banke v letih 1995 do 1997 obravnavane po treh izbranih kazalcih

BANKE	kazalci za leto 1995			kazalci za leto 1996			kazalci za leto 1997		
	A(%)	B(%)	C	A(%)	B(%)	C	A(%)	B(%)	C
1. Abanka	33,15	49,24	0,4447	39,09	58,84	0,5233	43,87	57,06	0,5770
2. Bank Austria	26,73	70,95	0,4129	29,57	60,23	0,4165	26,20	36,85	0,3504
3. Banka Celje	42,69	60,22	0,6875	44,53	59,74	0,6968	45,22	52,14	0,6577
4. Banka Noricum	58,50	74,00	1,0389						
5. Banka Societe Gener.	27,14	55,96	4,3784	37,49	71,17	1,3886	26,31	44,21	1,2762
6. Banka Vipa	45,04	63,35	0,5742	47,95	70,48	0,5983	50,85	61,87	0,6502
7. Creditanstalt	42,36	81,03	1,1076	37,01	67,27	0,6995	36,75	57,23	0,6803
8. Dolenjska banka	43,98	66,72	0,6737	45,63	63,75	0,6683	44,21	62,28	0,6447
9. Factor banka	66,31	87,54	0,9999	62,20	79,27	0,9280	59,72	70,83	1,0488
10. Gorenjska banka	42,49	62,64	0,7139	44,35	61,58	0,6653	53,34	61,97	0,8300
11. Hipotekarna b. Brež.	15,76	24,43	0,7613	24,32	27,21	1,3860	0,46	0,46	0,0268
12. Hmezad banka Žalec	81,63	86,40	1,1632	69,06	69,15	1,0190	55,50	62,16	0,8904
13. Komercialna b. Trig.	64,70	74,59	1,0739						
14. Krekova banka	64,17	90,48	0,8531	64,98	84,23	0,8746	64,32	76,67	0,8587
15. LB Banka Domžale	44,46	57,67	0,6763	48,37	55,04	0,6600	43,17	50,69	0,5540
16. LB Banka Zasavje	45,96	54,01	0,8244	52,26	55,63	0,9504	54,09	59,54	0,8548
17. LB Koroška banka	30,07	46,92	0,5412	39,02	54,90	0,6356	37,82	53,32	0,6086
18. LB Pomurska banka	36,96	50,22	0,4811	40,25	52,66	0,5425	32,82	44,29	0,4194
19. LB Posavska b. Krško	29,32	34,19	0,4873						
20. LB Splošna b. Velen.	53,37	65,85	0,7733	53,44	65,26	0,7606	53,71	63,14	0,7370
21. M Banka	75,80	83,79	1,3320	74,13	80,55	1,1511	64,32	66,46	0,9901
22. Nova Kreditna b. Mb.	28,30	41,92	0,4007	30,10	49,12	0,4117	33,71	44,03	0,4459
23. Nova Ljubljanska b.	32,40	47,24	0,6825	33,07	52,62	0,5013	34,19	44,50	0,4834
24. Poštna banka Slov.	76,68	83,32	0,9333	58,36	72,53	0,7047	37,94	42,39	0,4700
25. Probanka	57,79	77,32	0,9940	53,74	71,88	0,8263	49,65	61,81	0,7814
26. SKB banka	55,04	73,97	0,8516	57,82	74,60	0,9003	60,96	71,34	0,9123
27. Slovenska invest. b.	69,34	81,53	1,0984	67,92	76,93	1,0622	61,59	67,19	1,0176
28. Splošna banka Koper	38,37	63,76	0,5191	35,74	58,22	0,5161	34,01	47,05	0,4663
29. Slov. zadr. kmet. b.	53,65	68,80	0,8985	56,45	70,56	0,9196	56,44	67,68	0,9451
30. UBK banka	66,50	73,33	0,9602	29,57	60,23	0,4165	64,70	68,11	1,3784
31. Volksbank-Ljudska b.	48,69	89,64	1,3161	63,97	69,11	1,5744	57,34	62,05	1,2541
Povprečje kazalcev	48,30	65,84	0,9243	47,80	64,03	0,7999	45,83	55,62	0,7432

VIR: Finančni izkazi poslovanja bank v letu 1995, 1996 in 1997 ter lastni izračuni

TABELA 2: Slovenske banke v letih 1998 do 2000 obravnavane po treh izbranih kazalcih

BANKE	kazalci za leto 1998			kazalci za leto 1999			kazalci za leto 2000		
	A(%)	B(%)	C	A(%)	B(%)	C	A(%)	B(%)	C
1. Abanka	50,07	64,60	0,6576	57,81	66,42	0,7781	54,28	68,72	0,7854
2. Bank Austria Creditan.	29,71	41,14	0,4557	45,20	56,50	0,7648	61,78	72,88	1,0203
3. Banka Celje	57,56	63,89	0,8094	58,94	70,87	0,8686	54,91	71,65	0,8291
4. Banka Domžale	46,01	55,10	0,5790	53,50	57,78	0,6898	50,15	61,08	0,6297
5. Banka Koper	41,92	51,80	0,5743	51,78	62,14	0,7027	50,75	63,09	0,6833
6. Banka Societe General.	27,16	46,03	0,9848	31,13	51,95	0,8922	30,49	56,32	1,0695
7. Banka Velenje	56,10	64,67	0,7764	56,48	65,20	0,8078	57,60	65,34	0,8073
8. Banka Vipava	55,77	67,86	0,7307	60,75	70,97	0,8127	54,02	72,47	0,7491
9. Banka Zasavje	44,34	46,62	0,7127	56,00	61,89	0,8208	58,34	69,92	0,8352
10. Dolenjska banka	56,82	71,43	0,7967	63,65	74,97	0,8887	58,43	73,83	0,7847
11. Factor banka	63,66	70,30	1,1996	68,74	77,33	1,2622	56,00	64,23	0,9529
12. Gorenjska banka	55,71	62,87	0,8478	59,59	65,71	0,9357	55,82	62,90	0,8736
13. Hypo Alpe Adria b.				43,51	62,00	1,6272	65,65	79,52	1,2510
14. Koroška banka	40,91	54,54	0,6236	44,93	63,14	0,6737	47,45	63,78	0,7278
15. Kerkova banka	57,00	71,08	0,7525	57,14	71,21	0,7458	58,32	72,77	0,7300
16. M banka	73,70	76,23	1,1636						
17. Nova Kreditna b. Mb.	38,54	48,55	0,5038	44,00	50,68	0,5828	44,79	52,88	0,5900
18. Nova Ljubljanska b	40,68	50,13	0,5788	46,98	57,26	0,6874	48,22	59,09	0,7334
19. Pomurska banka	34,74	44,58	0,4260	37,02	41,54	0,4535	38,09	50,00	0,4765
20. Poštna banka Slov.	35,33	36,60	0,4232	40,77	48,46	0,4977	41,49	50,26	0,5339
21. Probanka	59,05	67,58	0,9009	60,42	69,40	0,8739	56,52	65,48	0,8248
22. SKB banka	62,25	71,99	0,9002	57,95	67,28	0,8907	52,91	64,76	0,8576
23. Slovenska invest. b.	63,66	66,66	1,0786	63,62	68,23	1,0440	62,47	68,93	0,9878
24. Slov. zadr. kmet. b.	53,39	64,46	0,9190	54,91	64,09	1,0134	53,41	65,82	1,0685
25. Volksbank-Ljudska b.	47,47	52,33	1,0710	54,06	61,55	1,1392	61,03	65,90	1,4869
Povprečje kazalcev	49,65	58,79	0,7694	52,87	62,77	0,8522	53,04	65,07	0,8453

VIR: Finančni izkazi poslovanja bank v letu 1998, 1999 in 2000 ter lastni izračuni.

Kazalec A nam pove kolikšen del poslovanja banke predstavlja posojilna aktivnost banke do strank, ki niso banke. Te stranke so predvsem podjetja, ki se v Biltenu Banke Slovenije zajemajo pod izrazom gospodarstvo in gospodinjstva, ki se zajemajo pod izrazom prebivalstvo. Kazalec A je leta 1995 znašal v povprečju za vse banke 48,30%, v letu 1996 in 1997 se je nekoliko zmanjšal, v letih 1998, 1999 in 2000 pa je opazen naraščajoč trend tega kazalca, tako, da je leta 2000 znašal 53,04%. Najnižji kazalec leta 1995 je imela Hipotekarna banka Brežice in sicer 15,76%, najvišjega pa Hmezd banka Žalec in sicer 81,63%. Razlike med posameznimi bankami so velike, kar je razvidno tudi iz tabele 1. Leta 1996 so razlike med bankami nekoliko manjše, prav tako leta 1997, z izjemo Hipotekarne banke Brežice, pri kateri je delež posojil strankam, ki niso banke v bilančni vsoti znašal le 0,46%. Tu lahko dodam, da Hipotekarna banka Brežice v letu 1998 ni več poslovala. Leta 1998, 1999 in 2000 se za obravnavani kazalec A razlike med bankami še zmanjšujejo, tako je imela leta 2000 najnižji kazalec Banka Societe Generale (30,49%), najvišjega pa Hypo Alpe Adria banka z 65,65 odstotki. Nekega skupnega pravila, ki bi določalo zakaj prihaja med bankami do precejšnjih razlik v vrednosti kazalca A ni mogoče najti. Vrednost kazalca A je tako odvisna

od poslovne politike posamezne banke in pomembnosti, ki jo banka pripisuje posojilni aktivnosti v okviru ostalih poslov, ki jih opravlja.

Kazalec B nam pove kolikšen del poslovanja banke predstavlja posojilna aktivnost banke do strank, ki niso banke in do strank, ki so banke. Vključena so torej tudi posojila drugim bankam. Banke pri katerih je razlika med kazalcem B in kazalcem A večja so bolj angažirane na področju medbančnega posojanja denarja. Leta 1995 je znašal povprečni kazalec B za vse banke 65,84%, kar je za 17,54 odstotnih točk večje od povprečnega kazalca A. Ta razlika je bila leta 1996 16,23 odstotnih točk, leta 1997 9,79 odstotnih točk, leta 1998 9,14 odstotnih točk, leta 1999 9,90 odstotnih točk in leta 2000 12,03 odstotnih točk. Iz navedenih razlik je razvidno, da so bile banke pri medbančnem posojanju denarja najbolj aktivne leta 1995, ko je bila razlika med kazalcema največja, najmanj pa leta 1998, ko je bila razlika med kazalcema najmanjša. Razlika med kazalcema nam torej pove kolikšen delež v bilančni vsoti predstavljajo posojila drugim bankam. Kazalec, ki bi bolj natančno opisal posojilno aktivnost posameznih bank do drugih bank bi bil tisti, ki bi poleg posojil posameznih bank drugim bankam upošteval tudi obveznosti posameznih bank do drugih bank.

Leta 1995 je imela največjo razliko med omenjenima kazalcema Bank Austria in je znašala 44,22 odstotnih točk, najmanjšo razliko pa je imela LB Posavska banka Krško, in sicer 4,87 odstotnih točk. Razlika med bankama je izredno velika in kaže na to, da so banke različno aktivne v medbančnem posojanju denarja. Leta 2000 je bila banka katere delež posojil bankam je bil največji v njeni bilančni vsoti banka Societe Generale in je znašal 25,83 odstotkov. Banka z najmanjšim omenjenim deležem je leta 2000 bila Volksbank-Ljudska banka. Omenjeni delež je znašal 4,87 odstotkov. Razlika med banko z največjim deležem posojil drugim bankam in banko z najmanjšim deležem se je glede na leto 1995 precej zmanjšala. To kaže na trend zmanjševanja razlik med bankami v obravnavanih letih in s tem manjšega odklona od povprečja. Ta trend je opazen tako pri kazalcu B kot tudi pri kazalcu A.

Kazalec C prikazuje razmerje med posojili strankam, ki niso banke in obveznostmi do strank, ki niso banke. Tako kot za kazalca A in B sem tudi za kazalec C izračunal omenjeno razmerje za posamezne banke, prav tako pa tudi povprečje. Leta 1995 je povprečje za kazalec C znašalo 0,9243, brez upoštevanja banke Societe Generale, katere kazalec močno izstopa (4,3784) pa je povprečje znašalo 0,8092. Osem bank je imelo kazalec C večji od 1. To pomeni, da so te banke odobrile več posojil kot pa imajo obveznosti, torej depozitov v bilanci stanja na dan 31.12.1995. Kazalec C je nato dve leti padal in je leta 1997 znašal 0,7432. Bank s kazalcem večjim od 1 je bilo leta 1996 šest, leta 1997 pa pet. Leta 1997 je imela Hipotekarna banka Brežice zelo izstopajočo vrednost kazalca C, saj je ta znašal le 0,0268. V letih 1998, 1999 in 2000 je opazen trend povečevanja vrednosti kazalca C. V letu 2000 je tako znašal 0,8453. Leta 1998 so imele 4 banke kazalec večji od 1, leta 1999 in 2000 pa 5 bank. Tudi pri kazalcu C je mogoče opaziti enak trend kot že pri kazalcu A in B, namreč trend zmanjševanja razlik med bankami in s tem manjšega odklona od povprečja.

Za kazalec C je ustrezna primerjava z referenčnim kazalcem B, ki ga obravnavam v prilogi, le da gre pri kazalcu B za razmerje med posojili in obveznostmi pri bankah, pri kazalcu C pa za razmerje med posojili strankam, ki niso banke in obveznostmi do strank, ki niso banke. Obveznosti bank do strank, ki niso banke je mogoče opredeliti kot depozite teh strank pri bankah ali tudi kot posojila teh strank bankam. Te stranke ali bolje rečeno komitenti so v največji meri podjetja, prebivalstvo in državne ustanove. Če ostanem pri primerjavi s kazalcem B je mogoče za banke, ki imajo razmerje med posojili in obveznostmi večje od 1 reči, da so neto posojilodajalci. Bolj primerno je kazalec C opredeliti kot kazalec, ki pove, kolikšen del depozitov se namenja za kreditni potencial banke. Za primerjavo s Slovenijo

navajam v tabeli 15 povprečno razmerje med posojili in depoziti vseh komercialnih bank v ZDA.

TABELA 3: Razmerje med vsemi posojili in vsemi depoziti vseh komercialnih bank v ZDA med leti 1950 in 1980 v odstotkih

LETO	Razmerje (posojila/depoziti)
1950	33,7
1960	51,2
1970	65,2
1980	82,6

VIR: Compton N. Eric: Principles of Banking, 1989

Iz tabele je razvidno, da se je obravnavano razmerje v ZDA med leti 1950 in 1980 vseskozi večalo. To pomeni, da se je čedalje večji odstotek depozitov namenjal za kreditni potencial bank. Vrednost kazalca za leto 1980 se ne razlikuje mnogo od vrednosti kazalca za Slovenijo v letu 2000 (tabela 2).

Za banke, ki imajo razmerje med posojili in depoziti večje od 1 velja, da odobrijo več posojil kot imajo depozitov. Vzroke za to je mogoče iskati v kratkem delovanju banke in zato razmeroma nizkem deležu depozitov v bilančni vsoti. Take banke sredstva pridobivajo z izdanimi vrednostnimi papirji in najetimi medbančnimi depoziti pri centralni banki. Banke, ki so v letu 2000 v Sloveniji imele kazalec C večji od ena so: Bank Austria Creditanstalt, Societe Generale, Hypo Alpe Adria bank, Slovenska združna kmetijska banka in Volksbank-Ljudska banka. Za vse banke razen za Slovensko združno kmetijsko banko je mogoče sklepati, da zaradi skoraj 100 odstotnega tujega lastništva in s tem nezaupanja naših komitentov, ne zberejo toliko depozitov kot odobrijo posojil. Pri Hypo Alpe Adria banki je treba dodati še faktor kratkega delovanja v Sloveniji. Tako je vsaj delno pojasnjen vzrok za vrednost kazalca C večjo od 1 pri teh bankah.

Priloga 4:

Medbančno posojanje denarja

Za dokaj dober opis medbančnega posojanja denarja se mi zdi primeren kazalec, ki poleg posojil posameznih bank drugim bankam upošteva tudi obveznosti posameznih bank do drugih bank. Pomembna je torej neto razlika med posojili, ki jih je posamezna banka odobrila drugim bankam in obveznostmi, ki jih ima posamezna banka do drugih bank. Po teoriji je za pričakovati, da bi bila vsota vseh neto razlik enaka nič. Prav tako je za pričakovati, da bodo majhne banke neto posojilodajalci, velike banke pa neto posojilojemalci v medbančnem posojanju. Majhne banke namreč raje posojajo drugim bankam kot pa se same spustijo v naložbe. Zaradi svoje majhne razpršenosti naložb ne upajo tvegati. Velike banke lažje razpršijo naložbe in s tem tveganje, zato naj bi bile neto posojilojemalci. Razmerje med posojili bankam in obveznostmi do bank za posamezne banke in celotni bančni sistem za leto 2000 navajam v tabeli 4.

TABELA 4: Razmerje med posojili bankam in obveznostmi do bank v slovenskih poslovnih bankah ter neto razlika med posojili bankam in obveznostmi do bank, v tisoč SIT, na dan 31.12.2000

BANKE	posojila bankam	obveznosti do bank	posojila/obveznosti razmerje	neto razlika (pos.-obv.)
1. Abanka	27.155.956	27.491.475	0,9878	-335.519
2. Bank Austria Creditanstalt	10.578.841	17.648.875	0,5994	-7.070.034
3. Banka Celje	31.001.053	21.454.835	1,4449	9.546.218
4. Banka Domžale	4.991.443	606.979	8,2234	4.384.464
5. Banka Koper	24.478.408	7.472.485	3,2758	17.005.923
6. Banka Societe Generale	3.416.800	6.656.596	0,5133	-3.239.796
7. Banka Velenje	3.225.702	3.659.654	0,8814	-433.952
8. Banka Vipava	11.198.828	5.950.335	1,8821	5.248.493
9. Banka Zasavje	3.503.536	948.414	3,6941	2.555.122
10. Dolenjska banka	15.579.553	6.954.874	2,2401	8.624.679
11. Factor banka	2.070.915	5.301.179	0,3907	-3.230.264
12. Gorenjska banka	11.269.971	7.810.221	1,4430	3.459.750
13. Hypo Alpe Adria banka	3.256.870	4.106.390	0,7931	-849.520
14. Koroška banka	7.569.323	2.280.867	3,3186	5.288.456
15. Krekova banka	9.586.517	793.997	12,0737	8.792.520
16. Nova Kreditna b. Maribor	29.808.917	18.253.204	1,6331	11.555.713
17. Nova Ljubljanska banka	99.839.026	163.898.661	0,6092	-64.059.635
18. Pomurska banka	8.820.809	3.891.236	2,2668	4.929.573
19. Poštna banka Slovenije	5.161.439	2.855.172	1,8078	2.306.267
20. Probanka	4.313.185	2.368.148	1,8213	1.945.037
21. SKB banka	38.331.282	53.976.579	0,7101	-15.645.297
22. Slovenska investicijska b.	1.942.127	4.103.981	0,4732	-2.161.854
23. Slov. zadr. kmet. b.	6.134.529	12.628.148	0,4858	-6.493.619
24. Volksbank-Ljudska b.	1.546.716	8.659.417	0,1786	-7.112.701
Skupaj	364.781.746	389.771.722	1,4296	-24.989.976

VIR: Finančni izkazi poslovanja bank v letu 2000 in lastni izračuni.

Povprečje kazalca sem izračunal brez upoštevanja Banke Domžale in Krekove banke, ker vrednost kazalca pri teh dveh bankah zelo odstopa od ostalih. Rezultati glede neto razlike se ne ujemajo s teorijo, da mora biti namreč vsota vseh neto razlik med posojili in obveznostmi enaka nič. Neto razlika med celotnimi posojili bankam in obveznostmi do bank je bila namreč negativna. To pomeni, da so leta 2000 bile vse banke skupaj neto posojilojemalci. Neskladje teorije in prakse je mogoče pojasniti s tem, da so v postavkah posojila bankam in obveznosti do bank najverjetneje zajete tudi druge finančne institucije, ki dajejo posojila, kot so npr. hranilnice in hranilno-kreditne službe, prav tako pa tudi Banka Slovenije. Izračunana neto razlika se ne ujema s povprečnim razmerjem, izračunanim v tabeli 1. To razmerje je večje od 1 in bi moralo glede na dobljeno negativno neto razliko med posojili bankam in obveznostmi do bank, manjše od 1. To pojasnujem z velikimi razlikami med bankami in zato povprečje ni pravi pokazatelj realnega stanja. Zato bi za izračun povprečja bilo potrebno izločiti še več bank, katerih vrednosti kazalca močno odstopajo.

Tudi pričakovanja o majhnih bankah neto posojilodajalcih in velikih bankah neto posojilojemalcih se niso v celoti izpolnila. Volksbank-Ljudska banka, ki po bilančni vsoti spada med majhne banke je npr. neto posojilojemalec. Nova kreditna banka Maribor kot velika banka pa je spet ravno nasprotno od pričakovanj neto posojilodajalec na medbančnem trgu.